

E 301-304, 1

INVENTIINTI JA
TUTKIM. KAIV. -69-70
RÄSÄNEN

S I S Ä L L Y S L U E T T E L O

	sivu
Yleiskuva salista	1
Eteläpään luonnonkivilattia	2
Linnantuvan takan hormi	2
Kattoholvi	3
<u>Pohjoisseinä</u> , yleiskuva	4
Ovi	4
Takka	5
Valeovi	5
<u>Itäseinä</u> , yleiskuva	6
Ikkunat	7
Porraskäytävä E 302	9
Porraskäytävä E 303	9
<u>Eteläseinä</u> , yleiskuva	11
Ovi	11
Kaloriferi	12
<u>Länsiseinä</u> , yleiskuva	14
Eteläisin ikkuna (ovi)	16
Salin keskiaikainen pääsisäänkäynti	17
Neljä ikkunaa portaalin pohjoispuolella	21
Ensimmäinen oviaukko pohjoisesta	21
Komero E 304	23

KUNINKAANSALI E 301

Inventointikertomus 1969-70

Pekka Räsänen

Yleiskuva salista

valok.: 151, 321b

piir.sign.:

23.5/14, 41
23.6/2, 5, 27
23.8/8, 9, 15, 30, 44, 95, 96, 106, 134, 146
IKKUNA- JA OVIPIIKKUSTUKSET

Kuninkaansali sijaitsee Päälinnan itäsiiven (siipi E) kolmannessa kerroksessa ulottuen Kirkkotornista Eerikintorniin. Saltiin oli sisäänkäynti Kirkkotornin kierreportailta, Adjutantirakennuksesta eteistilan H 203 kautta, rakennus P:n ullakolta (P 401) ja kolmannesta kerroksesta P 301:stä. Länsiseinällä oli kuusi ikkunaa Pienelle linnanpihalle päin ja kaksi seinäkomeroa. Itäseinällä oli neljä ikkunaa Isolle linnanpihalle päin. Salin eteläseinällä oli ovi pieneen holvattuun komeroon E 304. Lämmityspisteitä oli kaksi, kaloriferi eteläseinällä ja takka salin luoteiskulmassa. Takasta oli säilynyt vain fragmentteja.

Kuninkaansali on linnan juhlakerros. Tätä juhlavuutta ovat korostamassa salin massiivinen liuskekivistä kudottu kattoholvi ja länsiseinän malliltaan kapeat ja korkeat ikkunat, jotka lieventävät itäseinän jyrkempien ikkunoiden luomaa raskasta vaikutelmaa. Tummanruskeiksi maalatut ovet ja ikkunat karmeineen ovat peräisin Jac Ahrenbergin restauroinnista. Inventointivaiheessa holvin ja seinien rappaukset oli poistettu. Nykyinen lattiaholvi valettiin v. 1963, joten tämän inventoinnin piiriin ei kuulu lattiainventointi muuten kuin salin eteläpään osalta, jossa oli säilynyt fragmentti luonnonkivilattiasta.

Eteläpään luonnonkivilattia

valok.: 452, 2052A, 2156

piir.sign.:

Salin eteläpään lattia erottuu selvästi muusta lattiapinnasta, sillä se on muurattu luonnonkivestä täytemaan päälle. Tämä lattiapinta käsittää noin 22 m² salin eteläpäästä. Luonnonkivilattian pinta oli tasolla + 88.46 - 88.54. Lattiapinta on siis varsin epätasainen. Luonnonkivilattian alla on täytemaata noin 200 - 250 cm paksulti. Täytemaa on ohutta, pölyävää hiesua. Täytemaa-alue rajoittuu kellarin E 202 ja uunin E 203 yläpuolelle, Linnantuvan eteläseinän eteläpuolelle ja Kuninkaansalin eteläseinän pohjoispuolelle. Luonnonkivet oli muurattu suoraan tämän hiesumaan päälle. Kivet ovat muodoltaan erittäin epäsäännöllisiä. Suurimman kivilaatan koko oli noin 60 x 55 cm, pienimmät kivilaatat olivat kooltaan noin 10 x 15 cm. Laattojen paksuus vaihteli 8 - 20 cm:iin. Porraskäytävän E 303 kohdalla ei kivilattia ollut koskematon, sillä muurattaessa näitä portaita oli kivilattiaa purettu sen edestä (ks. myöh.) s.15.

Kyseisen lattia-alan länsipäästä puuttui kiveys ja siinä kulki pohjois-eteläsuunnassa Linnantuvan takan hormi, lattian alla vaakatasossa. Ks. liitteet 1 ja 2.

Linnantuvan takan hormi

valok.: 2157 - 2159, 2050, 2051

piir.sign.:

Linnantuvan lounaiskulmaan v. 1925 muurattu uuni oli inventointivaiheessa purettu. Alkuperäisestä oli jäljellä vain fragmentteja, sen pohja oli tasolla + 84.35. Hormin kulku on varsin erikoinen. Se nousee Linnantuvan eteläseinän kyljessä n. tasolle +87.65. Tältä tasolta lähtien hormi oli muurattu tiilestä ja se teki lähes 90 asteen kulman kääntyen etelään ja kulki lähes vaakatasossa lievästi nousten Kuninkaansalin eteläpään kivilattiatason alapuolella siinä olevassa hiesutäytteessä ja yhtyi Kuninkaansalin eteläseinässä kaloriferin hormiin. Kivilattia hormin kohdalta oli purettu pois. Eteläpäässä hormin yläpinta oli tasolla + 88.34 ja pohjoispäässä + 88.11. Hormin korkeus oli 25 cm ja leveys 18 cm. Tiilet olivat tummia ko-

vaksi poltettuja pienikokoisia tiilejä. Tiilimittoja: 25 x 7 x 11, 27 x 7 x 12,5, 24 x 6,5 x 11,5, 24,5 x 6,5 x 11, 27 x 7 x 14,5, 28 x 7,5 x 13,5. Hormi purettiin v. 1969.

Vaakatasossa kulkenut tiilihormi oli muurattu v. 1925. Tästä on asiakirjamerkintä " v. 1925 tehdyt työt" (sign. 00340), jossa mainitaan, että mm. " muurattiin ympyräinen uuni Linnantupaan osaksi kivistä osaksi tiilistä ja savutorvi rakennettiin tiilistä vanhan holvin päälle nykyisen "Ritarisalin" lattian alle vanhaan savutorveen, joka päältäpäin nostettiin 2 metriä ja pellitettiin."

Tällainen vaakatasoon muurattu hormi on melko epätavallinen ratkaisu. Samanlaista ratkaisua ovat venäläiset käyttäneet myös Kellotornissa. Hormin purkamisen yhteydessä ei voitu havaita jäänteitä vanhemmasta hormista. Ks. liitteet 2 ja 3

Kattoholvi

valok.: 321b, 456

piir.sign.:

Massiivisen tunnelman Kuninkaansalille luosen kattoholvi. Holvi on struktuuriltaan ruoteeton, mutta silti se on periaatteessa lähinnä ruodeholvityyppiä, jonka paino lepää kilpikaarien ja näiden välisten muuraustavaltaan ristiinkudottujen korvakkeiden päällä. Itä- ja länsiseinällä kilpikaaria on viisi ja etelä- ja pohjoisseinällä molemmissa kaksi. Suurin osa holvin painosta jakautuu kilpikaarien välisten korvakkeiden varaan. Korvakkeet kaartuvat seinäpinnasta, niille uurretusta holvinlähdeistä muodostaen ruoteet, jotka kuitenkin katoavat ennen holvin laakeen päätymistä. Kattoholvi on muurattu kutomalla erikokoisia liuskekiviä tukirakenteiden päälle. Muurauksen kuivuttua on sitä tukeneet rakenteet voitu poistaa. Tällainen kudottu holvi tavallaan puristaa itseään koossa. Holvin laki ulottuu n. tasolle + 93.70 ja holvin vahvuus vaihtelee 40 - 60 cm.

Ks. liite 4.

POHJOISSEINÄ

valok.: 152, 321a

piir.sign.:

Yleiskuva:

Seinä on muurattu lohkotuista harmaakivistä, joukossa pieniä liuskekiviä. Muurausvarveja ei ole havaittavissa. Lattiata-sossa n. + 88.65 seinän ^{pinnasta} leveys on 695 cm. Seinäpinta on varsin ehyt kokonaisuus. Se koostuu tavallaan kahdesta osasta, kattoholvin kahden kilpikaaren rajaamasta pinnasta. Näiden kilpikaarien välisiä korvakkeita kaartuu yksi seinän keskiosasta ja korvakkeen puolisko seinän molemmissa kulmissa. Seinän länsipäässä korvake alkaa tasolta +90.00, keskellä +89.80 ja itäpäässä + 90.25. Korvakkeet kaartuvat seinäpinnasta muodostaen holvin ruoteet ja vaipat, jotka kuitenkin ennen holvin lakeen päätymistä katoavat. Molempien kilpikaarien laen korkein kohta on tasolla + 91.80. Pohjoisseinä on muurausliitteessä itäseinän kanssa, mutta länsiseinä puolestaan ei ole muurausliitteessä pohjoisseinän kanssa. Pohjoisseinän alkuperäiseen asuun näyttää kuuluneen ovi seinän itäpäässä sakariston eteiseen ja edelleen Kirkkotornin kierreportaille, sekä takka seinän länsipäässä.

Ovi:

valok: 1449

piir.sign.:

Oviaukossa on liuskekivistä kudottu segmenttihilvi, jonka laki on tasolla + 91.18. Holvauksessa on käytetty holvilautoja, joiden painanteet ovat laastissa näkyvissä. Oven länsipieli on alkuperäinen harmaakivipieli. Itäpiehi on 1900-luvun tiilimuurausta (Ahrenberg). Tiilikokoja: 24 x 6 x ?, 24,5 x 6 x 12. Oven kynnyksen tasolla + 88.85. Kynnyksen korkeus noin 50 cm. Kynnyksen yläpinnassa kahden varvin tiilimuuraus. Oviaukon korkeus kynnyksestä laen korkeimpaan kohtaan 233 cm. Oven itäpielen korkeus 215 cm ja länsipielen korkeus 211 cm. Oviaukon leveys on 110 cm. Ks. liite 5

Ahrenbergin restaurointityön yhteydessä ovi oli muurattu matalammaksi ja kapeammaksi. Sen kaikki pielet olivat tiilestä ja oviaukko oli tasapäinen. Ks. liite 6.

penkin päällä on 7-8 poikittaissuuntaista (pohj.-etelä) laudaa, joiden päät jatkuvat eteläseinän alle. Laudat ovat 16 cm leveät ja saman verran pitkät. Näin ollen koko seinäpenkin leveydeksi tulee 42 cm, pituus 135 cm ja korkeus 62 cm. Korkeus penkistä kattoholviin on 113 cm. Penkki on muurausliitteessä seinän kanssa ja on siten myös niiden kanssa samanaikaista muurausta.

Komeroiden korkeus lattiasta holvin lakeen on n. 195 - 200 cm, pituus (pohj.-etelä) 250-260 cm ja leveys (itä-länsi) 135 cm. Ensimmäisen ja Neljännen ikkunan, pohjoisesta lukien, alkuperäisestä ikkunakomerosta ei voida saada muita mittoja kuin komeron holvin laen taso, joka on + 92.90 eli samalla tasolla kuin muiden komeroitten. ^{Nämä} ~~Tämän~~ alkuperäisen komeron holvin voi nähdä nykyisen ikkunoiden ^{holviin} ~~holviin~~ tehdystä tutkimusaukosta. Nykyinen ikkunaholvi on murattu niin korkealle, ettei tuohon alkuperäiseen sen yläpuolella olevaan komeroon sovi sisälle, mutta komeron holvin laesta ja siltä osin kuin sitä voi seurata voidaan päätellä, että ^{nämä} ~~tämä~~ ikkunakomero ^{on} ~~on~~ mitoiltaan vastannut ^{vat} ~~vat~~ muiden ikkunakomeroitten kokoa. Varsinainen valoaukko ikkunakomeroista Isolle linnanpihalle päin on ilmeisesti ollut varsin pieni. Sen holvikivet kaareutuvat samanlaisessa segmentin kaareissa kuin nykyisen ikkunan, noin 30 cm korkeammalle.

Nämä ikkunakomerot kuuluvat vaiheeseen, jolloin Kuninkaansalia ei oltu vielä holvattu. Kts. tarkemmin näiden alkuperäisten ikkunakomeroitten tarkoituksesta Kuninkaansalin rekonstruktio-tutkielmasta.

Nykyisten ikkuna-aukkojen sivumuurien limityksessä on selvä muurausraja. Yläosat ikkuna-aukkojen sivumuureissa ovat muuratut pienikokoisista lohkotuista kivistä, mutta alaosassa on erittäin suurikokoisia (60 x 48, 100 x 50, 65 x 26, 84 x 60 cm) melko säännöllisiä ohuita liuskekiviä pystyynmuurattuina. Kivet muistuttavat hieman kokonsa ja säännöllisyytensä vuoksi vaakunakiviä. Näiden isojen liuskekivien yläosat muodostavat vaakasuoran muurausrajan kun taas ikkunapenkit laskevat loivasti saliin päin. Alkuperäisten ikkunakomeroitten pohjatason (+ 90.96) löydyttyä selvisi, että näiden isojen kivien muodostama muuraustaja oli suurinpiirtein samalla tasolla, nämä suuret laatat osoittavat siis melko tarkkaan nykyisten ikkunoiden sivumuureissa alkuperäisten ikkunakomeroitten pohjatason sijainnin.

Neljännessä ikkunassa pohjoisesta lukien on eteläisessä sivumuurissa nišsi, jonka liuskekivistä kudottu holvi muodostaa segmenttikaaren. Muurausliite ja laasti osoittaa, että tämä niissi on muurattu samanaikaisesti kuin nykyinen ikkuna sekä kattoholvi. Alkuperäiseen ikkunakomerovaiheeseen se ei kuulu. Nissin pohja on tasolla + 90.50. Nissin korkeus on pohjasta holvin lakeen 96 cm, leveys on 94 - 100 cm ja nissin syvyys 92 - 98 cm. Muissa ikkunoissa ei ole vastaavanlaista niissiä.

Porraskäytävä E 302:

valok.: 158, 323a, 324, 2189, 2190, 2201
piir.sign.:

23.5/14,41
23.6/2,5,27
23.8/95

Itäseinän eteläisimmän kilpikaaren rajaamassa seinäpinnassa on segmenttiholvattu oviaukko porraskäytävään E 302, joka johtaa P-rakennuksen ullakolle P 401:een ja sieltä edelleen E-siiven puolustuskäytävälle.

Porraskäytävässä oli kuusi askelmaa joista ylin oli 70 cm pitkä tasanne, jolta aukeaa ovi raken-nus-P:N ullakolle. Kolmannen askelman,alhaalta päin, etenemä on 39 cm, muiden askelmien etenemä on 30 cm. Portaat on muurattu laattakivistä, muurauslaastina kalkkilaasti. Portaat oli päällystetty sementtilaastikeroksella (3-20 cm), sen alla ohut kalkkislammauskerros 0,2 - lmm. Porraskivien kokoja: 66 x 36 x 8, 51 x 42 x 10, 30 x 18 x 8, 35 x 30 x 10, 50 x 41 x 10 cm. Kivet oli kiilattu paikoilleen pienillä liuskekivillä ja portaiden alapäässä myös tiileillä. Alin porrasaskelma oli tasolla +89.25 ja toinen +89.45, kolmas + 89.65, neljäs +80.85, viides +89.90 ja tasanne eli kuudes askelma + 90.00. Ks. liite 10.

Porraskäytävä E 302 ei kuulu salin alkuperäiseen asuun vaan sen paikalla oli aikaisemmin ollut ikkuna.

Porraskäytävä E 303:

valok.: 323a, 325, 2191, 2200
piir.sign.:

23.5/14,41
23.6/2,5,27
23.8/96

Porrakäytävän E 302:n eteläpuolella aivan itäseinän eteläpäässä on toinen porraskäytävä E 303, jonka kautta pääsee yhdeksällä astimella alaspäin P 301:een. Porraskäytävän ovi on sijoitettu

2.
P 301:n puoleisella käytävän suulle ja tämän oven yläpuolella on yhdellä tiilivarvella umpeenmuurattu ikkuna.

Porraskäytävässä olleet Ahrenbergin aikaiset puuportaat purettiin pois v. -68 ja niiden alta paljastui vanhat kiviportaat. Porraskäytävän leveys askelmien tasolla on 115 cm. Kaksi ylintä askelmaa ovat leveämpiä, 150 cm, ja ne sijaitsevat varsinaisen käytävän ulkopuolella, huonetilan puolella. Ks. liite 11.

Portaiden yläpäässä suoritettiin tutkimuskaivaus. Ylimmän askelman kivilaattojen alla oli yhtenäinen tiilivarvi. Tiilivarvin yläpinta oli tasolla + 88.32 - 88.38. Kivilaatat oli muurattu runsaasti kalkkia sisältävällä laastilla. Laastikerroksen paksuus laattojen alla vaihteli 2-5 cm:iin. Laastikerros ei ollut kokonaisuudessaan ehty vaan seassa oli huonosti sammutettua laastia isoina kokkareina. Näiden laastikokkareiden seassa oli runsaasti tiilenpalasia. Tiilimittoja: ? x 7,5 x 13,5 ? x 7 x 14, ? x 8 x 13,5. Tiilivarvi purettiin. Tiilien välissä oli samaa runsaasti kalkkipitoista ja väriltään vaaleaa laastia kuin oli kivilaattojen alla ja välissä. Tiilet olivat kovaksi poltettuja, väriltään tummanpunaisia. Seassa oli jokunen pala haurasta, väriltään vaaleanpunaista tiiltä, samaa kuin porraskäytävän eteläisessä sivumuurissa, 1600-luvun tiiltä.

Porraskäytävän toiseksi ylimmästä askelmasta purettiin kaksi rappukiveä askelman keskikohdalta etelään. Laattakivien alla oli 4-5 cm:n paksuinen kalkkilaastikerros. Laasti oli samaa kuin oli käytetty ylimmän askelman muurauksessa ja samaa kuin oli Kuninkaansalin eteläpään kivilattian alla portaiden yläpään kohdalla. Kivilaattojen alla oleva täytekerros koostui hiesusta, tiilenpalasista ja laastikokkareista. Joukossa oli pieniä luunsiruja, puunpalasia ym. Tällaisena täytekerros jatkui ylimmän askelman kohdalla sen eteläreunassa tasolle + 87.75 ja pohjoisreunassa tasolle + 88.00. Näiltä tasoilta alkoi täytekerros melko puhtaana hiesuna, jossa ei ollut joukossa laastikokkareita eikä tiilenpalasia. Kaivauksessa ei tullut esille mitään vanhempia rakenteita, joten portaita nykyisessä asussaan voidaan pitää alkuperäisinä, 1600-luvulta. Ks. liite 12.

ETELÄSEINÄ

Yleiskuva:

valok.: 157, 327

piir.sign.:

Samanlaista seinämuurausta kuin salin muut seinät, joskin muurausvarvit tulevat jonkin verran esille. Seinäpinta on salin seinistä kenties kaikkein yhtenäisin. Se koostuu kuten pohjoisseinäkin kahden kilpikaaren rajaamasta pinnasta. Lattiatasossa + 88.70 seinän pituus on 615 cm. Eteläseinä on muurausliitteessä (joskin epäselvästi) länsiseinän kanssa mutta ei itäseinän eikä Eerikintornin kanssa. Seinä on muurattu jälkeempään Eerikintornin kylkeen. Sen kärki ulottuu itäseinään. Seinä on samalla huoneen E 304:n pohjoisseinä. Seinän vahvuus E 304:n kohdalla on 40 cm. Seinän muuraamisen tarkoitus on nähtävästi ollut suoristaa salin eteläpäähän syntynyt pohjukka, joka on muodostanut Eerikintornin ja läntisen kehämuurin taite sekä toisaalta rakentaa tila kaloriferille. Uuni E 203 hormi ja kaloriferi ovat eteläseinän sisässä.

Kattoholvin korvakkeita kaartuu seinältä yksi keskeltä sekä molemmista nurkista yksi, jotka puolittain kaartuvat myös itä- ja länsiseinille. Keskimäinen korvake alkaa tasolta +90.00. Itäpään korvake tasolta + 90.25 ja länsipään korvake tasolta + 89.90. Molempien kilpikaarien laki on tasolla + 91.55. Seinän keskeltä kaartuvan korvakkeen muoto rikkoutuu hieman itäkyljeltään E 304:ään johtavan oviaukon vuoksi.

Ovi:

valok.: 327

piir.sign.:

Ovi salin eteläseinällä, joka johtaa pimeään huoneeseen E 304 on 5 cm:n puukarmein varustettu pystylaudoituksinen ovi, jonka saranat ovat länsipielessä, puukarmissa. Ovi kuuluu Ahrenbergin ^{v. 1927} aikaiseen restaurointivaiheeseen. Oven korkeus alakarmista laakeen on 150 cm ja leveys 105 cm. Oviaukon yläosa on holvattu loivan segmenttikaaren muotoon. Laen kohdalla on kahdeksan pystyyn muurattua liuskekiveä, jotka antavat ovelle tämän segmenttikaaren muodon, mutta tätä kaarta on vain 50 cm pitkä kaistale.

Aukon läntisessä ylänurkassa kaaren rikkoo kattoholvin korvake ja itäsestä ylänurkasta puuttuvat myös holviliuskeet. Oviaukko oli inventoinnin aikana erittäin huonossa kunnossa. Oviaukon holvikiviä kannatti yksin oven puukarmit.

Alkuaan ovi on ollut nykyistä korkeampi, noin 180 cm korkea. Aukon alaosaan on muurattu myöhemmin korkea kynnyks. Kynnyksen ylin varvi on kokonaan tiilestä. Siinä on yksi erittäin isokokoinen tiili (49 x 12 x 22 cm) ja kaksi tiilen puolikasta. Saranat ovat aikaisemmin olleet oven itäpielessä. Alempi sarana-
natappi on vielä seinämuurissa kiinni samalla tasolla kuin nykyisen kynnyksen yläpinta, tasolla + 89.10.

Tasolla + 88.70 on seinämuurauksessa olka, joka ulkonee eteläseinän näkyvästä pinnasta n. 35 - 40 cm. Se on muurausliitteessä eteläseinän kanssa ja on sen kanssa samaa muuria. Olan yläpinta on tasaista kivilatomusta ja se on samalla tasolla kuin salin eteläpään kivilattia. Alaspäin mentäessä tämä olkamuuraus on murtopintaista. sitä ei ole tarkoitettu minkään alemman huonetilan seinäksi vaan salin eteläpään kivilattian alla olevaa hiesumaata vasten.

Kaloriferi:

valok.: 328, 453, 454

piir.sign.: 23.8/15,73

Eteläseinän länsipäässä on kaloriferi, kuumailmalämmitin. Sen pohja on tasolla + 90.05. Länsipään holvikorvakkeen alapäästä kaloriferin länsipieleen on 63 cm ja keskellä olevan korvakkeen reunasta kaloriferin itäpieleen on 120 cm. Kaloriferin korkeus on 90 cm, leveys n. 100 cm ja syvyys n. 140 cm. Kaloriferi on avoin saliin päin. Sen pohjassa hieman keskiviivasta länteen on suorakaiteen muotoinen aukko, josta yhteys uunin E 203 päähormiin. Aukon länsisivu on 45 cm, pohjoissivu 40 cm, itäsivu 42 cm ja eteläsivu 40 cm pitkä. Kaloriferikomeron katto on holvattu kutomalla liuskakivistä loiva segmenttikaari. Holvauksessa on laudanpainanteita. Kaloriferikomeron takaseinä (eteläseinänä) on läntisen kehämuurin pinta. Kaloriferin katto, seinät ja pohja eivät ole muurausliitteessä läntuseen kehämuuriin. Siis koko salin eteläpää (E 304 ja kaloriferi) on rakennettu myöhemmin kuin itäseinä, Eerikintorni ja läntinen kehämuuri.

Se on rakennettu nähtävästi E-siiven länsiseinän kanssa yhtäaikaaisesti. Tämäkin vaihe on ilmeisesti saatettu loppuun ~~(1498)~~luvun kuluessa. Kellari E 202 ja uuni E 203 on rakennettu samassa jaksossa kuin kaloriferi. On ilmeistä, että Kuninkaansalin eteläseinä, E 304 ja kaloriferi kuuluvat samaan rakennusvaiheeseen kuin salin kattoholvaus ja länsiseinä.

Lämmittäminen on tapahtunut seuraavasti:

2
Kellari E 203 on toiminut suurena uunina, joko keittiön tahi jonkun linnan alkeellisen "tehtaan" uunina tai sulattamona. Uunin katosta nousee savuhormi ylös kohti kaloriferia ja kulkee hieman kaloriferin länsipuolelta rakennuksen katolla olevaan savupiippuun. Hieman kaloriferin alapuolella päähormista haarautuu hormi kaloriferin pohjaan. Kun alhaalla uunissa pidettiin kovaa tulta on kuumuus hohtanut kaloriferin kautta saliin helposti lämpöä läpilaskevan umpiarinan läpi. Arina on voinut olla rautapelti. Se on laskenut sisälle lämpöä, mutta ei savuja, jotka ovat nousseet päähormin kautta ulos. Kun tulenpito uunissa on lopetettu ja puut ovat punaisella hiilloksella on päähormi tukittu kaloriferin yläpuolelta pellillä ja kaloriferin pohjalla ollut arina poistettu, jolloin jälkilämpö on vapaasti päässyt saliin.

2
Kaloriferin länsipielestä 25 cm länteen on suorakaiteen muotoinen aukko päähormiin. Sen alapinta on tasolla + 90.28, aukon korkeus on 14 cm ja leveys 12 cm. Tämä aukko on mahdollinen paikka pellille, joka on liittynyt kaloriferilämmityslaitteeseen. Silloin aukko on mahdollisesti ollut hiukan matalampi. Vuonna 1933 asennettiin tähän salin lounaisnurkkaan kamina ja kaminan torvi yhdistettiin päähormiin juuri tämän aukon kautta. Tämä aukko on nykyisin umpeenuurattu (1970).

Eteläseinällä lattiatason alapuolella on toinenkin hormiaukko uunin E 203:n päähormiin. Tämän hormiaukon pohja on tasolla + 88.20. Aukon korkeus on 25 cm. Aukko on linnantuvan takan hormin liittymä uunin E 203 päähormiin. Hormiliittymän syvyys seinän ulkopinnasta päähormiin on 30 cm. Tähän aukkoon liittyy vuonna 1935 (sign. 00340) uudestaan muurattu linnantuvan takan hormi. Tämä takan hormi oli muurattu pienikokoisista tiilistä vaakatasoon kuninkaansalin eteläpään kivilattian alle. Tiilihormi purettiin v. 1969.

On ilmeistä, että kaloriferin on rakentanut joku tallinnalai-

nen tai balttialainen muurari tai muurariryhmä, koska sen esikuvat ovat Tallinnasta (Kts. V.Vaga, Das Mittelalterliche Wohnhaus in Tallinn, Tartu 1961, s. 18-19). Muualta linnasta ei ole löydetty vastaavanlaista lämmityslaitetta. Koska kaloriferin voidaan olettaa olevan samanaikainen kuin Kuninkaan-salin holvi voitaisiin päätellä, että holvinrakentajat olivat balttialaisia. Olihan keskiajalla yleistä, että seinät ja holvit muurasivat eri muurarit, holvimuurarit olivat tuon ammatikunnan valiojoukkoa, jotka kiertelivät eri maissa ja suorittivat vaativia holvimuurauksia. Tällaisen muurarin tai muurariryhmän odottaminen on saattanut olla merkittävä syy E-siiven rakennusvaiheen aikaisiin suunnitelmien muutoksiin (kts. tark. rekonstruktio-tutkielma).

2
Ennen korjaustöiden aloittamista v. 1962 kaloriferi oli umpeenmuurattu saliin päin. Yläosa noin 70 cm korkuisena oli muurattu 1700-luvun venäläisillä tiilillä. Tiilikokoja: 27 x 7,5, 26 x 6, 25 x 6, 21,5 x 6,5. Umpeenmuurauksessa oli ainoastaan juoksu-tiilejä. Alaosa, noin 40 cm:n korkuinen oli muurattu keller-tävällä kalkkilaastilla, limitys oli epäsäännöllistä. Tiilikokoja: 31 x 12 x 8, 30 x 14 x 8, 30 x 13 x 8, ? x 14,5 x 8. Tällöin myös kaloriferin pohjalla oli pahoin ruostunut peltilevy, jonka päällä oli tiilimuurausta. (kts. valokuva 453). Kaloriferin umpeenmuuraus avattiin v. 1962. Ks. liitteet ~~13~~ ja 14.

LÄNSISEINÄ

Yleiskuva:

valok.: 151, 321b
piir.sign.:

Muuraustavaltaan länsiseinän muuraus ei poikkea muista seinistä. Seinän vahvuus vaihtelee 140-150 cm (tasolla + 90.00). Seinän pituus on 22,55 m. Länsiseinä ei ole muurausliitteessä pohjoisseinän kanssa. Länsiseinän ja eteläseinän liitekohta vaikuttaa epäselvältä, mutta näyttävät kuitenkin olevan muurausliitteessä.

Tasolta + 88.50 - 88.95 alaspäin on länsiseinällä olkamuuri. Tältä tasolta alaspäin seinän vahvuus on 195-210 cm. Kyseessä ei ole revetointi vaan seinän kavennus, koska olkamuuri oli samaa muuria kuin kavennettu muurinosa, olivat siis keskenä ään

muurausliitteessä. Muurin olan leveys on noin 45 - 55 cm. Se toimii samalla seinän vierustaa pitkin kulkevana seinäpenkinä. Tämä harmaakivinen seinäpenkki alkaa Adjutantinrakennukseen johtavan oven eteläpielestä ja päättyy seinän eteläisimmän ikkuna-aukon pohjoispielen kohdalla, josta lähtien seinän eteläpään kulkee olkamuuri alempana tasolla + 88.70. Salin lounaisnurkassa tämä liittyy samalla tasolla kulkevaan ja yhtä leveään (34-40 cm) eteläseinän olkamuuraukseen. Myös länsiseinän puolella on salin eteläpään luonnonkivilattia ulottunut samalle tasolle kuin olkamuurin harja. Myös tämä länsiseinän olkamuuri on murtopintaista kylmää muuria salin eteläpään alla olevaa hiesumaata vasten. Länsiseinän ja eteläseinän olkamuurit ovat muurausliitteessä keskenään. Näiden olkamuurien perusteella (koska ne ovat kylmää muuria hiesua vasten ja ovat liitteessä varsinaiseen seinään) ja voidaan sanoa, että Kuninkaansalin eteläpään luonnonkivilattian alle jäävä hiesulla täytetty tila (Kuninkaansalin eteläpään kivilattian alla, linnantuvan eteläseinän takana, keittiön E 202 holvin päällä) on täytetty jo siinä vaiheessa, jolloin on muurattu Kuninkaansalin etelä- ja länsiseinä ja siten myös voidaan hiesutäytteen päälle tehtyä luonnonkivilattia ainakin rakenteellisena ratkaisuna pitää alkuperäisenä (kts. valokuvat: 2050, 2051 ja 2052 A).

Viisi kilpikaarta rajaa seinäpinnan kattoholvista. Holvin korvakkeita kaartuu seinältä neljä sekä yksi seinän molemmissä päissä, jotka puolittain kaartuvat myös pohjois- ja eteläseinältä. Kilpikaarien laen korkein kohta vaihtelee tasoilla + 91.50-91.70. Holvin korvakkeiden lähtötaso vaihtelee jonkun verran. Seinän molemmissa päissä korvakkeet alkavat tasolta + 90.00, toinen korvake etelästä lukien + 89.50, kolmas + 89.80 ja neljäs + 89.85 ja viides + 89.95.

Ennen salin tutkimuksia ja umpeenmuurauksien avaamisia oli länsiseinällä ikkunoita pienelle Linnanpihalle päin kuusi kappaletta sekä yksi ovi seinän pohjoispäässä Adjutantinrakennukseen. Seinäkomeroita oli kaksi toisen (etelästä lukien) kilpikaaren rajaamassa seinäpinassa.

Länsiseinän eteläisin ikkuna (ja samalla ovi):

valok.: 156, 329, 2160

piir.sign.:

Tämä ikkuna poikkeaa huomattavasti muista länsiseinän ikkunoista, sekä kokonsa, että asemansa puolesta. Muissa ikkunoissa on segmenttiholvaus, mutta tämä ikkuna-aukko on tasapäinen salin sisäpuolelta, mutta ulkoapäin se on holvattu ja aukko ulkoapäin on huomattavasti muita ikkunoita laajempi. Ikkunapenkki oli muurattu kokonaan tiilestä. Ikkunan korkeus oli 169 cm ja leveys n. 145 cm. Penkki oli tasolla + 89.25 ja ikkunan yläpinta tasolla + 90.93. Ikkunan pohjoispuolella on tiilimuuraus, jolla ikkunan sivumuuri on suoristettu. Eteläpieli sen sijaan on murtopintaista harmaakivimuuria ja sen pinta on kaareva. Ikkunan yläpuolella oli erikoisen näköinen ni^{VV}ssi. Sen eteläpieli on 43 cm korkea ja pohjoispieli 25 cm korkea. Nissin syvyys oli n. 24 cm. Sen kattona oli liuskekivistä kudottu segmenttiholvi. Ni^{VV}ssin katto oli vain puolet tästä segmenttikaaresta. Segmenttiholvin eteläpuolisesta kannasta lähtee alaspäin pystypieli. Tämän ja ni^{VV}ssin eteläpielen välinen osa oli umpeenmuurattu. Ni^{VV}ssistä puuttui pohja kokonaan, joten sillä ei voinut olla erityistä tarkoitusta esim. esineiden säilytyspaikkana. Sen peräseinään (länsis.) oli maalattu pieni vaakunakuva.

Tämä ikkuna ni^{VV}sseineen edustaa Ahrenbergin aikaista restaurointia. Jo ensisilmäyksellä voidaan todeta, että tämä aukko on kokenut monia muutoksia. Voidaan myös todeta, että Ahrenbergin aikainen vaihe edustaa oven "raameihin" istutettua ikkunaa. Erityisesti ulkoapäin tämä toteutus vaikuttaa häiritsevältä, Ikkunan tiilestä muurattu penkki purettiin ja aukko palautettiin myös sisäpuolelta oveksi v. 1965. Ulkoapäin aukko oli säilyttänyt ovimuotonsa ^{myös ikkunavaiheen aikana, OVI-UKON MITAT (ULKOP.): KORKEUS} segmenttikaarisen holvin lakeen 275 cm, leveys 195-200 cm, holvin laki tasolla + 91.10 ja alapinta tasolla + 88.35.

Oven yläpuolella ollut ni^{VV}ssiä laajennettiin selvästi erottuvien pieliä mukaisesti ja siten palautettiin alkuperäisen ikkunan yläosan muoto. Ikkunaholvin laki oli tasolla + 91.35, ikkunan leveys n. 100 cm. Holvi jatkui muurin sisään noin ? cm. Myöhemmin muuratun oviaukon holvin rakentaminen oli aiheuttanut ikkunanholvin hävittämisen ulkopuolelta. Alkuperäinen ikkuna-aukko on kooltaan ja malliltaan vastannut muita länsiseinän ikkunoita. Alkuperäisen ikkunan holvi saatiin myöskin säily-

neenä esille umpeenmuurauksesta. Sen holvissa oli laudan painanteita.

Länsiseinän eteläisimmän ikkunan (ovi) aukon kronologia on varsin monivaiheinen. Alkuperäisessä asussaan se oli ikkunana. Kuinka kauan se oli ikkunana siitä ei voida sanoa tarkkaa aikayksikköä. Ajoitus liittyy keittiörakennuksen rakentamisajan ja sen korkeuden määrittelymiseen. Keittiösiipi on ilmeisesti rakennettu 1500-luvun alussa. Jos se rakennettiin 3-kerroksiseksi niin tämä ikkuna muutettiin silloin keittiösiiven kolmanteen kerrokseen johtavaksi oveksi. Jos taas keittiörakennus oli 2-kerroksinen tämä ikkuna muutettiin oveksi vasta keittiörakennuksen tuhoutumisen jälkeen eli 1630-luvulla. Tällöin ovi johti kivipatsaan kannattamalle parvisillalle, joka kulki Pienen linnanpihan yli läntiselle kehämuurille ja sieltä edelleen Komendantinrakennukseen. Tämä parvisilta paloi vuoden 1869 tulipalossa. Aspelinin aikana 1870-luvulla tämä ovi muutettiin jälleen ikkunaksi ja se sai lopullisen ikkunamuotonsa Ahrenbergin renessanssihenkisen restauroinnin aikana 1911. (Kts. valokuvat: 156 ja 161)

Salin keskiaikainen pääsisäänkäynti:

valok.: 153, 330, 331, 3052B-2059, 2150-2154, 2161-2172, 2177
piir.sign.: 23.8/128

Länsiseinän toinen ikkuna etelästä lukien herätti mielenkiintoa erityisesti sen vuoksi, että sen struktuuri poikkesi olennaisesti länsiseinän muista ikkunoista. Ikkunan pielissä oli 1600-luvun tiilipielet, muissa ikkunoissa pielet olivat harmaakivestä. Ikkunapenkeissä oli myös havaittavissa pystysuorat pielet, joiden väli oli 115 cm. Slammauksen vuoksi pieliä oli kuitenkin näkyvissä vain erittäin vähän. Työhypoteesina oli olettamus, että tässä kohden on alkuaan ollut seinäkomero - samanlainen kuin oli välittömästi ikkunan eteläpuolella, ts. symmetrinen yhdistelmä: kaksi samanlaista isoa seinäkomeroa, joiden välissä yksi pienempi. Ulkoapäin ikkuna erosi myös olennaisesti muista länsiseinän ikkunoista ja ikkunan eteläpuolella oli havaittavissa pystysuora pieli, jota ei tutkimusten alkuvaiheessa pystytty yhdistämään mihinkään kokonaisuuteen. Ikkunan holvikaaren jatkuminen ohi ikkunan eteläpielen oli myös yhtenä osoituksena siitä, että tämä ikkuna ei ollut alkuperäisessä

asussaan. Ks. liitteet 15 ja 16.

Ikkuna purettiin pois karmineen (v. 1969), joiden kiinnityksessä ei oltu käytetty kiiloja, vaan se oli kiinnitetty laastilla. Sisäpuolella karmien ylänurkissa laasti pyöristyi karmien päälle. Ikkunapenkeissä oli päällimmäisenä kerroksena ohut kalkkikerros, jossa oli käytetty myös keltamultaa (tätä ennen oli jo rappauskerros salista poistettu). Keltamullasta johtui tämän kalkkauskerroksen ruskeankellertävä värisävy. Tämä maalikerros oli 1-5 cm:n paksuisen kalkkisementttilaastin päällä. Kalkkisementttilaastikerroksen alla oli ohut vaalea maalikerros kalkkilaastikerroksen päällä, joka puolestaan ulottui harmaakivimuuraukseen asti.

Ikkunapenkkiä alettiin pintakerrosten poistamisen jälkeen purkaa pielten mukaisesti. Umpeenmuuraus oli erittäin kovaa ja kivet irtosivat vaikeasti koska isompien kivien välissä oli käytetty pieniä liuskekiviä kiiloina. Kivet olivat luonnonharmaakiveä ja lohkottua harmaakiveä. Umpeenmuurauksen purkaminen aloitettiin salin sisäpuolelta.

Työhypoteesi osottautui virheelliseksi, sillä pystysuorat pielet ikkunapenkissä (ikkunapenkin yläpinta tasolla + 89.65) ulottuivat aina tasolla + 88.40, joka osottautui pohjatasoksi. Samanaikaisesti löytyi ikkunan eteläpuoleisesta korkeasta seinäkomerosta (alapinta tasolla + 89.50, yläpinta + 90.90) ikkunan pielet. Tässä vaiheessa tutkimusta, voitiin todeta varsin yllättävä ja mielenkiintoinen seikka: ikkunan paikalla oli alkuaan ollut salin portaali, pääsisäänkäynti ja seinäkomeron paikalla ikkuna.

Seinän ulkopuolelle rakennettiin telineet, joilta käsitä piikattiin esille oven ja ikkunan pielet. Pieliä oli tasoiteltu ulkoapäin kalkkisementttilaastilla. Pystysuorat pielet päättyivät kahteen kannatinhirren koloon. Kolot oli umpeenmuurattu kolmella päällekkäisellä tiilellä. Kolojen syvyys oli noin 155 cm, ts. lähes läpi muurin. Vasemmanpuoleinen kolo (ks.itään) oli 30 cm leveä ja 24 cm korkea, yläpinta tasolla + 88.48 ja alapinta tasolla + 88.24. Oikeanpuoleinen kolo (ks.itään) oli 24 cm leveä ja 30 cm korkea, yläpinta tasolla + 88.43 ja alapinta tasolla + 88.13. Käsitys siitä, että paikalla on ollut ovi vahvistui ja toisaalta oven kohdalta löytyneet kannatinhirrenkolot

osoittivat, että kysymykseen ei tule pelkkä valeovi, joka ei johda mihinkään ja siten johdatti etsimään lisää kannatinhirsrenkoloja länsiseinältä ja toi esille aivan uuden kuvan päälinnan alkuperäisistä kulkuyhteyksistä.

Pielten esillesaamisen jälkeen sekä oven että ikkunan umpeenmuuraus purettiin. Umpeenmuurauksissa oli käytetty samanlaisia kalkkilaastia. Oven eteläpieli jatkui suoranaa länttä kohti 74 cm, pohjoispieli 73 cm. Tämän jälkeen aukko leveni. Eteläpieli kääntyi 90 asteen kulmassa etelään muodostaen noin 25 cm leveän pykälän, jonka jälkeen pieli suuntautui viistosti lounaaseen noin 71 cm yhtyen avatun viereisen ikkunan pohjoispieleen. Oven pohjoispieli ei muodostanut vastaavanlaista pykälää, vaan pieli kääntyi aukon keskikohdalta suoraan lounasta kohden noin 80 cm, muurin ulkopintaan.

Sekä ovi että ikkuna jäivät saman holvikaaren alle. Oviaukko suuntautui suoraan kohti länttä ollen ulospäin avautuva, ikkuna puolestaan suuntautui kohti luodetta. Ikkunan asemaan (suunta kaakko-luode) on ilmeisesti vaikuttanut monetkin tekijät. Nähtävästi ikkuna on ollut nurkkaikkunana E-siiven ja entisen keittiörakennuksen kulmauksessa. Oven ja ikkunan väliin jäi tukipilari, joka suuntautui ulospäin kolmionkärkenä. Salin sisäpuolella tähän kolmionkärkiseen tulipilariin jää pieni seinäkomero. Seinäkomeron alapinta on tasolla + 89.12 ja yläpinta tasolla + 90.00. Komeron leveyden noin 70 cm, syvyys noin 62 cm. Salin sisäpuolella ovisyvennyksen alapinta oli tasolla + 88.40 ja ulkopuolella tasolla + 88.44. Ovisyvennyksen pohjataso oli muurattu laattakivistä.

Ikkunan yläpinta oli salin puolella + 90.92, keskikohdalla kavennuksessa + 90.76 ja ulkopuolella + 91.10. Ikkunan alapinta salin puolella oli tasolla + 89.52, keskikohdalla + 89.65 ja ulkopuolella + 89.56. Ovisyvennyksen yläpinta salin sisäpuolella oli + 91.32 (ei kuitenkaan alkuperäinen, sillä sisäpuolelta holvi oli muurattu 1600-luvun tiilistä, tällöin juuri ovesta tehtiin ikkuna), keskikohdalla + 91.20 ja ulkopuolella (jossa alkuperäinen liuskekivistä tehty holvi) tasolla + 91.45.

Portaalin löytyminen, kuten edellä mainitsin toi lisävalaisua salin alkuperäisiin kulkuyhteyksiin. Portaalista on ollut yhteys ainakin keskuskierreportaisiin D, siipi E:n länsiseinän

ulkomuuria pitkin johtaneen kävelyparven kautta, sillä muurista löytyi säännöllisin välimatkoin kävelysiltaa osoittavat kannatinhirrenkolot. Kannatinhirsiiä on ollut kaikkiaan kuusi kappaletta ja ne ovat ulottuneet lähes koko länsiseinän läpi. Ne päättyivät salin sisäpuolella olevaan harmaakivipenkkiin. Ulkopuolelta kaikki kolot oli muurattu umpeen joko tiilillä tai yhdellä harmaakivellä. Hirret on asennettu paikoilleen seinän muurauksenvaiheessa ja ne oli kaikki kosteuden eristämiseksi vuorattu ympäriinsä tuohiliuskoilla. Näistä kannatinhirsistä oli yksi jätetty paikoilleen siinä vaiheessa jolloin kolot muurattiin ulkopuolelta umpeen. Säilynyt hirsi oli veistetty neliskulmaiseski, päästään se oli katkaistu sahaamalla. Sahausjälki oli hyvin epätasainen. Hirsi oli melko hyvin säilynyt koossa. Sen lahonneisuuden vuoksi puulajista oli vaikea päätellä mitään, mutta hyvä säilyvyys viittaa punahonkaan. Kaikissa koloissa oli enemmän tai vähemmän jäljellä lahonnutta puuta.,

Portaalin ovisuun kohdalla kannatinhirsien kolojen yläpinta oli alempana kuin muiden kolojen. Ne olivat tasolla + 88.43 - 88.48. Muiden kolojen yläpinta oli tasolla + 88.80. Kävelysillassa on toisin sanoen ollut taite, so. että portaalin ovisuun kohdalla parvisilta on ollut matalammalla kuin muualla. Kannatinhirret ovat olleet noin 25 cm korkeita ja 20-25 cm leveitä. Ks. rekonstruktiopiirustukset. JA LITE 17

Portaalin kohdalla salin sisäpuolella oviaukkon molemmin puolin symmetrisesti oli 30-35 cm tällä kohden olevien kannatinhirsien yläpuolella pienemmät kolot, joissa oli sisällä palanutta puuta. Nämä kolot tulivat näkyviin salin puolelle kivipenkistä (kannatinhirret eivät näkyneet salin puolelle, koska ne päättyivät kivipenkkiin. Ne kaivettiin esille kivipenkistä vain tämän tutkimuksen vuoksi niiden aseman selvittämiseksi). Ne olivat huomattavasti pienempiä kuin parvisillan kannatinhirren kolot eivätkä myöskään ulottuneet läpi muurin vain työntyivät salin sisäpuolelta muuriin vain noin 60 cm. Kolojen korkeus oli noin 12-14 cm ja leveys noin 15-20 cm. Näistä koloista on siis täytynyt pistää esiin salin puolelle oven molemmin puoli hirsi (ohut), joiden merkitystä ei voida täsmällisesti selittää. Ilmeisesti ne ovat liittyneet jonkinlaiseen portaalin edessä salin sisäpuolella olevaan porraskorjaukseen (ks. piirros).

Neljä ikkunaa portaalin pohjoispuolella

valok.: 154, 2173 - 76

piir.sign.:

Portaalin pohjoispuolella olevat neljä malliltaan kapeat ja korkeat ikkunat ovat länsiseinän ainoat lähes alkuperäistä asua vastaavat ikkuna-aukot. Ne ovat keskenään lähes identtiset. Ikkunoiden holvin laki on salin sisäpuolella tasolla + 91.70 - 91.90. Ikkunapenkit ovat tasolla +89.60 - 89.75. Ikkunoiden leveys vaihtelee 110 - 120 cm. Ikkunat on sijoitettu seinäpintaan siten, että kaksi ikkunaa on kummankin kilpikaaren rajaamassa pinnassa. Ikkunaholvien laki rikkoo jokaisen ikkunan kohdalla kilpikaaren rajausta (ks. ikkunapiirustukset).

Ensimmäinen oviaukko pohjoisesta

valok.: 153, 332, 2060, 2061

piir.sign.:

Tarve kulkuyhteydelle Kuninkaansalista D-siipeen, Adjutantirakennukseen ja läntiselle kehämuurille on kautta linnan historian ollut nähtävästi ongelmallinen ratkaisu. Ensimmäisessä vaiheessa se on ratkaistu rakentamalla Kuninkaansalin ulkomuurin kupeeseen kävelyparvi, joka yhdisti portaalin keskuskierreportaisiin D. Toisessa vaiheessa yhteyttä hoiti pienen linnanpihan yli kulkenut kivipatsaan kannattama puusilta Kuninkaansalin eteläpäästä läntiselle kehämuurille. Tämä puusilta paloi v. 1868. Sen tuhouduttua ei Kuninkaansaliin näiltä tahoilta ollut kulkuyhteyttä, joskaan ei ollut tarvettakaan, koska linna oli lähes rappiutilassa.

Jac Ahrenbergin restaurointityön yhteydessä kulkuyhteyden tarve tuli jälleen ajankohtaiseksi. Ahrenbergi suunnitteli kaksi vaihtoehtoa:

- 1) Muutetaan länsiseinän pohjoisin ikkuna oveksi ja siitä yhteys Adjutantirakennukseen väliin rakennettavan eteiskäytävän kautta.
- 2) Murretaan ovi salin pohjoisseinän länsipäähän ja siitä tehdään suora yhteys keskuskierreportaille D (ks.sign.23.3/9.). Ensimmäinen vaihtoehto toteutettiin. Seinän pohjoispäästä kaartuva holvin kilpikaaren korvake rikottiin ja ikkuna laajennettiin oveksi. Oviaukon keskikohdalle, johon ovikarmi kiinnitettiin.

tiin muurattiin tiilipielet. Oviaukon pohja on tasolla + 88.50. Oven kynnyspuu tasolla + 88.80. Salin sisäpuolelta oviaukon holvin laki on murtopintainen, se on tasolla + 91.75.

Oviaukon leveys oli salin sisäpuolella 220 cm ja ulkoseinän puolella 175 cm. Itse oven leveys oli 90 cm ja korkeus 200 cm. Oven ylin reuna oli tasolla + 90.75. Sekä ovi että karmit ja kynnyks oli maalattu tummanruskeiksi kuten muut salin ovet ja ikkunat. Oven saranat olivat pohjoispuolella. Varsinaisen ovilevyn yläpuolella oli umpinainen peilipaneeli, joka oli samanvärinen kuin itse ovikin. sen yläosa muodosti loivan segmentti-kaaren myötäillen aukon holvia (ks. tarkemmin piirustuksesta).

Ovilevy poistettiin ja tiilipielet purettiin v. 1970. Pielet oli muurattu purkutiileillä ja laasti oli kalkkisementtilaastia. Tiilejä oli neljää eri kokoa: 21x 5,5 x 10,5, 23,5 x 6,5 x 13, 25,5 x 5,5, x 12, 27 x 7 x 13,5,

Oviaukon pohjoinen harmaakivisivu kaartuu loivassa kaaressa salin pohjoisseinään asti muodostaen tähän salin kulmaan puoli-pyöreän kulman tai kuten Aspelin mainitsee "keikauksen". Tämä rakenteellinen yksityiskohta johtuu siitä, että tuon "keikauksen" sisällä on keskuskierreporras D. ^{Ks. liite 18.} Salin ja kierreportaan välisen muurin vahvuus on noin 40-60 cm. Kyseisessä seinäpinnassa, oven pohjoisessa sivumuurissa on vaakunakivi. Sen alareuna on tasolla + 90.55 ja yläreuna tasolla + 91.00. Vaakunakivi on siten noin 45 cm korkea ja 25 cm leveä. Se on kiinni muurissa kolmella rautapidikkeellä. Vaakunan kuva on kivistä hävinnyt.

Komero E 304

*pää. sign: 23.5/14, 41
23.6/
23.8/118*

Komero E 304 sijaitsee Kuninkaansalin eteläpuolella. Salin eteläseinällä on matala tummanruskeaksi maalattu puuovi tähän pimeään, ikkunattomaan komeroon. Ovi kuuluu v. 1927 restauraativaiheeseen, sen korkeus on 150 cm ja leveys 105 cm. Saranat ovat puukarmit länsipielessä. Oviaukon yläosa on holvattu loivan segmentinkaaren muotoon. Laen kohdalla on kahdeksan pystyyn muraattua liuskekiveä, jotka antavat ovelle tämän segmentinkaaren muodon, mutta tätä kaarta on vain 50 cm pitkä kaistale. Aukon läntisessä ylänurkassa kaaren rikkoo kattoholvin korvake ja itäisestä ylänurkasta puuttuvat myös holviliuskeet. Oviaukko oli inventoinnin aikana erittäin huonossa kunnossa. Oviaukon holvikiviä kannatti yksin oven puukarmit.

Alkuaan ovi on ollut nykyistä *matalampi* korkeampi, noin 180 cm korkea. Aukon alaosaan on murattu myöhemmin korkea kynnyksen ylin varvi on kokonaan tiilestä. Siinä on yksi erittäin isokokoinen tiili (49X 12X22 cm) ja kaksi tiilen puolikasta. Saranat ovat aikaisemmin olleet oven itäpielessä. Alempi ~~sarana~~ rautainen saranatappi on vielä seinämuurissa kiinni samalla tasolla kuin nykyisen kynnyksen yläpinta, tasolla +89.10.

Kuninkaansalin eteläseinä on murausliitteessä länsiseinän kanssa mutta ei itäseinän eikä Eerikintornin kanssa. Seinä on murattu jälkeinpäin Eerikintornin kylkeen. Sen kärki ulottuu itäseinään. Seinä on samalla komeron E 304 pohjoisseinä. Seinän vahvuus E 304:n kohdalla on noin 40 cm. Seinän muuraaminen oikaisi salin eteläpäähän syntyneen pohjukan, jonka muodosti Eerikintornin ja läntisen kehämuurin taite. Tämän seinämuurin sisään holvattiin komero E 304. Siten komeron pohjois-, itä- ja länsiseinä ovat samaa seinämuurausta, ilmeisesti 1500-luvulta. Tähän muuriinosaan liittyy myös kaloriferi hormineen.

Komeron E 304 pohjoisseinän=Kuninkaansalin eteläseinän muurauslaasti on vaaleanharmaata kalkkilaastia kokoonpanoltaan kalkki, hiekka, joukosaa vähän puunlastua ja isoja kivirakeita, mm. 2X0,6x0,9 cm. Laasti on selvästi erilaista kuin Kuninkaansalin itäseinällä. Komeron pohjois-, itä- ja länsiseinällä on tämä sama muurauslaasti. Eteläseinän muurauslaasti on erilaista. Eteläseinänä ovat Eerikintornin kylki ja osa läntistä kehämuuria ja nämä ovat keskenään muurausliitteessä.

Komeron itäseinällä on nissi, jonka pohja on tasolla +89.83. Nissin korkeus on n. 40 cm ja leveys n. 60 cm ja syvyys n. 50 cm. Nissin katto on lähes tasainen, sen holvi on ollut laudoitettu, koska laastissa on laudanpainanteita ja yksi mustaksi hiiltynyt holvilauta on vielä jäljellä, sen leveys on n. 20 cm.

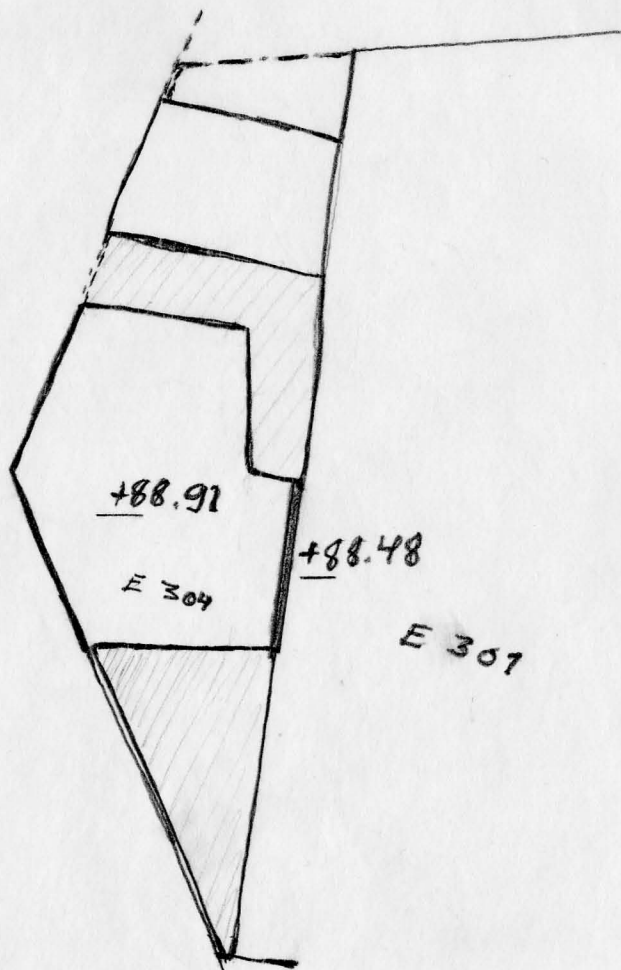
Komeron luonnonkivilattia on tasolla +88.96-89.00, siis noin 50 cm korkeammalla kuin Kuninkaansalin eteläpään luonnonkivilattia. Komeron luonnonkivilattiaa kaivettiin komeron eteläseinän vierestä. Tällöin tuli esille holvinlähtöjen urat Eerikintornin kupeessa ja läntisessä kehämuurissa. Urat olivat 10-20 cm syvemällä seinäpinnasta. Näiden holvinkantojen uran laki ulottuneet tasolle n. 89.00-89.50 välille. Nämä vastaavat siten linnantuvan pohjoisseinällä (Kirkkotornin kupeessa) olevia holvinkantoja. Kaivaustulos oli varsin yllättävä, koska tällaista ei osattu odottaa. Se osoitti, että päälinnan itäsiivessä on tapahtunut suurisuuntaisia rakennussuunnitelmien muutoksia ja että alkuaan linnantupa on tarkoitettu rakennettavaksi ulottumaan Kirkkotornista Eerikintorniin ja se oli aiottu holvata. Ks. liite 19.

Komeron kattona on liukekivistä holvattu tynnyriholvi, joka on pohjois-eteläsuuntainen ja saa tukensa itä- ja länsiseiniltä. Holvissa ei ole tasmaista laastipintaa missään eikä holvilautoja. Holvi oli inventointivaiheessa huonossa kunnossa.

Komeron korkeus lattiasta holvin lakeen on noin 170-180 cm. Pohjoisseinän pituus on noin 215 cm, itäseinän pituus 130 cm ja länsiseinän 120 cm.

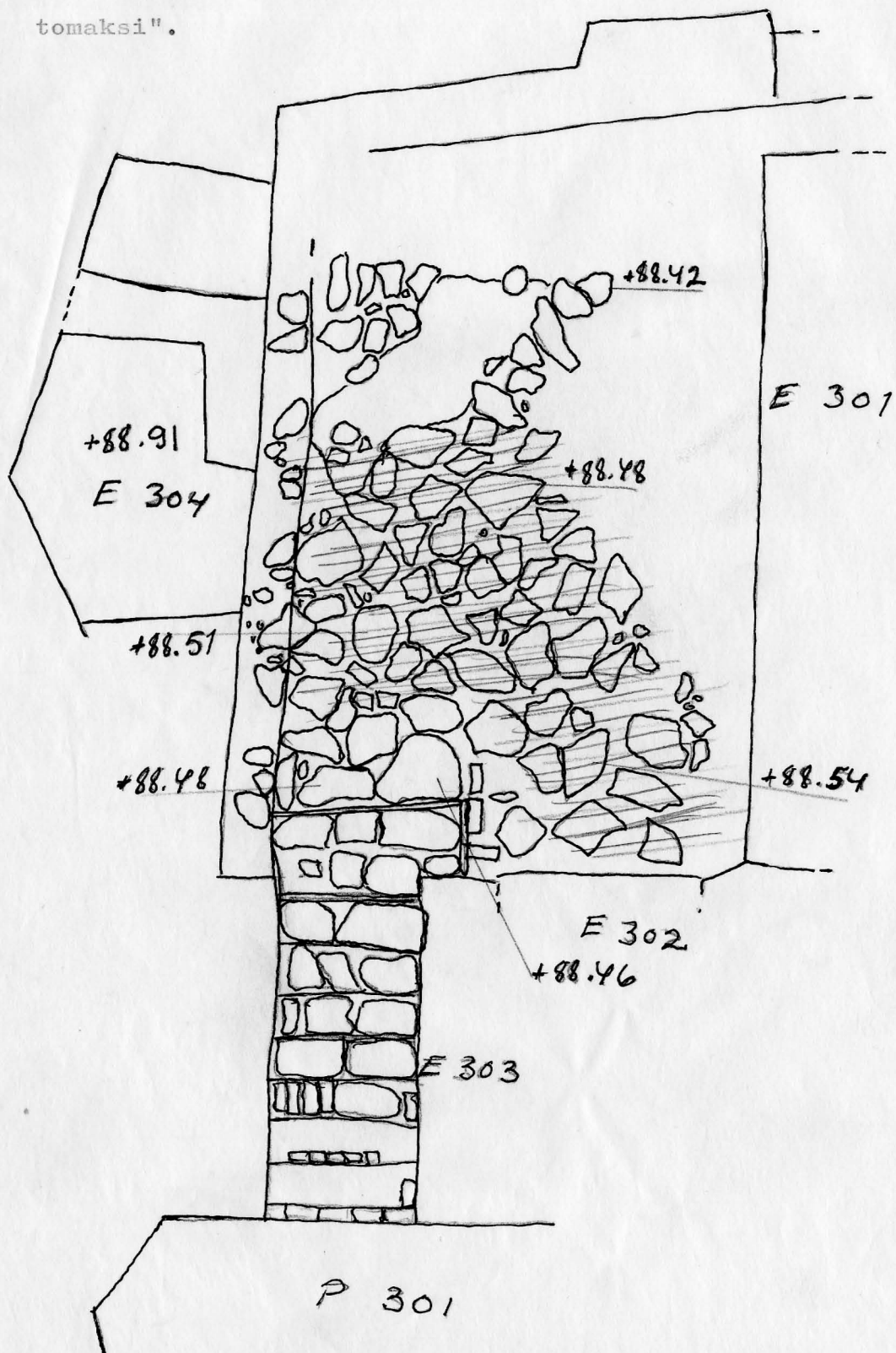
Eerikintornin osuus komeron eteläseinänänon noin 150 cm ja läntisen kehämuurin noin 115 cm. Ks. liite 20. Komeron eteläseinä Eerikintornin kyljen osuudella oli erittäin ohut ja kivien välistä saattoi nähdä v. 1968 kaivettuun käytävään Katariinan kamarin (F304) ja Eerikintornin kierreportaiden välillä.

Kaikesta päättäen komero E 304 on muurattu samassa vaiheessa kuin Kuninkaansalin katto on holvattu. V. 1577 tileissä mainitaan, että oli rakennettu 36 kyynärää pitkä sali linnan eteläpuolelle ja kamari salin sisäpuolelle. Tämän voisi tulkita Kuninkaansalin holvaamiseksi ja komeron E 304 rakentamiseksi. Komeron käytöstä ei ole asiakirjatietoja. Aspelin mainitsee komerosta vain, että laudoitettu ovenaukko vie "pimeään soppeloon" (Aspelin 1886 s. 35). Tämän jälkeen komeron ovi oli umpeenmuurattuna, kunnes se v. 1927 avattiin ja siihen tehtiin puovi. Ilmeisesti komeroa on käytetty jonkinlaisena kirkon varastotilana.

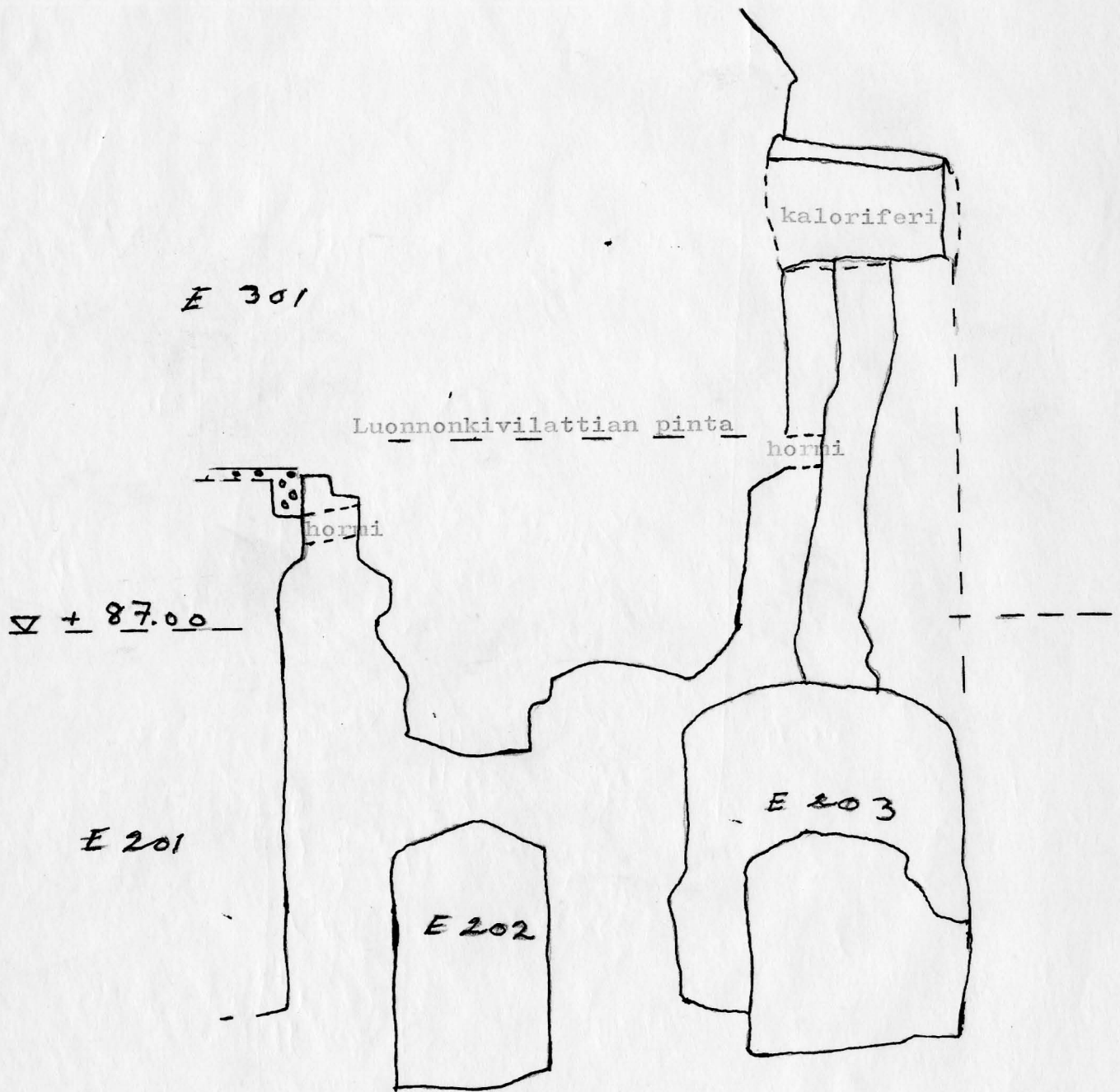
Kuninkaansali, E 301, eteläosa. Lattiapurkauksen jälkeen esille tullut vanha luonnonkivilattia sekä porraskäytävä E 303 ennen porras- ja lattiatutkimusta 1969. Mk 1/50.

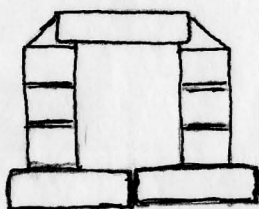
Piirroksessa vinoviivoitettu alue luonnonkivilattiaa jäi "koskemattomaksi".

Leikk. ks. itään.

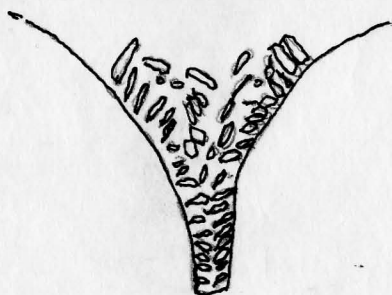
Mk 1/50

Mk 1/15

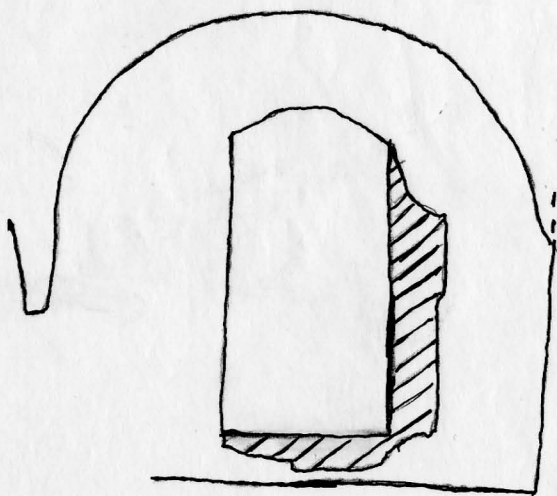
Linnantuvan takan hormin leikkaus. Sisämitoiltaan hormi oli 25 cm korkea ja 20-22 cm leveä.

Mk 1/50

Esimerkki kattoholvin korvakkeen limityksestä.

Holvih korvakkeiden lähtötaso vaihteli +89.78-+90.25 ja kilpikaarien laki vaihteli tasoilla +91.50-+92.80.

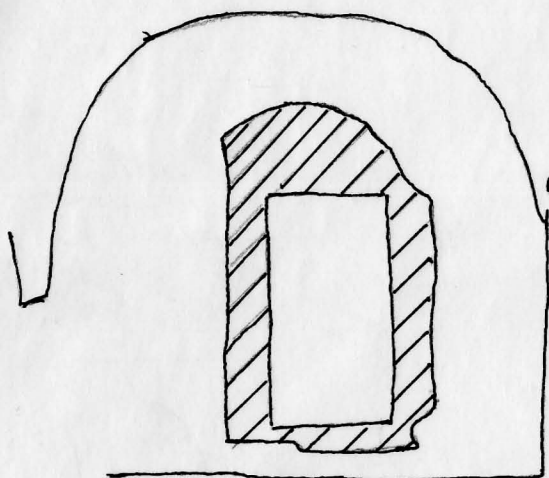
Mk 1/50

Salin pohjoisseinän ovi nykyisessä asussaan. Vinoviivoitettu alue oli tiilimuurausta.

+90.00

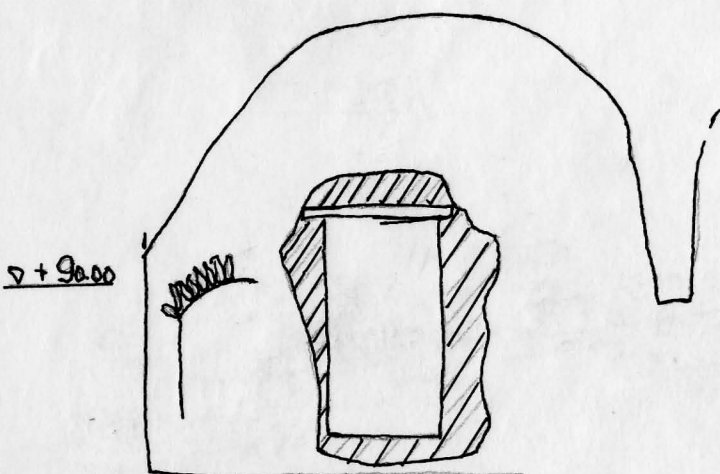
Mk 1/50

Salin pohjoiseinän ovi Ahrenbergin restauroinnin jälkeen. Oven korkeus oli 155 cm ja leveys 83 cm. Oviaukko palautettiin nykyiseen asuunsa 1960-1. ks. liite 5. Vinoviivoitettu alue oli tiilimuurausta.

Liite 7

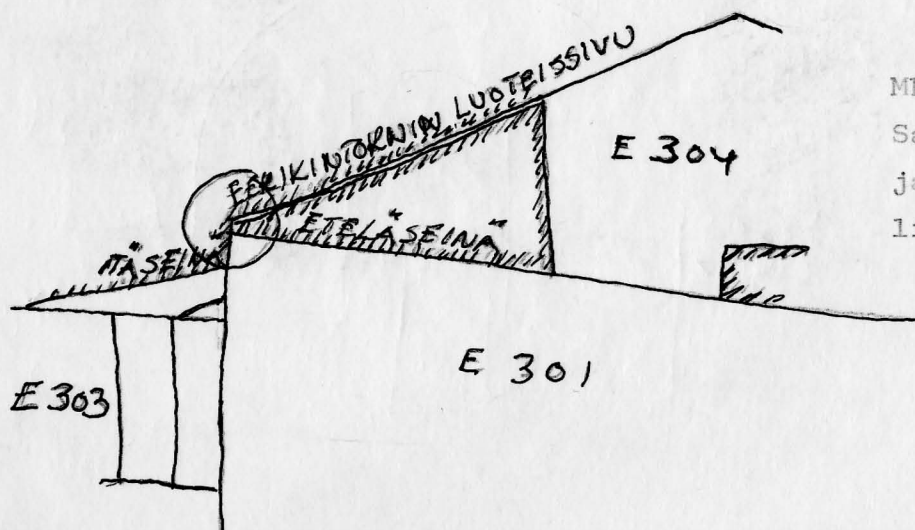
Salin pohjoisseinän länsipään Ahrenbergin aikainen ovi valeovi, jossa vinoviivoitettu alue tiilimuurausta. Takka umpeenmuurattuna. Umpeenmuurauksesta erottui kuvan mukainen sauma ja fragmentteja otsan holvauksesta.

Liite 8

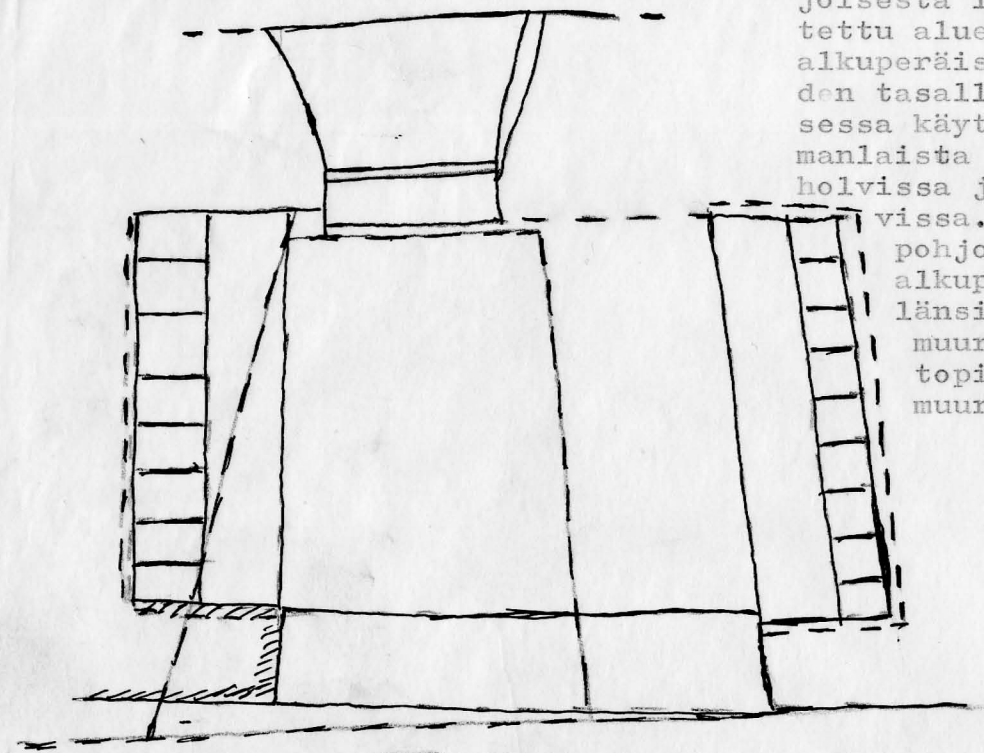
Mk 1/50

Salin itäseinän, eteläseinän ja Eerikintornin luoteissivun liittymäkohta (rengastettu alue).

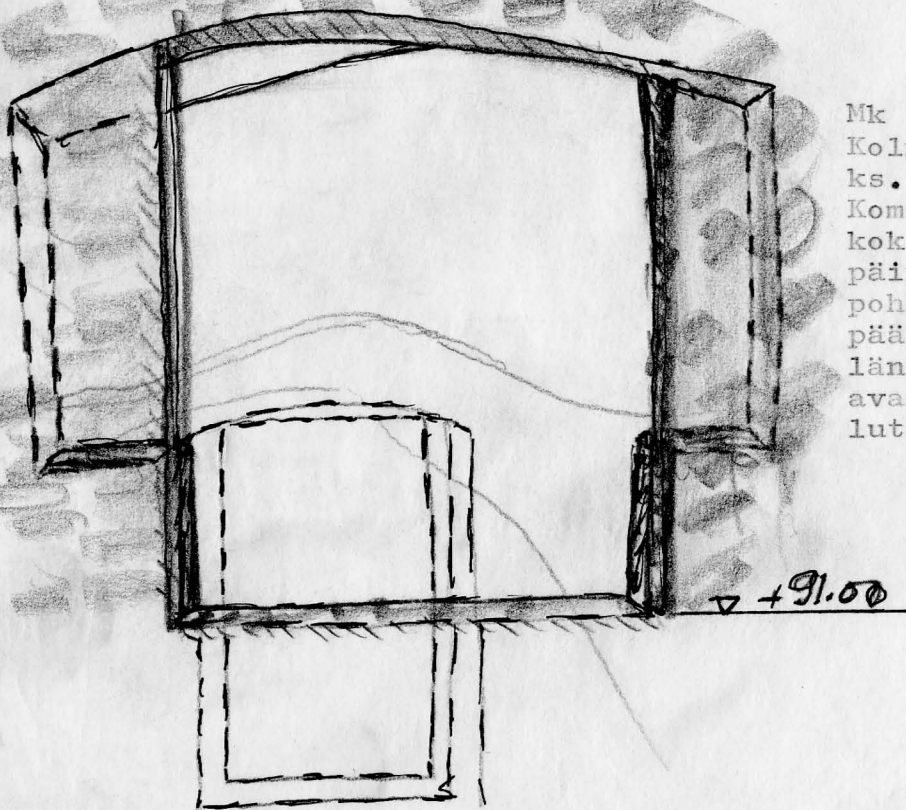
Mk 1/25

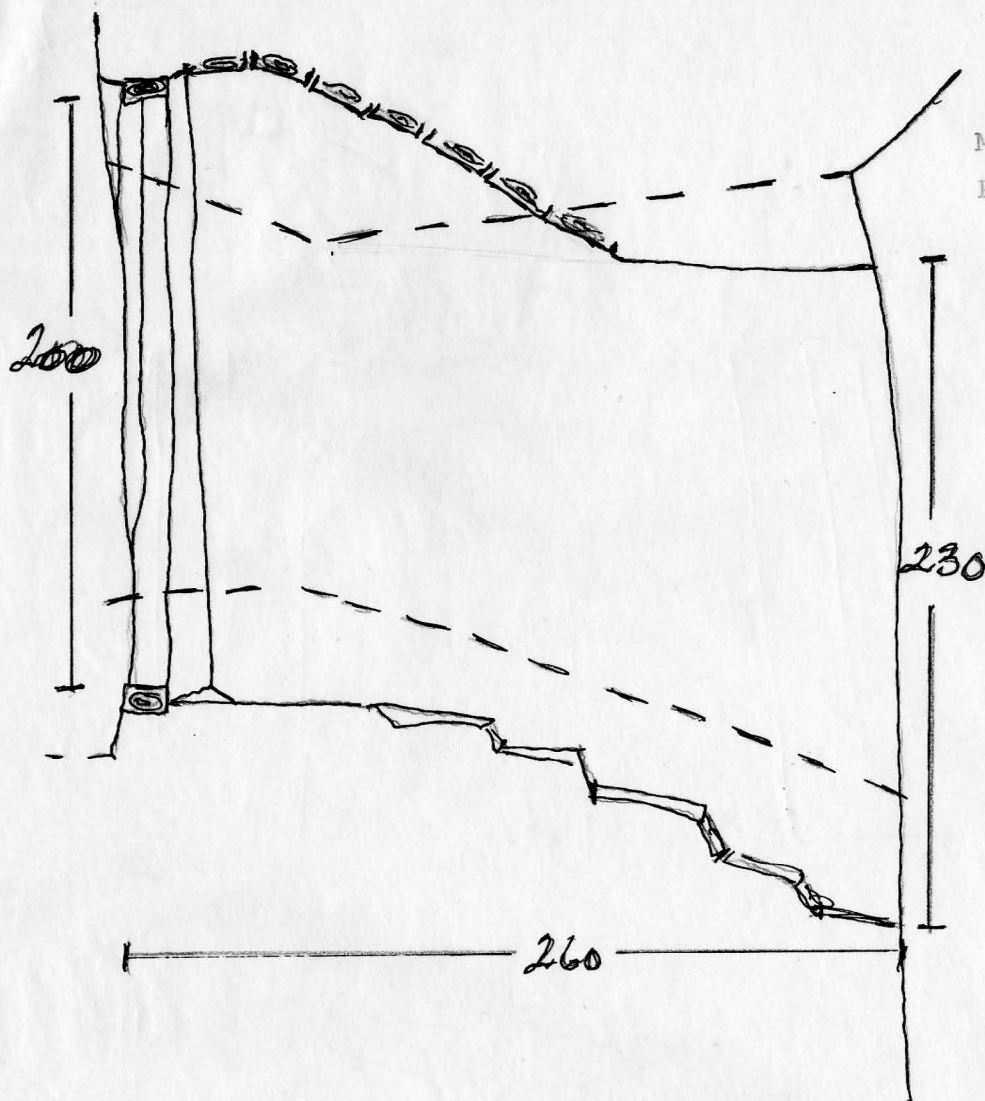
Itäseinän kolmas ikkuna pohjoisesta lukien. Vinoviivottettu alue on umpeenmuurattu alkuperäisten ikkunakomeroitten tasalla. Umpeenmuurauksessa käytetty laasti oli samanlaista kuin nykyisen ikkunan holvissa ja salin kattoholvissa. Toisessa ikkunassa pohjoisesta lukien tätä alkuperäisen ikkunakomeron länsiseinää ei oltu umpeenmuurattu vaan se oli murtopintaista kattoholvimuurausta.

Mk 1/25

Kolmas ikkuna pohjoisesta, ks. itään. Komeron länsiseinä oli lähes kokonaan ollut avoin saliin päin. Seinämuurausta oli pohjoispäässä 50 cm ja eteläpäässä 42 cm. Siten komeron länsiseinän saliin päin avautuvan aukon leveyden ollut noin 170 cm.

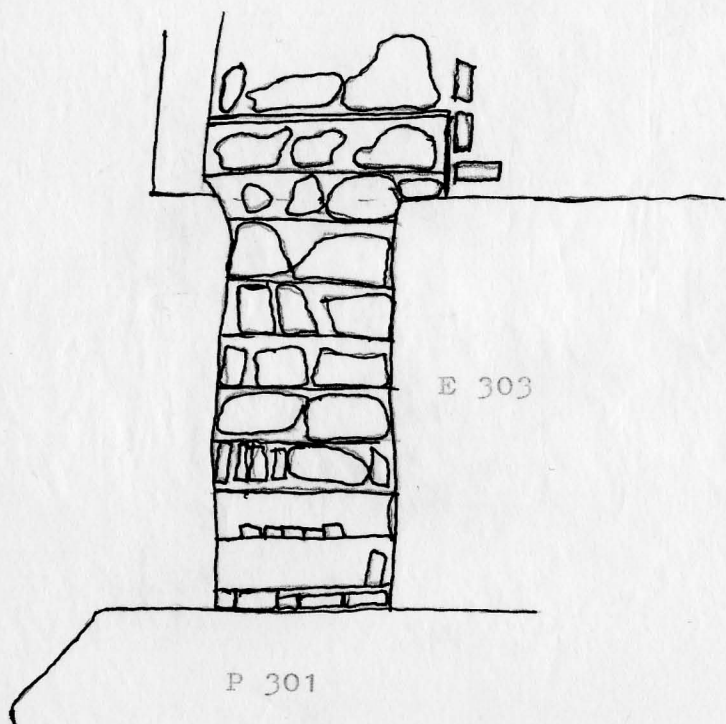

Mk 1/25

Porraskäytävä E 302.

Katkoviivoitus osoittaa porraskäytävän kohdalla olleen ikkunan muotoa.

E 301

Mk 1/50

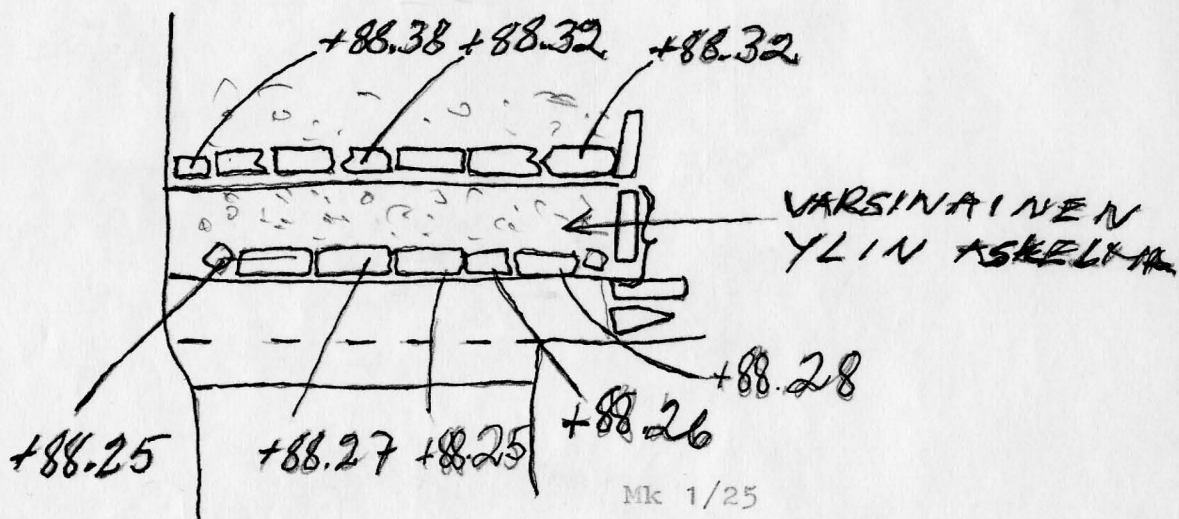
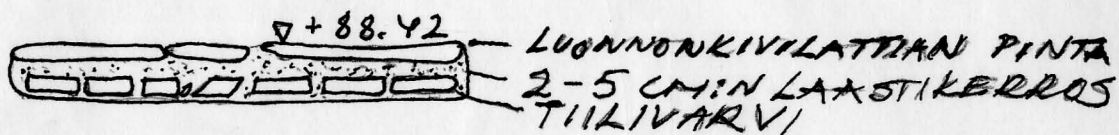
Porraskäytävä E 303.

Portaat oli muurattu luonnonkivilaatoista, mittoja: 55x30, 35x30, 68x35x7, 70x55x12. Portaiden yläpäässä Kuninkaansalin luonnonkivilatian pinta oli tasolla +88.46-88.48. Askelmien etenemä vaihteli 35-40:cmiir Alin askelma, tasanne, jolta aukeaa ovi P 301:een oli muita askelmia pitempi, sen etenemä oli 50-60cm.

Mk 1/25

Porraskäytävä E 303, ylin askelma

Etukuva, ks. länteen.

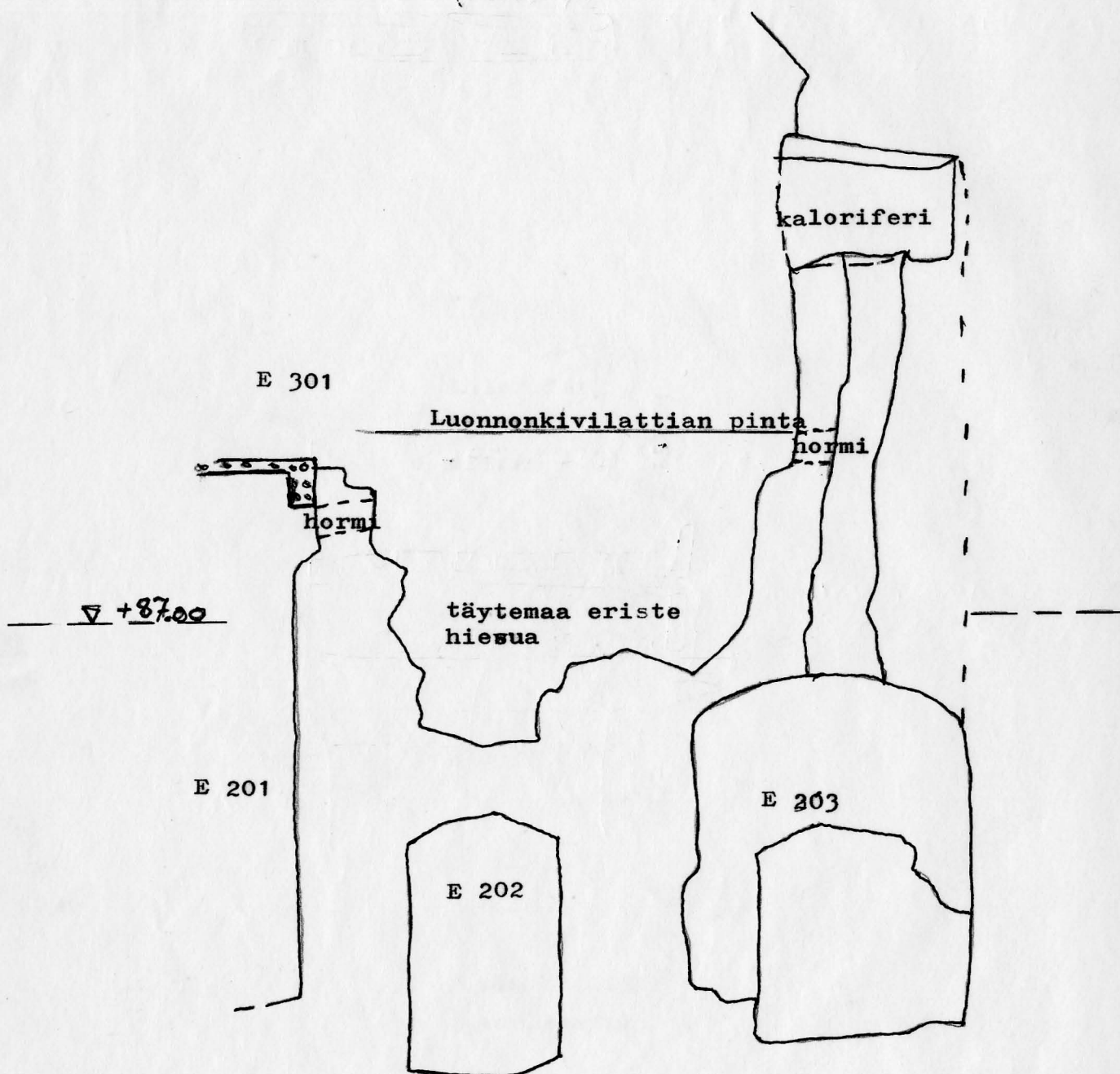

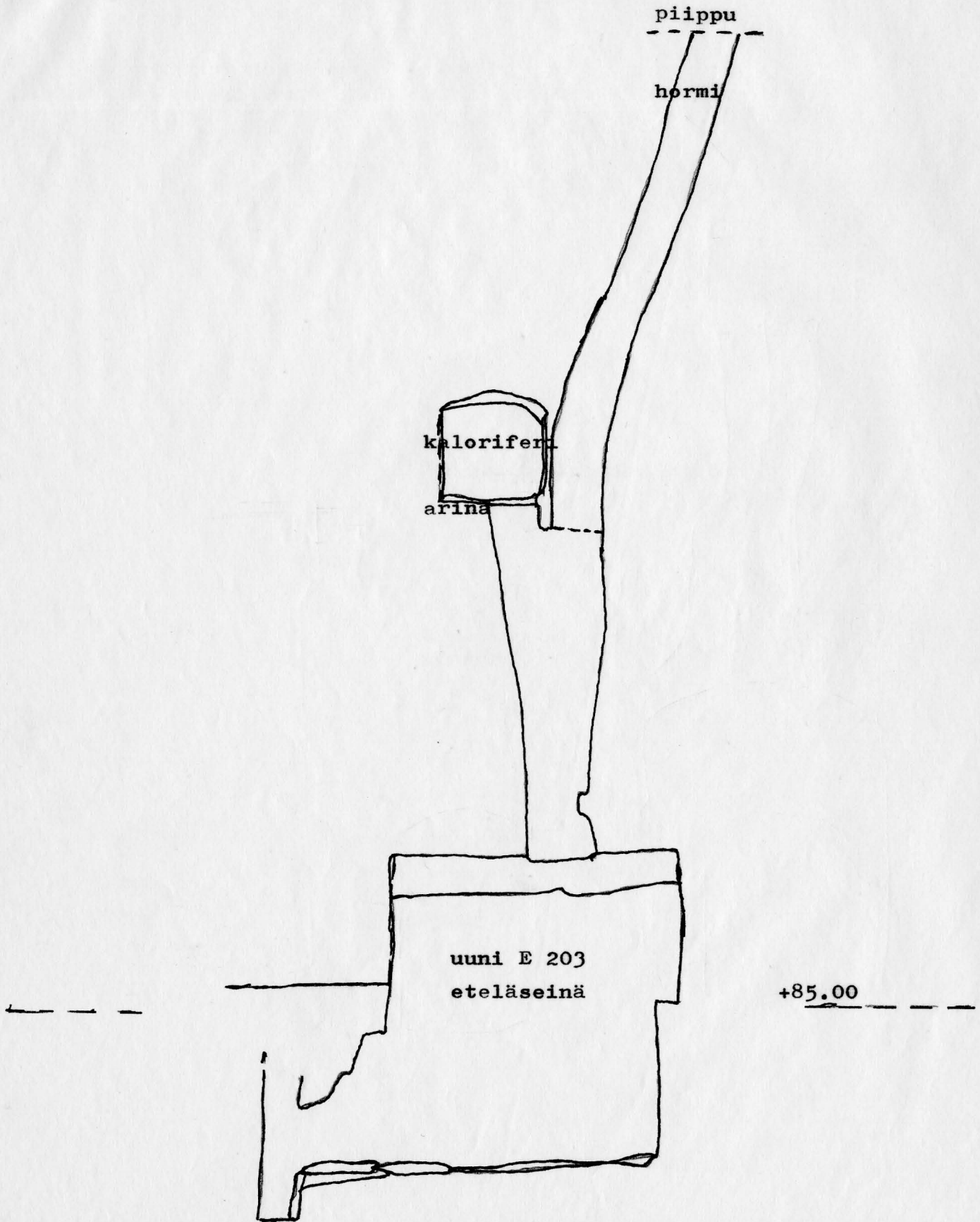
Mk 1/25

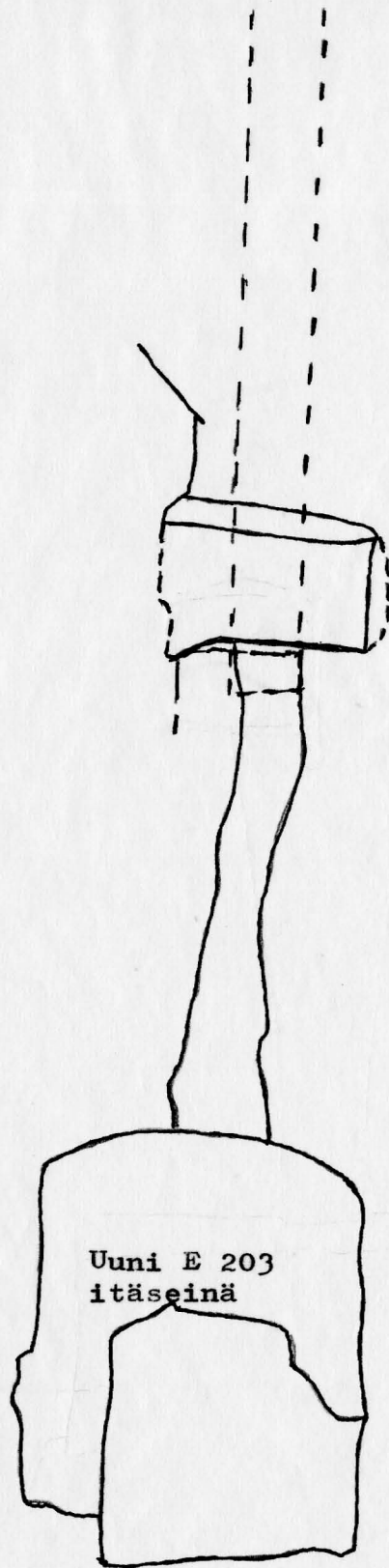
Porraskäytävä E 303, tutkim.
kaivaus. Ylimpien askelki-
vien alta esiin tulleet tii-
let.

Mk 1/50

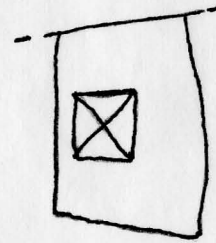
Leikkauspiirustus, kats. itään

Kaloriferikomeron
pohja

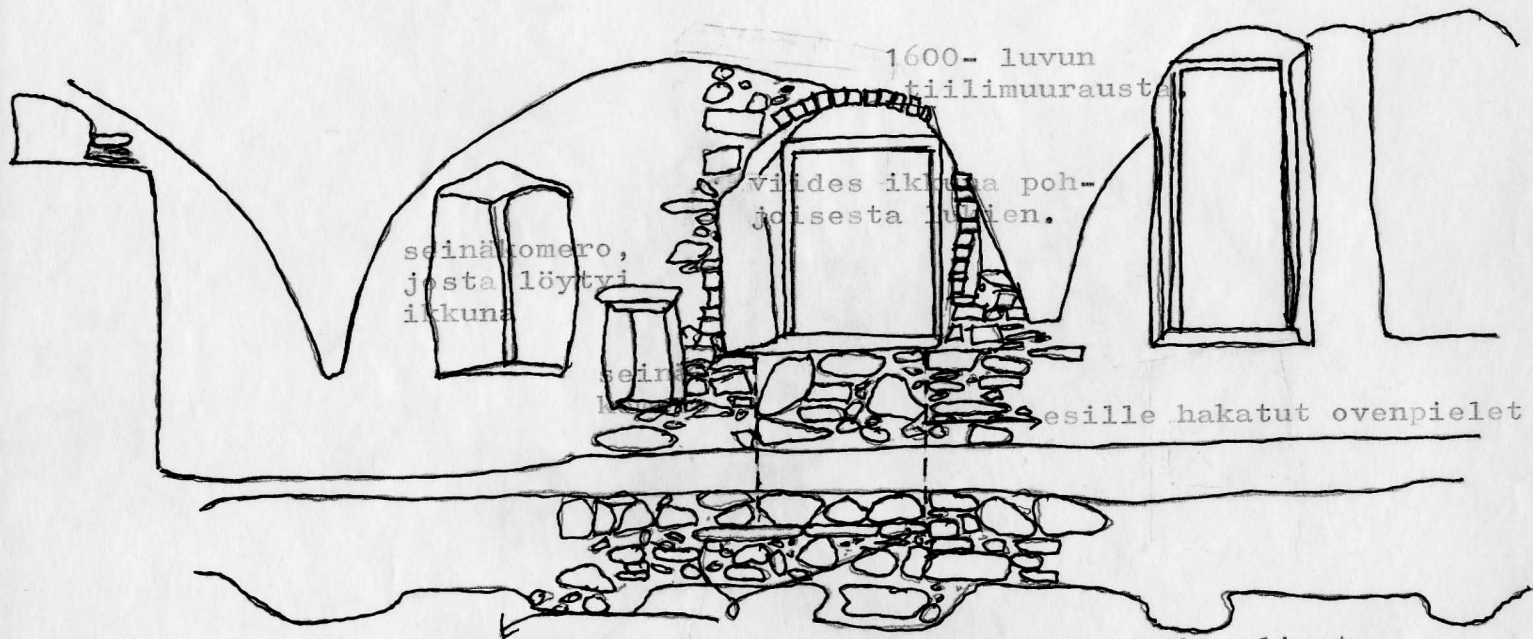

Uuni E 203
itäseinä

+85.00

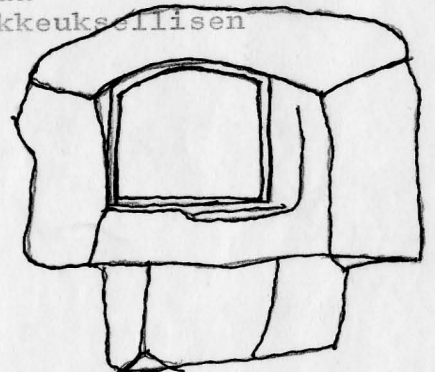
Kuninkaansali, E 301 länsiseinä. Mk 1/50

Viides ikkuna pohjoisesta lukien, josta löytyi vanha pääsisäänkäynti.

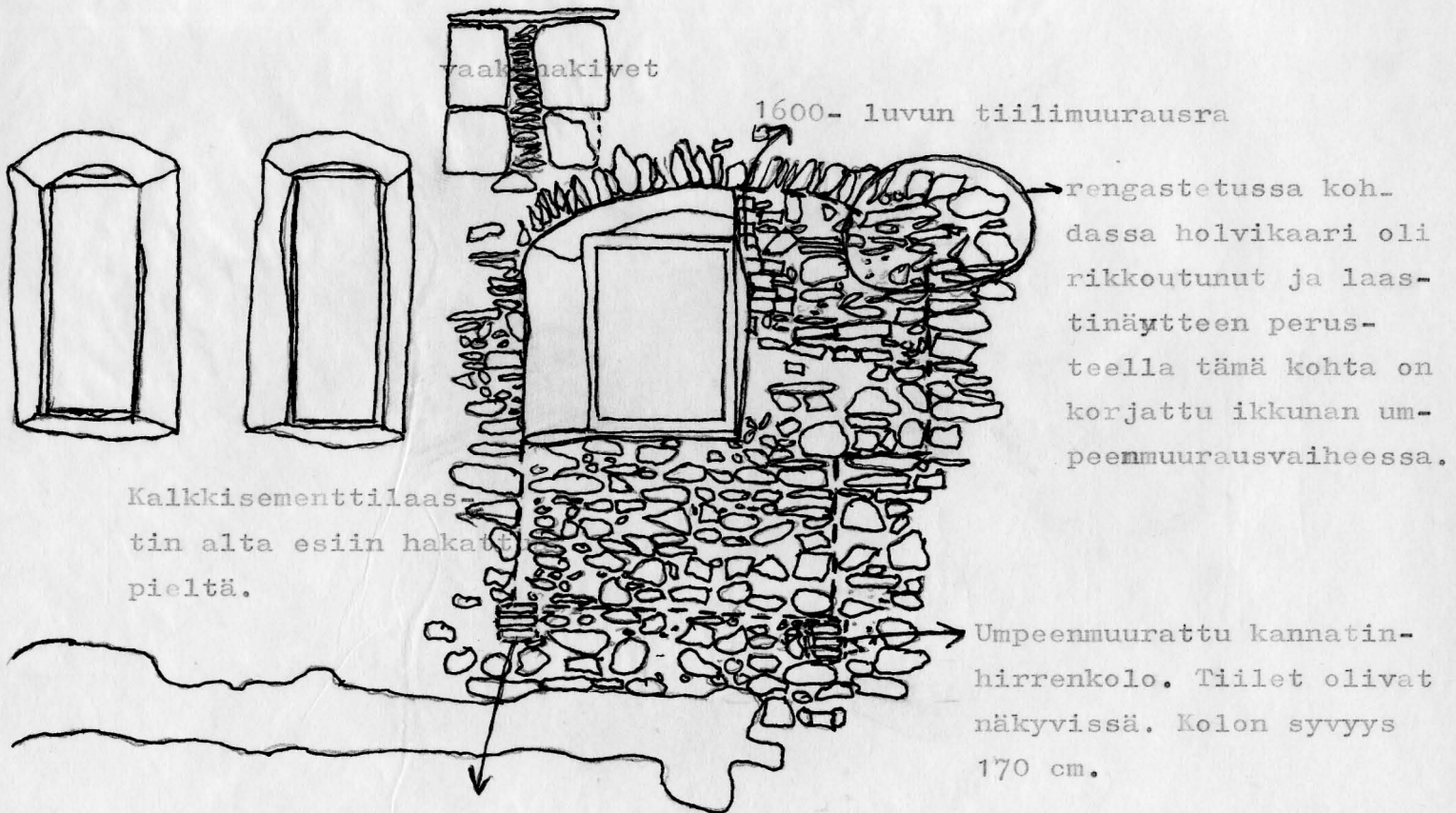

Kolme pitkänomaista laattakiveä, jotka olivat oviaukon pohjatasona. Nämä kivet olivat kaivausvaiheessa ensimmäisiä havaintoja, jotka antoivat aiheutta olettaa paikalla olleen aikaisemmin oviaukko. Limityksestä voi nähdä että nämä laattakivet ovat poikkeuksellisen silmiinpistäviä vertailtaessa tätä kohtaa muuhun samalla tasolla olevaan seinäpintaan.

▽ + 81.00

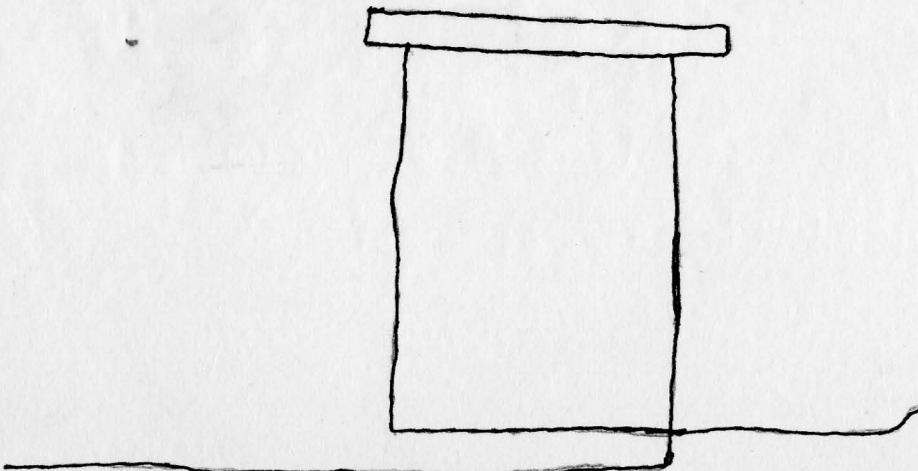
Kuninkaansalin portaali ulkopuolelta (ks. itään) ennen kaivausta.
 Mk 1/50

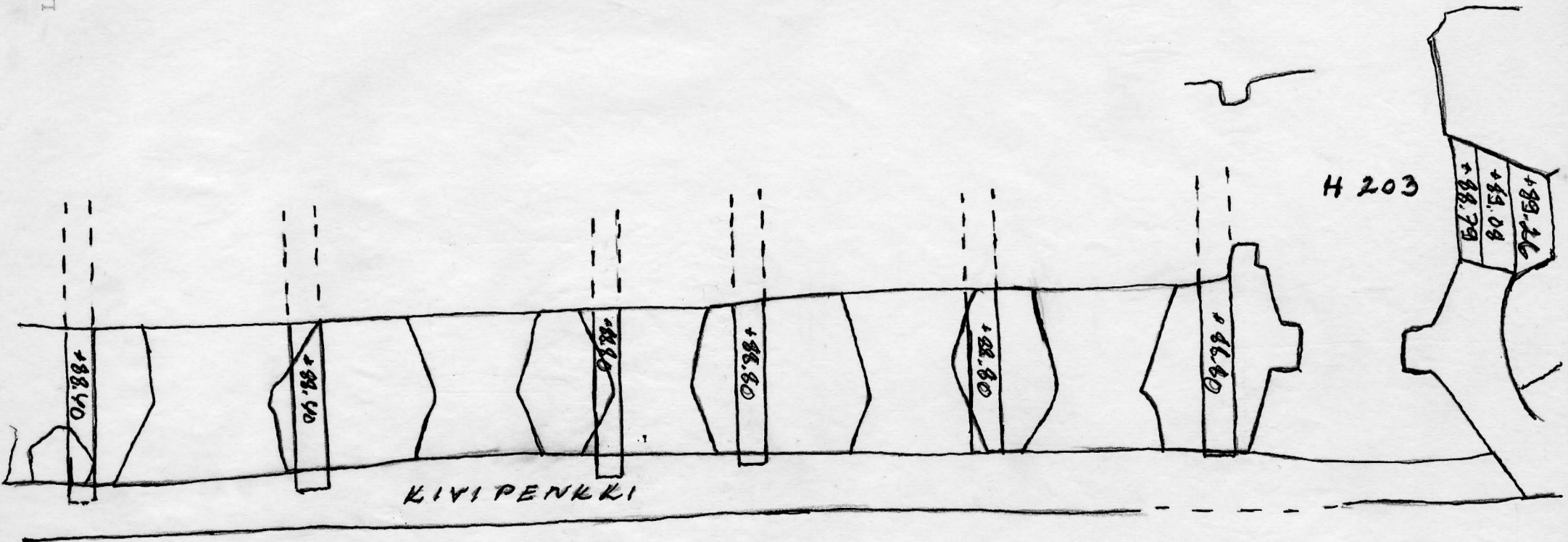

Umpeenmuurattu kannatinhirrenkolo. Tiilet olivat kalkkisementttilaastin peitossa. Kolon syvyys 155 cm.

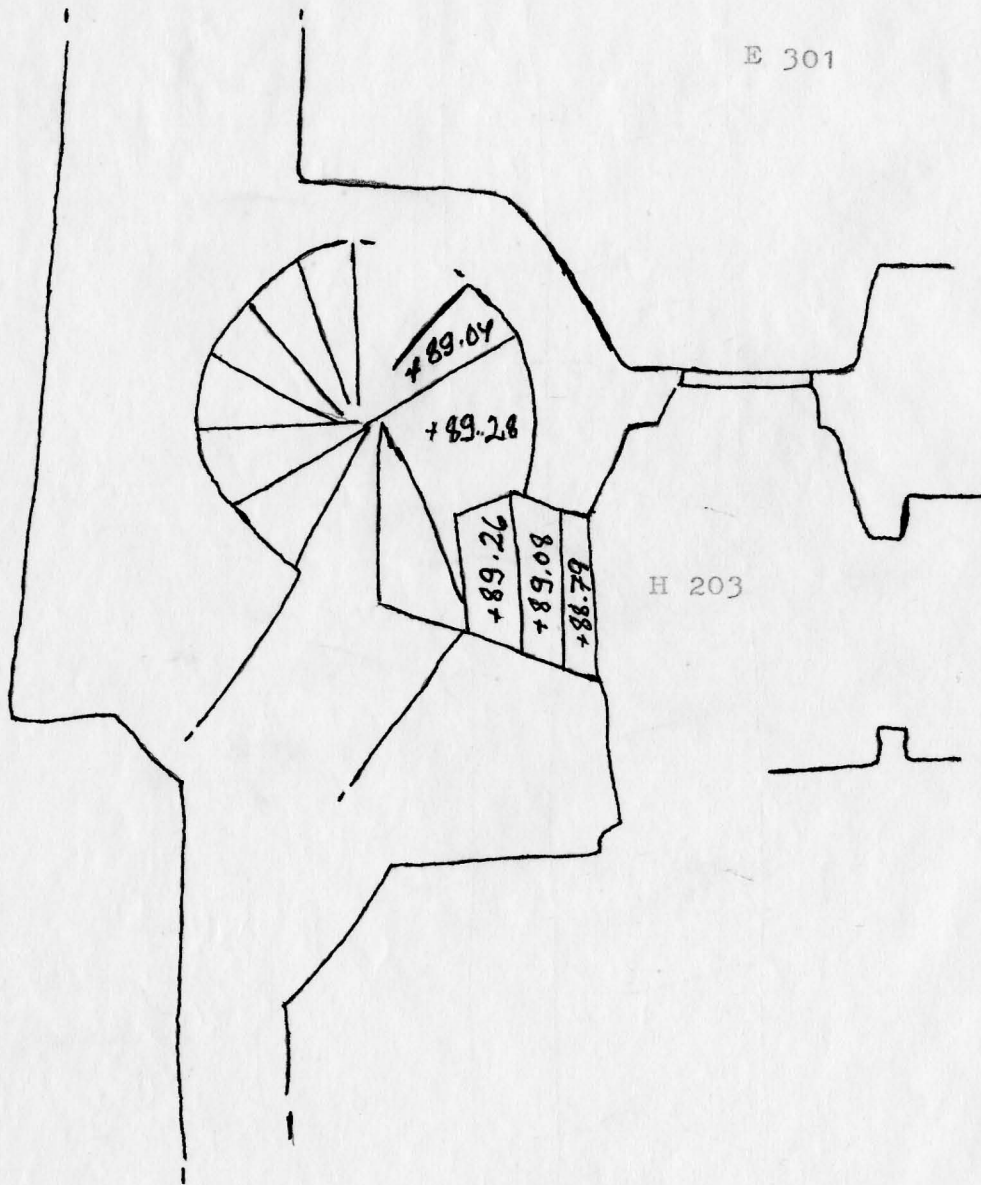
▽ +85.00

E 301

KANNATINHIRRENKOLLOT
E 301. LÄNSISEINÄ
MAK 1/50

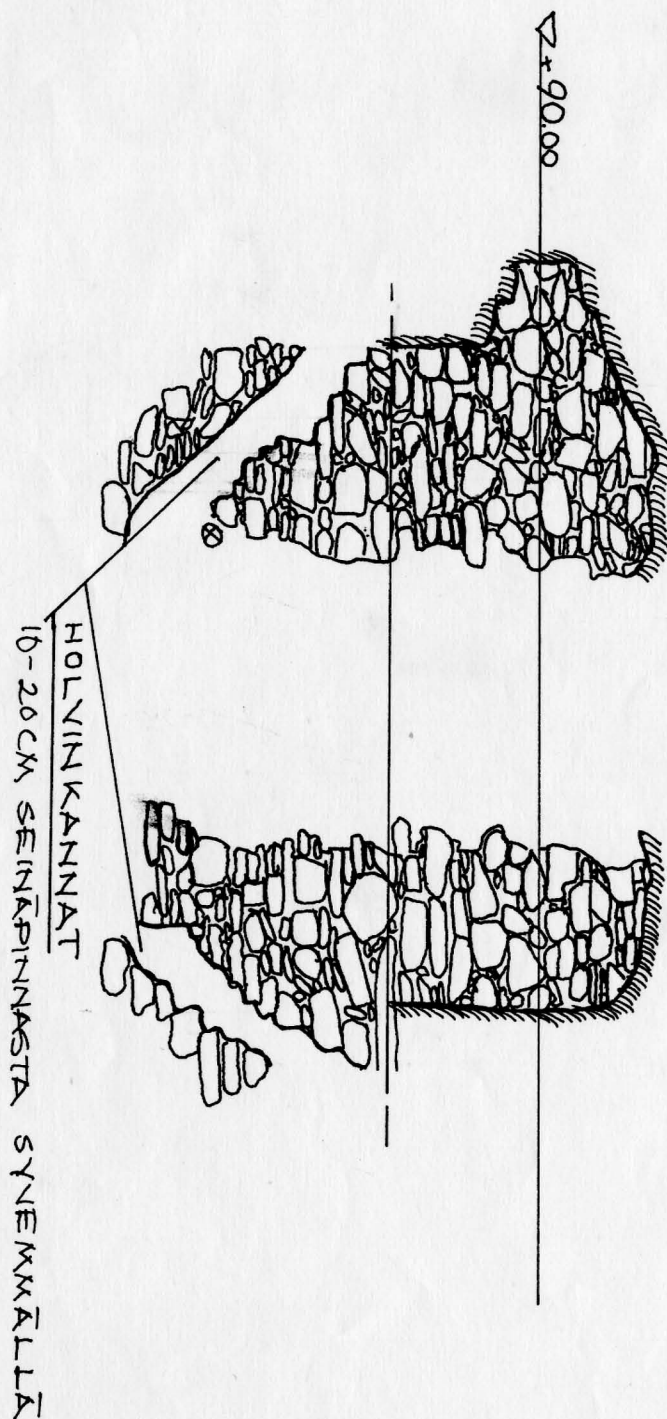

Keskuskierreportaat D

Mk 1/50

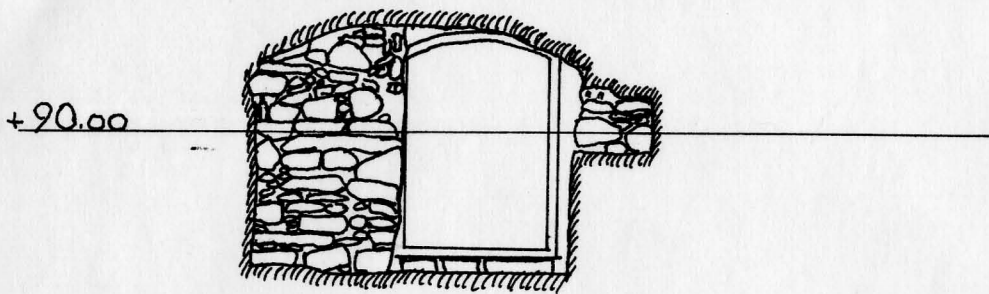
KUNINKAANSALIN ETELÄPÄÄN KOMERON E 304 ETELÄSEINÄ

MK 1/50

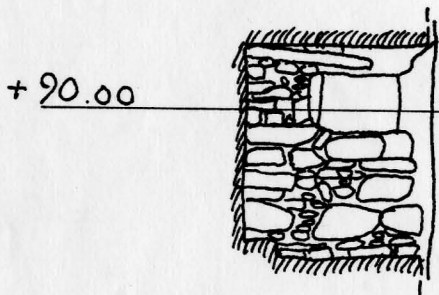

KUNINKAANSALIN ETELÄPÄÄN KOMERO E304

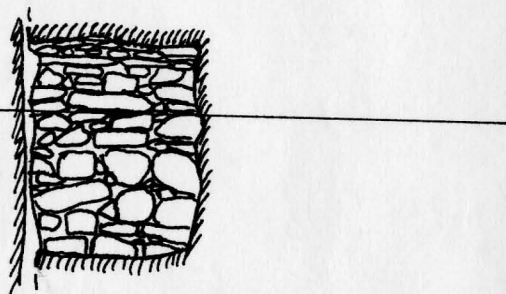
POHJOISSEINÄ

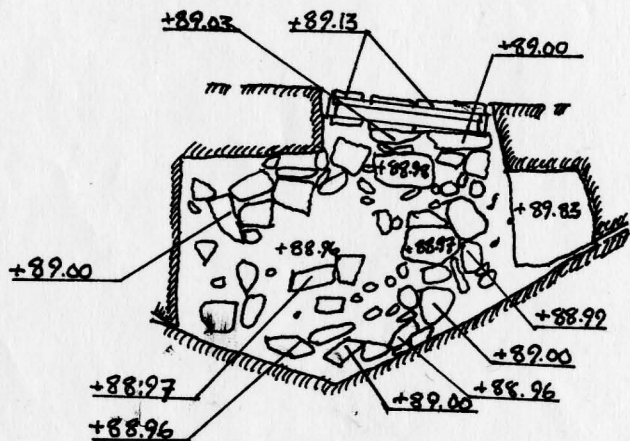
ITÄSEINÄ

LÄNSISEINÄ

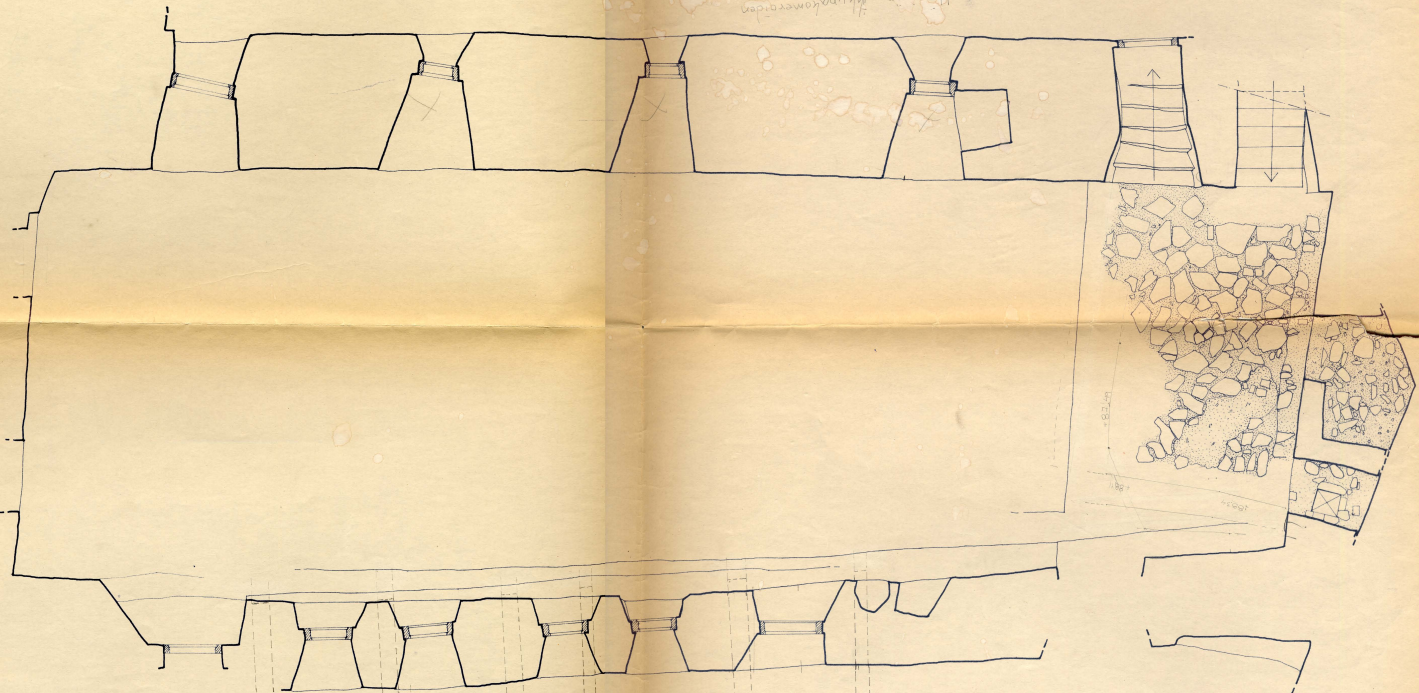

POHJA

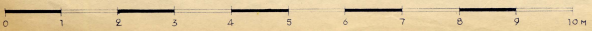

MK 1/50

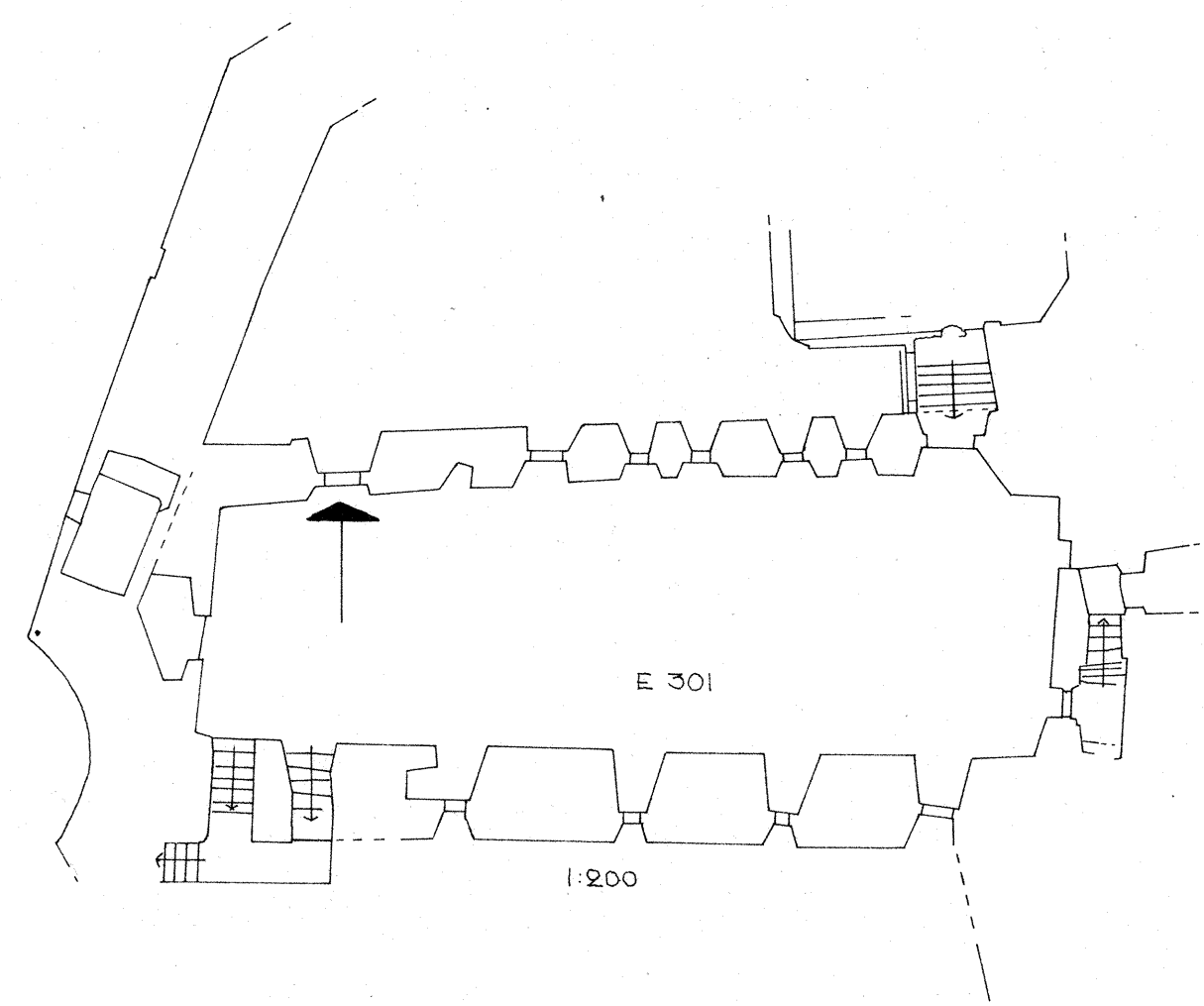
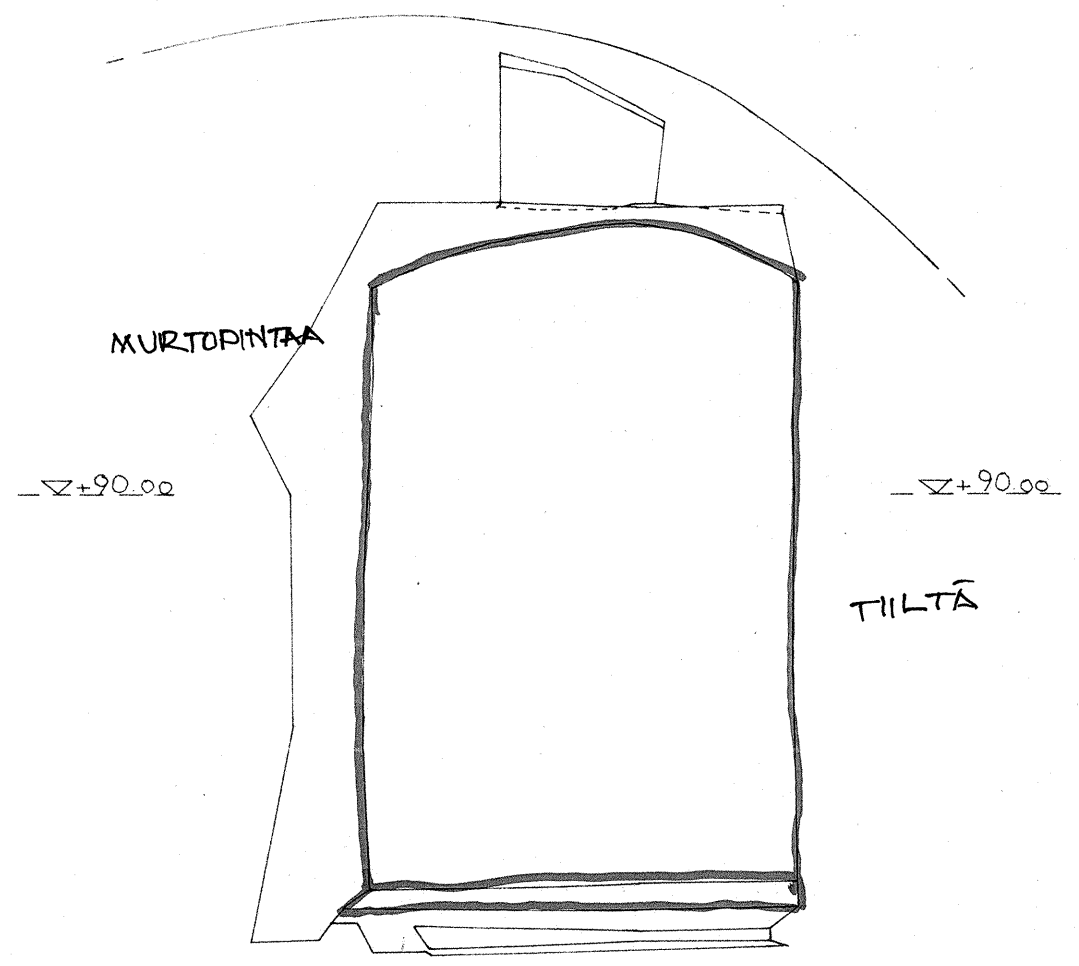
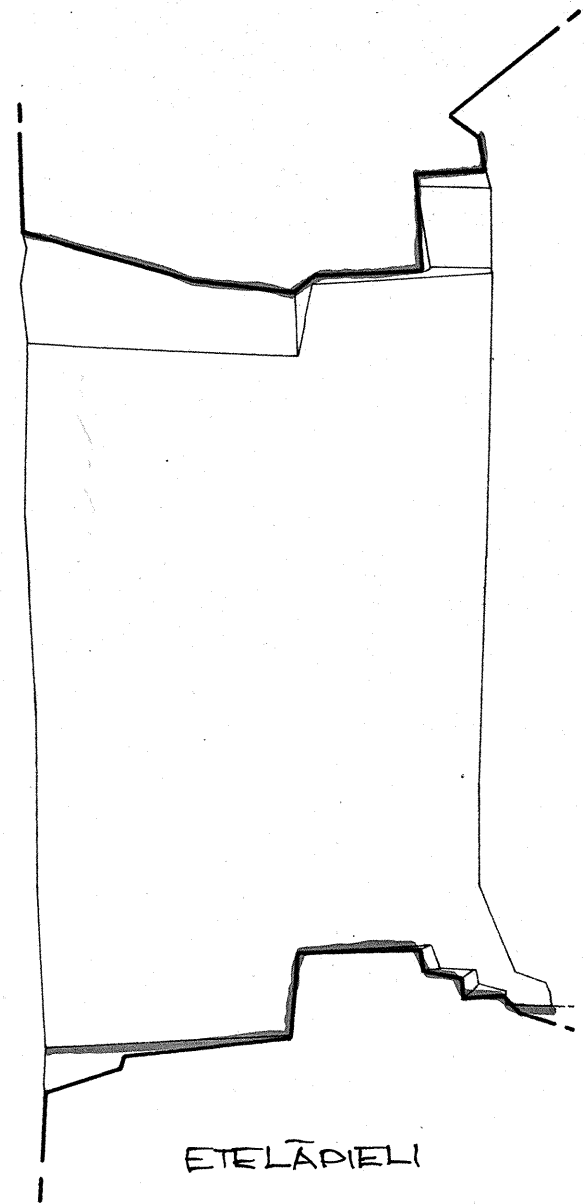
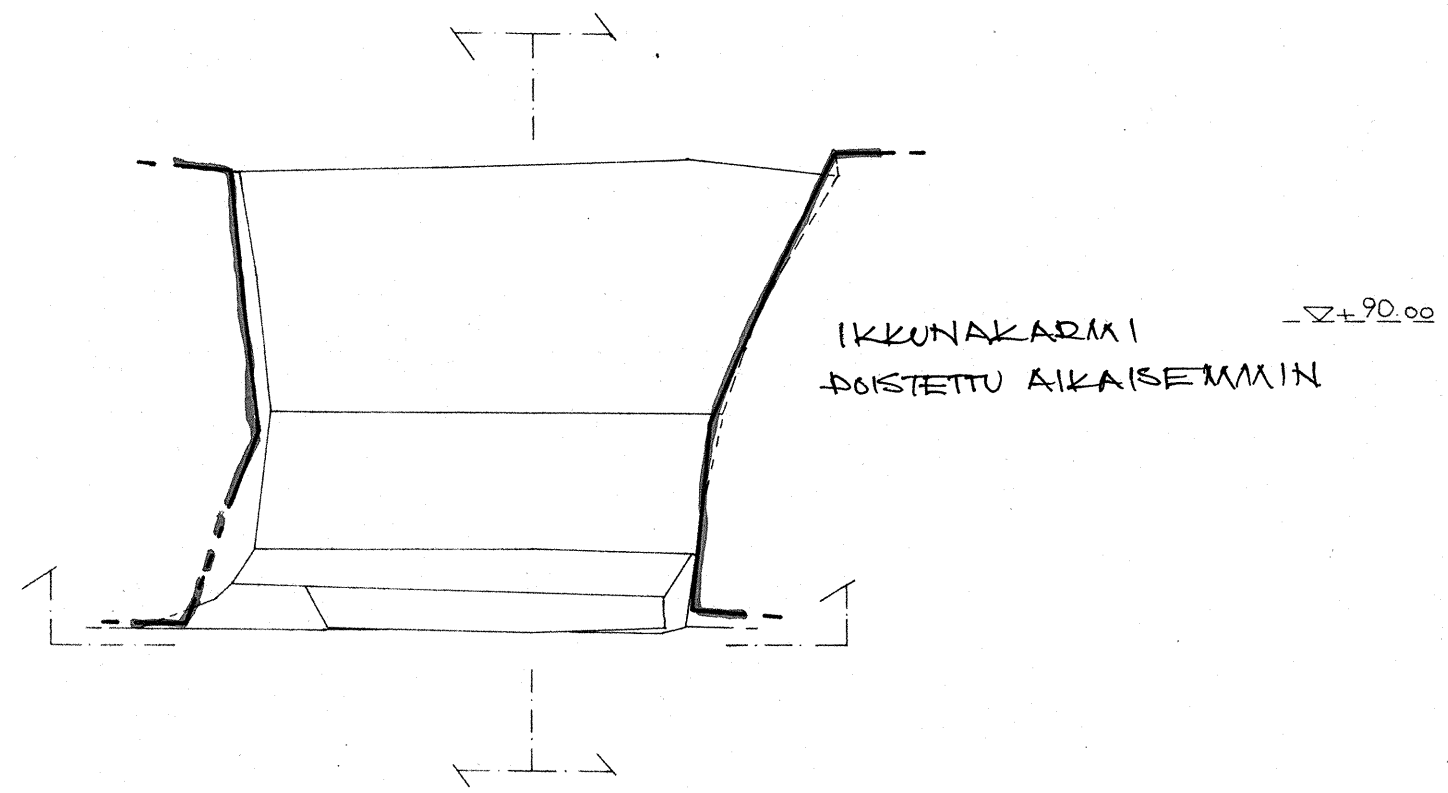
Hämeen linnakammarin
alkuperäinen lattialasa v. 1902

OLAVINLINNA
KUNINKAANSALIN POHJA
MITTASI JA PIIRI SI VV. 1903-04 J. TURUNEN
KOP. 1964 T. HEININEN

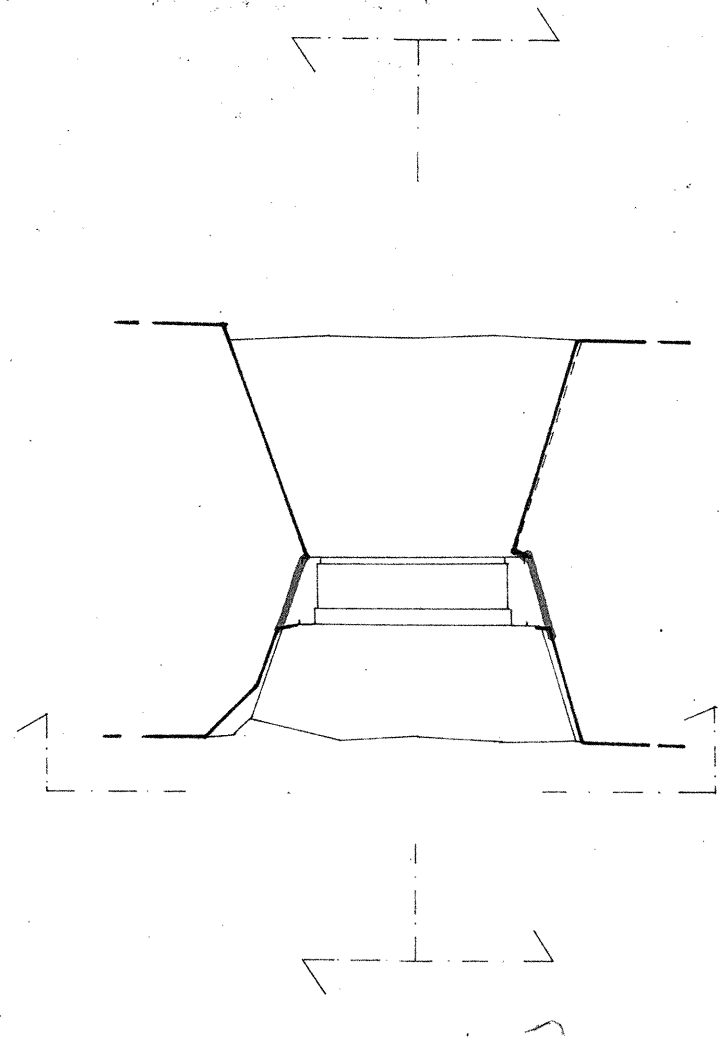

219 1/2

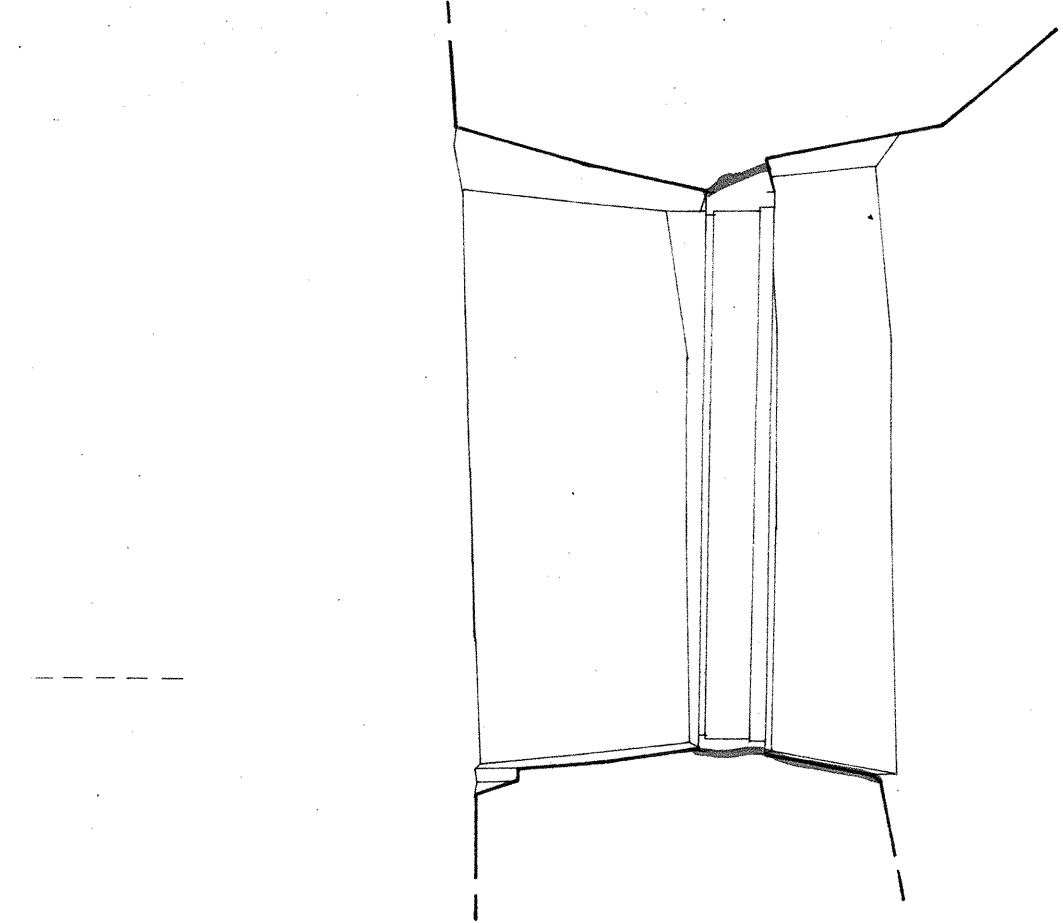
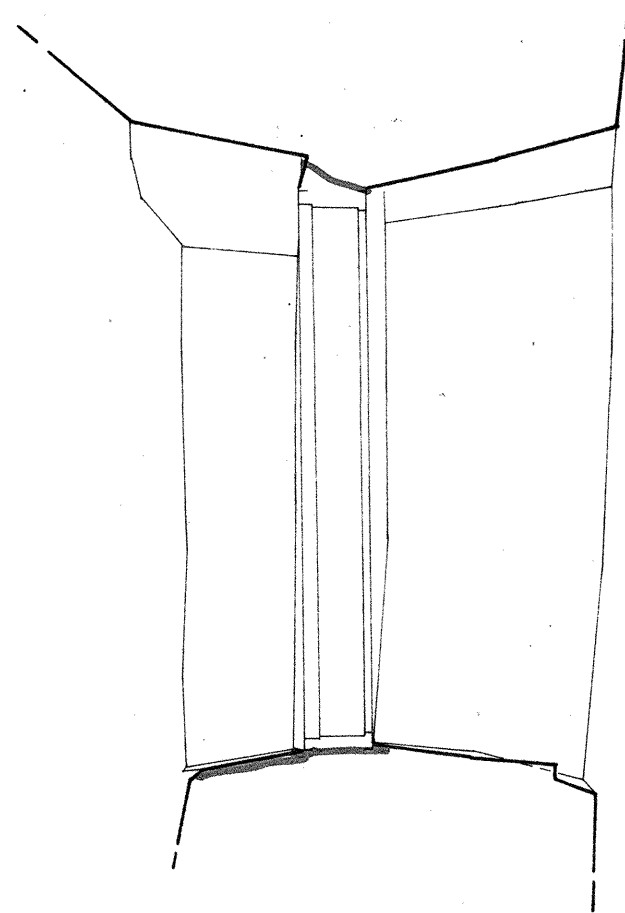

OLAVINLINNA
HUONE E 301 IKKUNAAUKKO
MK 1/25 V.1968 HAHTIAINEN

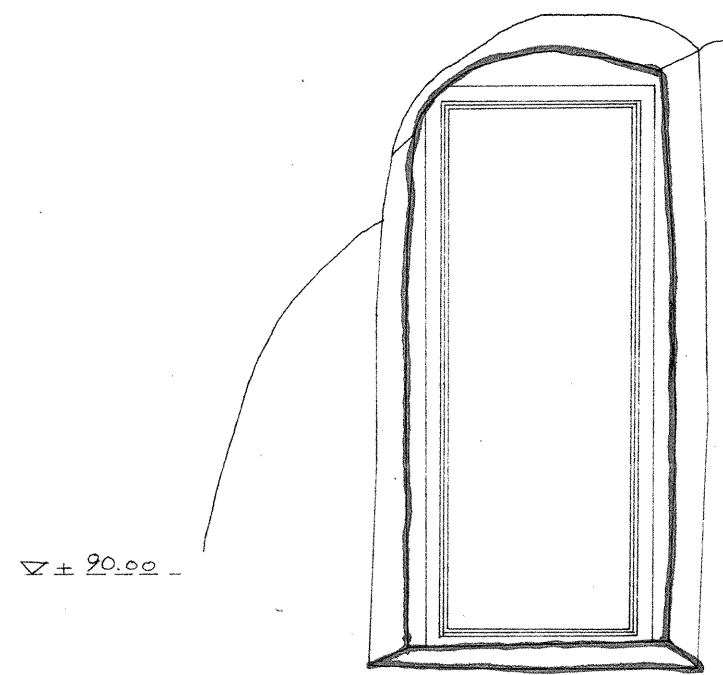
KTS. EDELLINEN IKKUNA

▽± 90.00 -

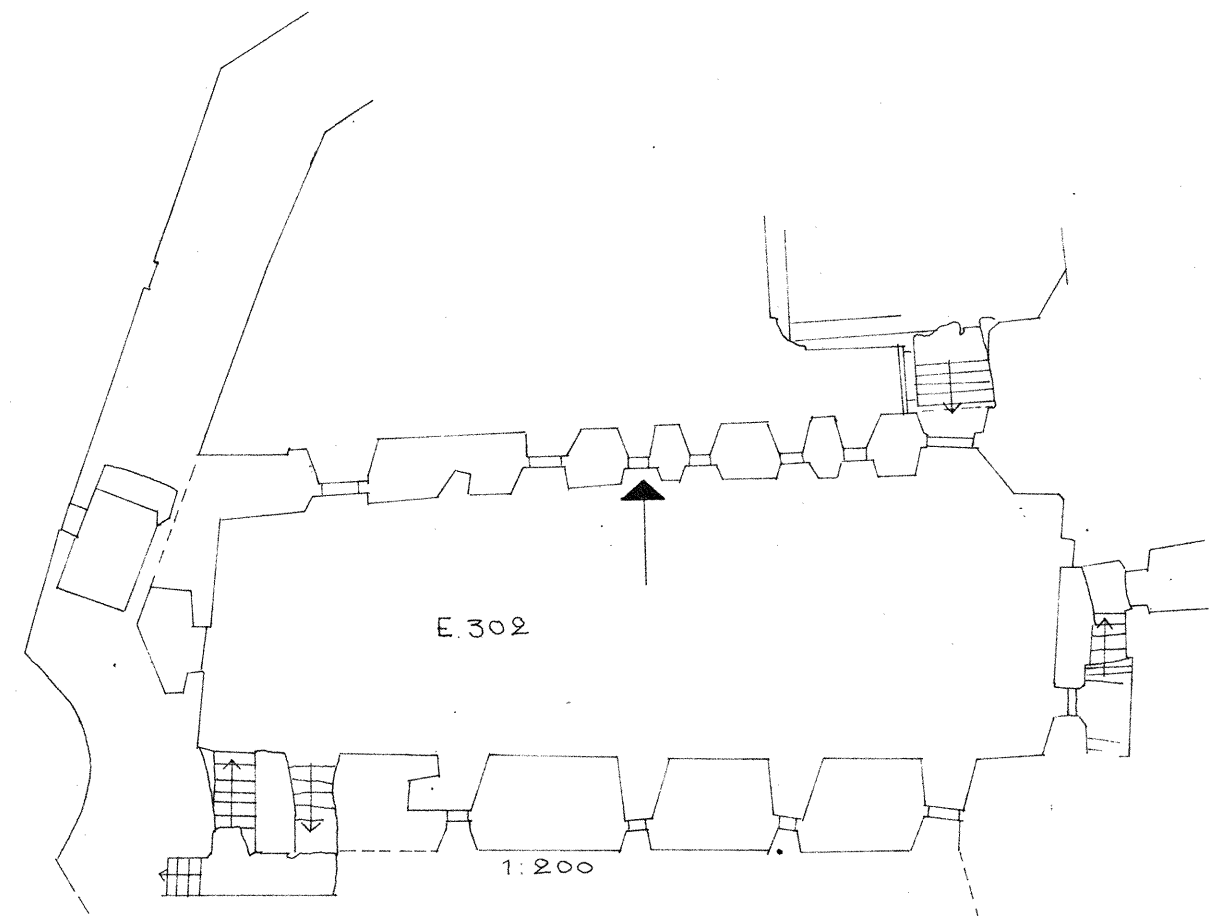

▽± 90.00 -

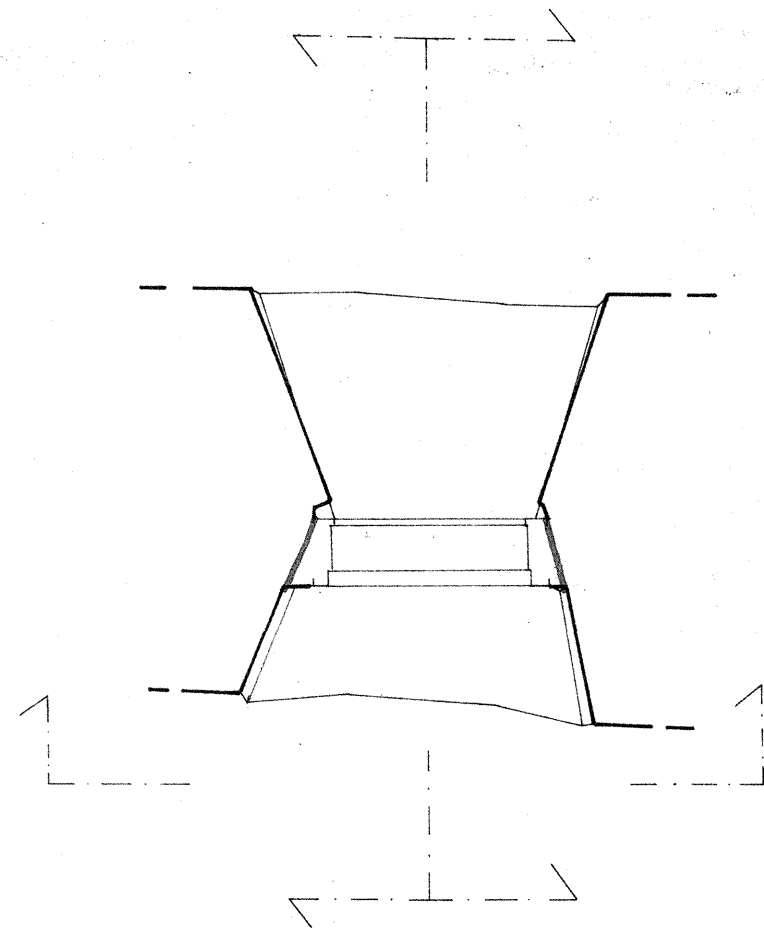
▽± 90.00 -

▽± 90.00 -

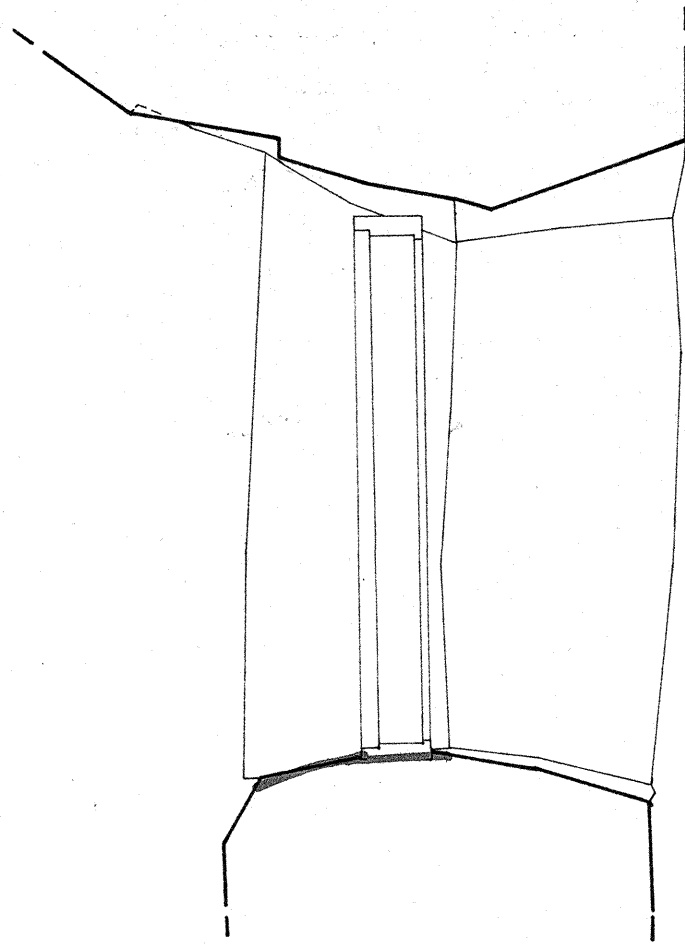

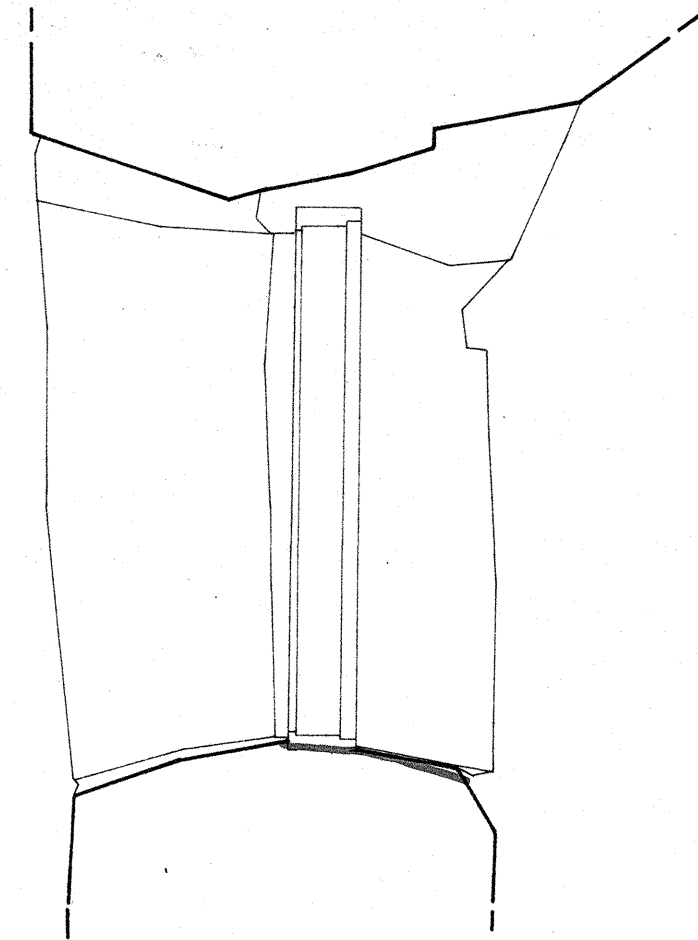
OLAVINLINNA
HUONE E 301 IKKUNAAUKKO
MK 1/25 V.1968 P. SIHVONEN

KTS. EDELLINEN IKKUNA

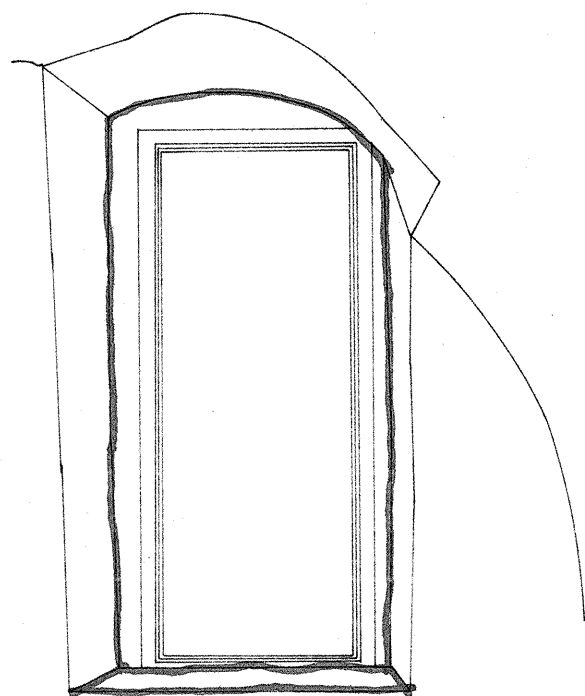

▽ ± 90.00

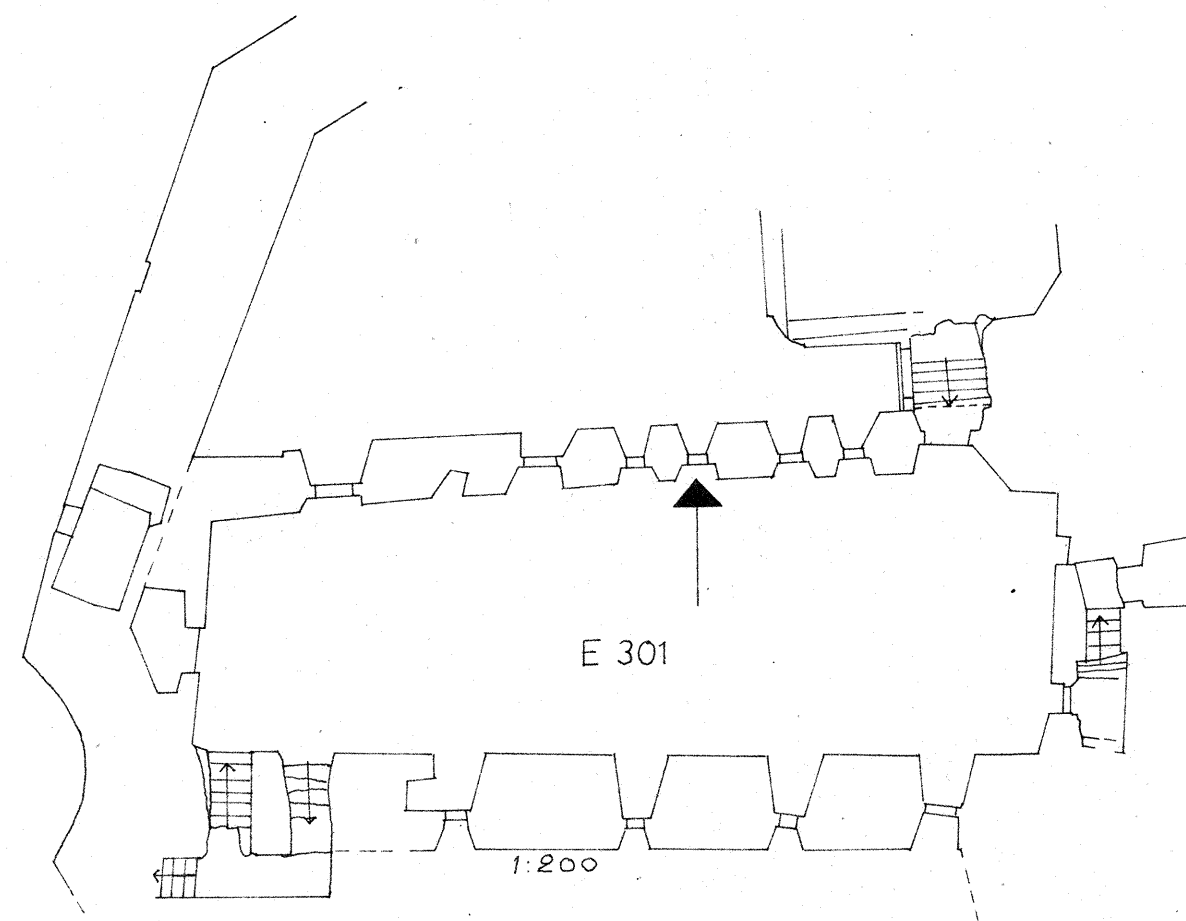

▽ ± 90.00

▽ ± 90.00

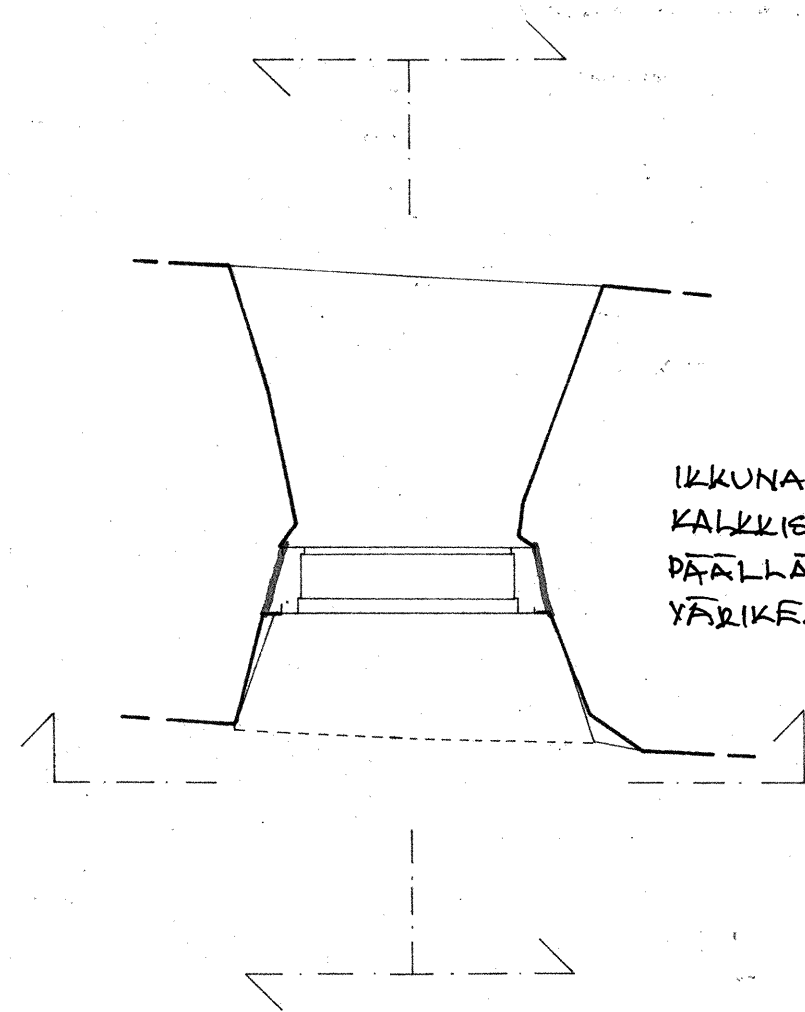
▽ ± 90.00

E 301

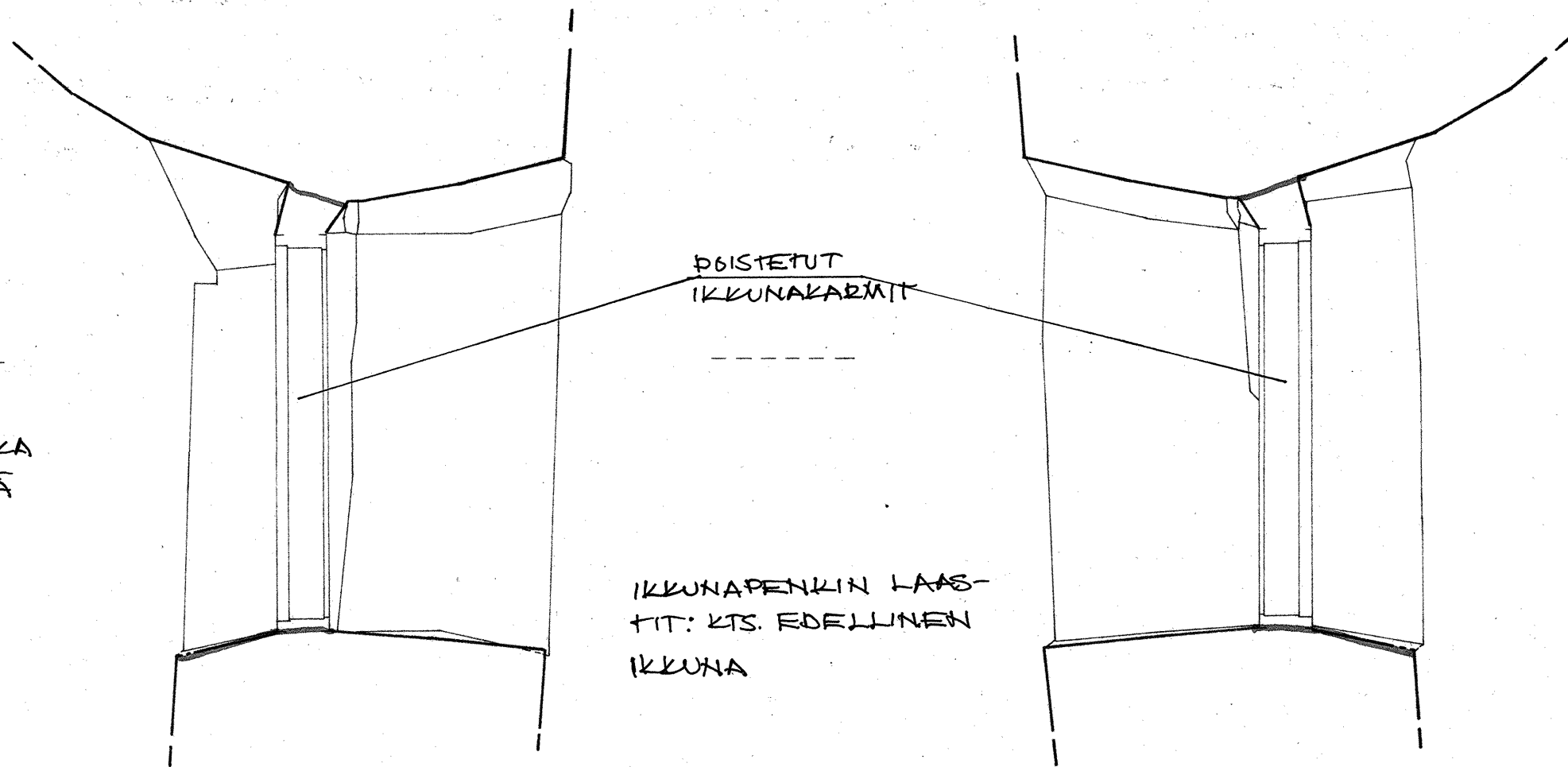
1:200

OLAVINLINNA
HUONE E 301 IKKUNAAUKKO
MK 1/25 V.1968 P.SIHVONEN

IKKUNAKARMI KIINNETTY
KALKKISEMENTTILAESTILLA, JONKA
PÄÄLLÄ RUSKEANKELLETTÄVÄ
YÄRIKERROS

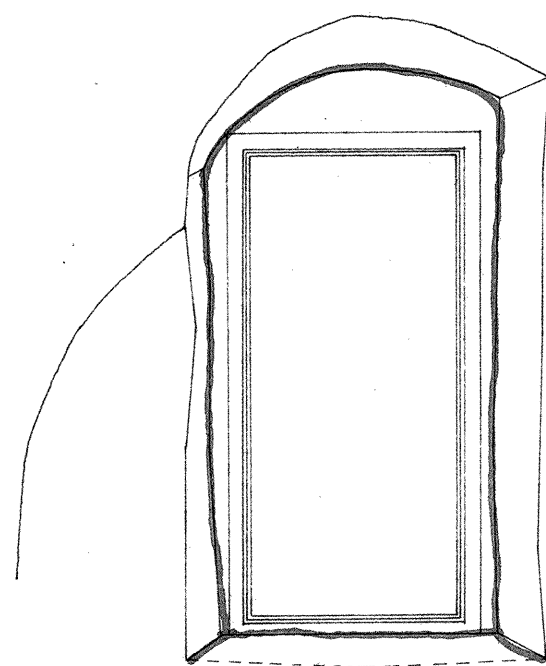
▽+ 91.00

BOISTETUT
IKKUNAKARMIT

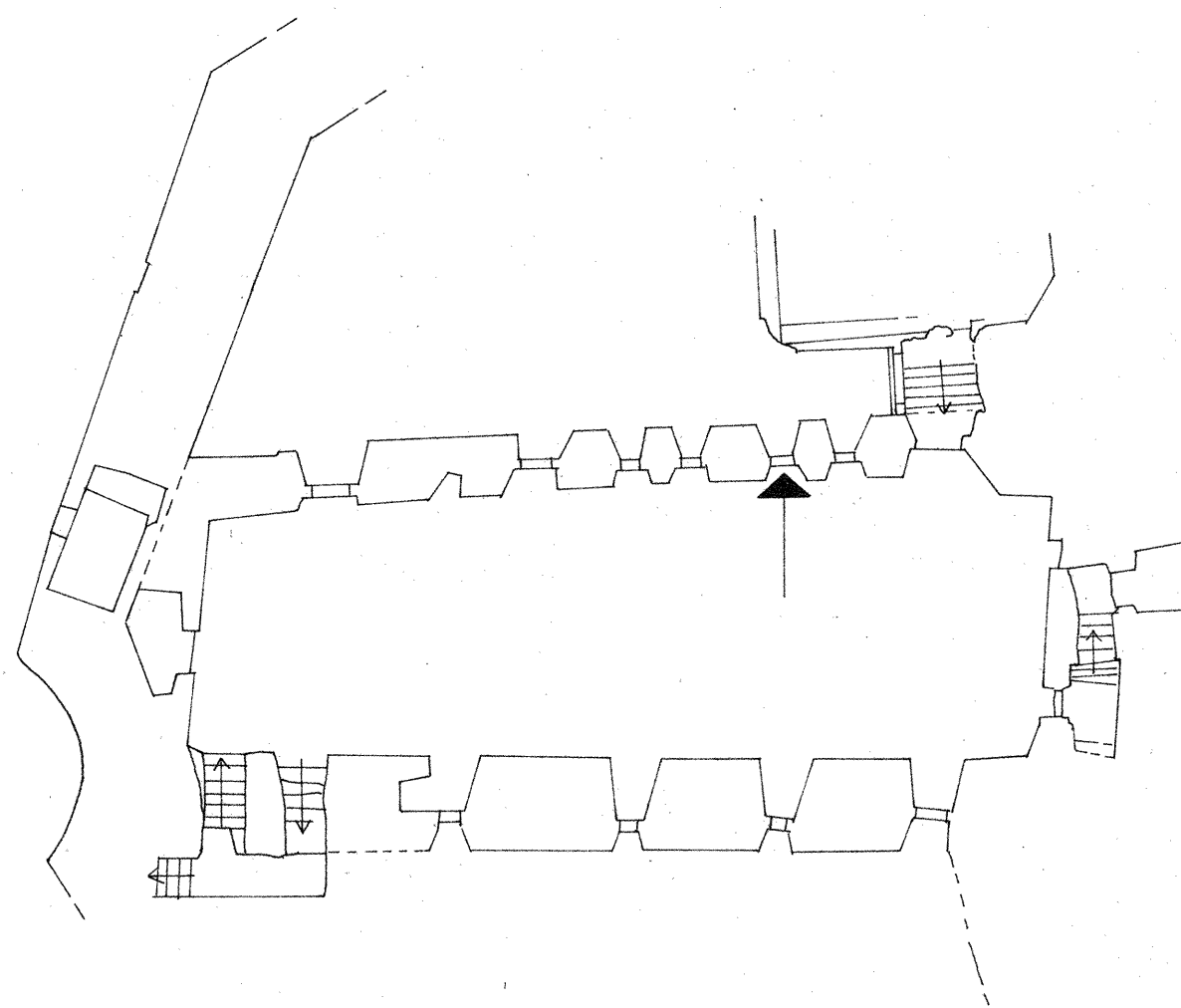
IKKUNAPENKIN LAAS-
TIT: KTS. EDELLINEN
IKKUNA

▽+ 91.00

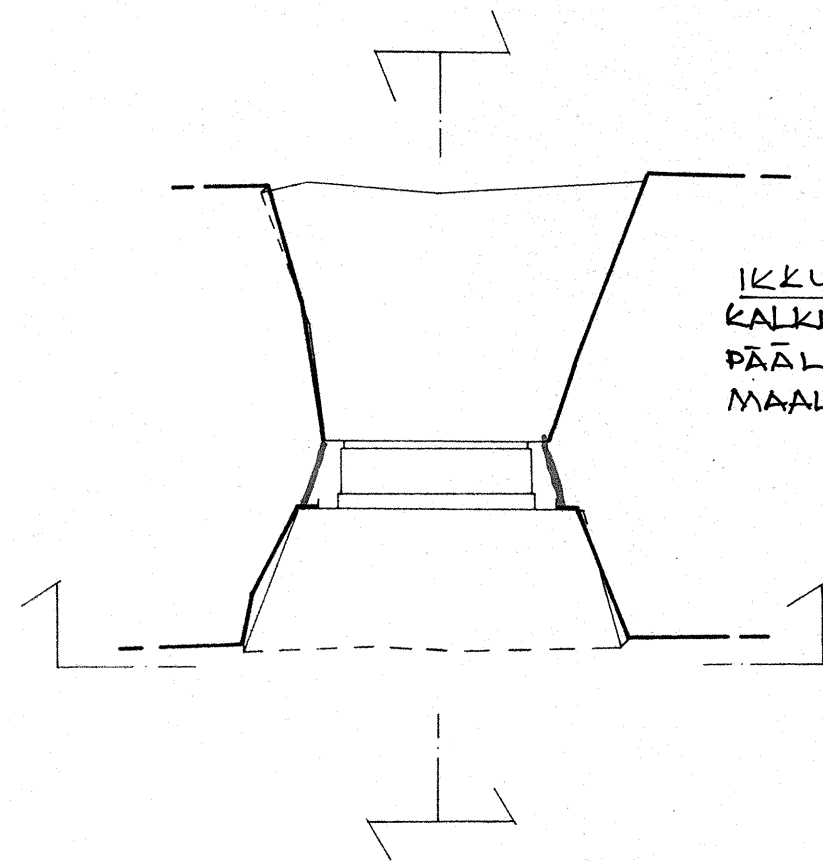
▽+ 91.00

▽+ 91.00

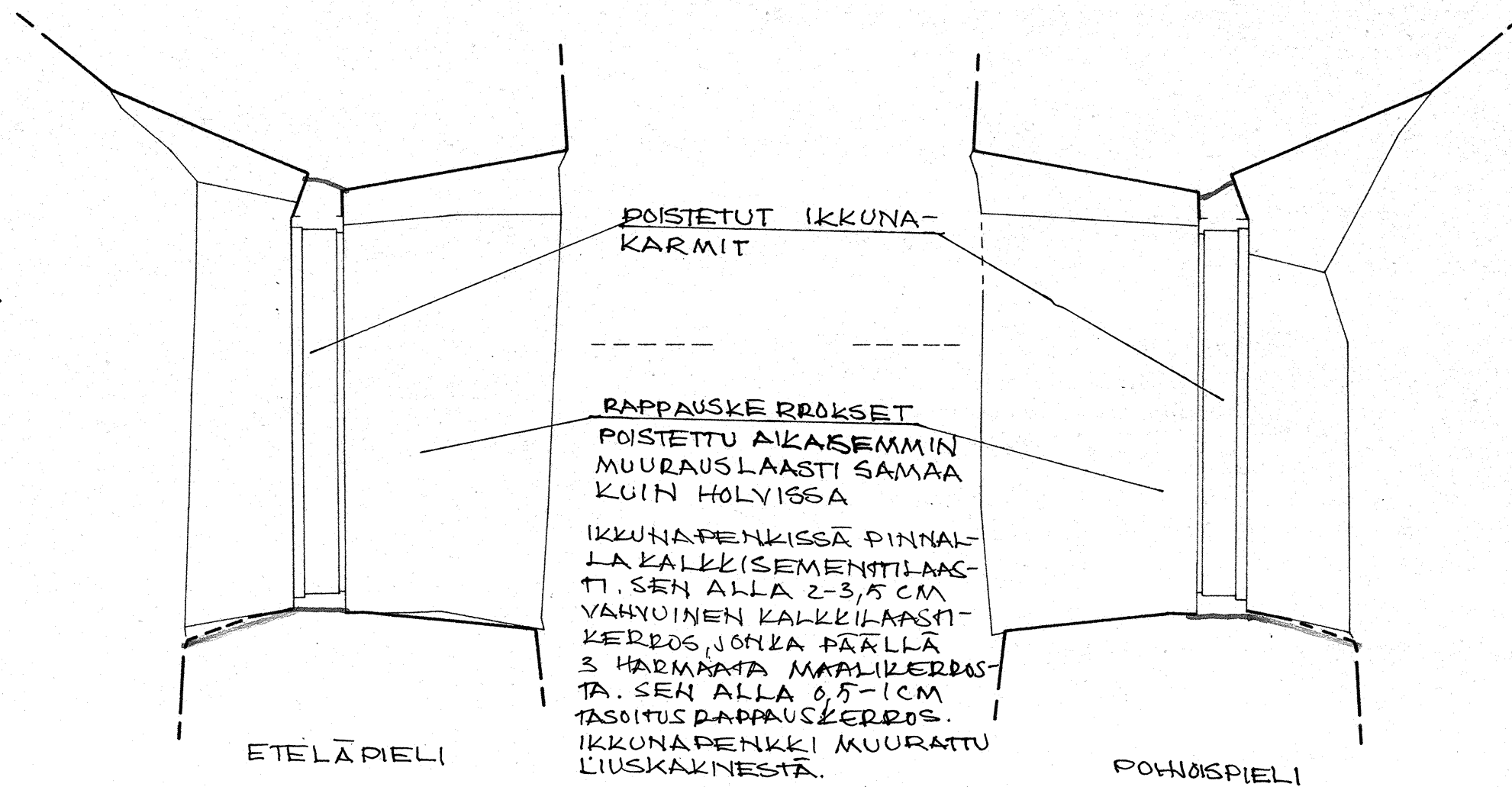

OLAVINLINNA

HUONE E 301 IKKUNAAUKKO
MK 1/25 V.1968 P.SIIVONEN

IKKUNAKARMI KIINNITETTY
KALKKISEMENTTILAASTILLA, JONKA
PÄÄLLÄ RUSKEANKELTAINEN
MAALIKERROS

POISTETUT IKKUNA-
KARMIT

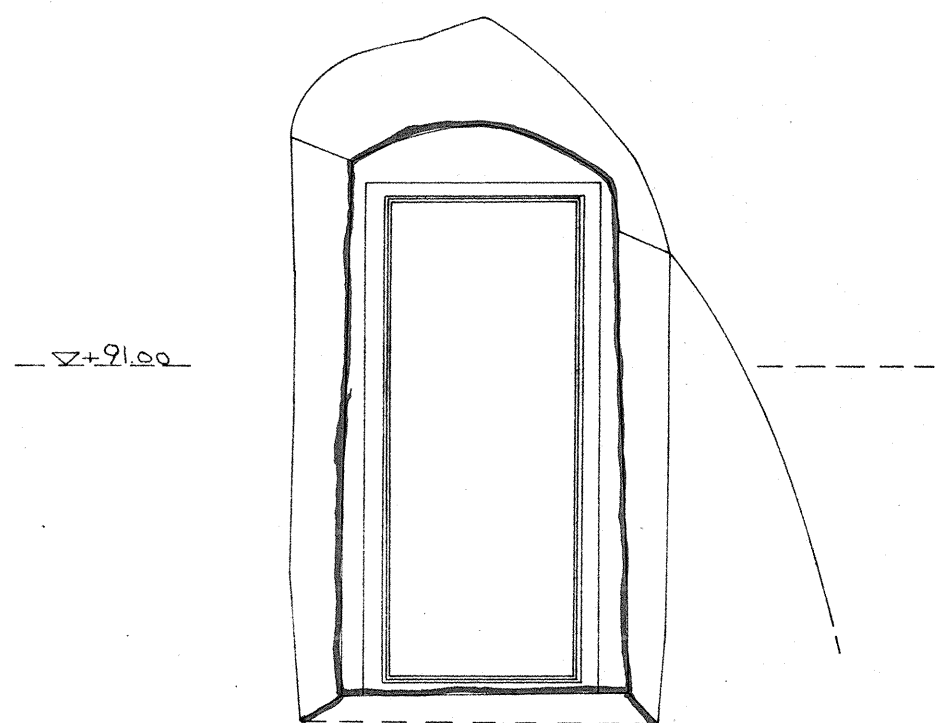
RAPPAUSKERROKSET
POISTETTU AIKASEMMIN
MUURUSLAASTI SAMAA
KUIN HOLYISSA

IKKUNAPENKISSÄ PINNALLA
KALKKISEMENTTILAASTI.
SEN ALLA 2-3,5 CM
VAHYUINEN KALKKILAASTI-
KERROS, JONKA PÄÄLLÄ
3 HARMAATA MAALIKERROS-
TA. SEN ALLA 0,5-1 CM
TASOITUSRAPPAUSKERROS.
IKKUNAPENKKI MUURATTU
LIUSKAKINESTA.

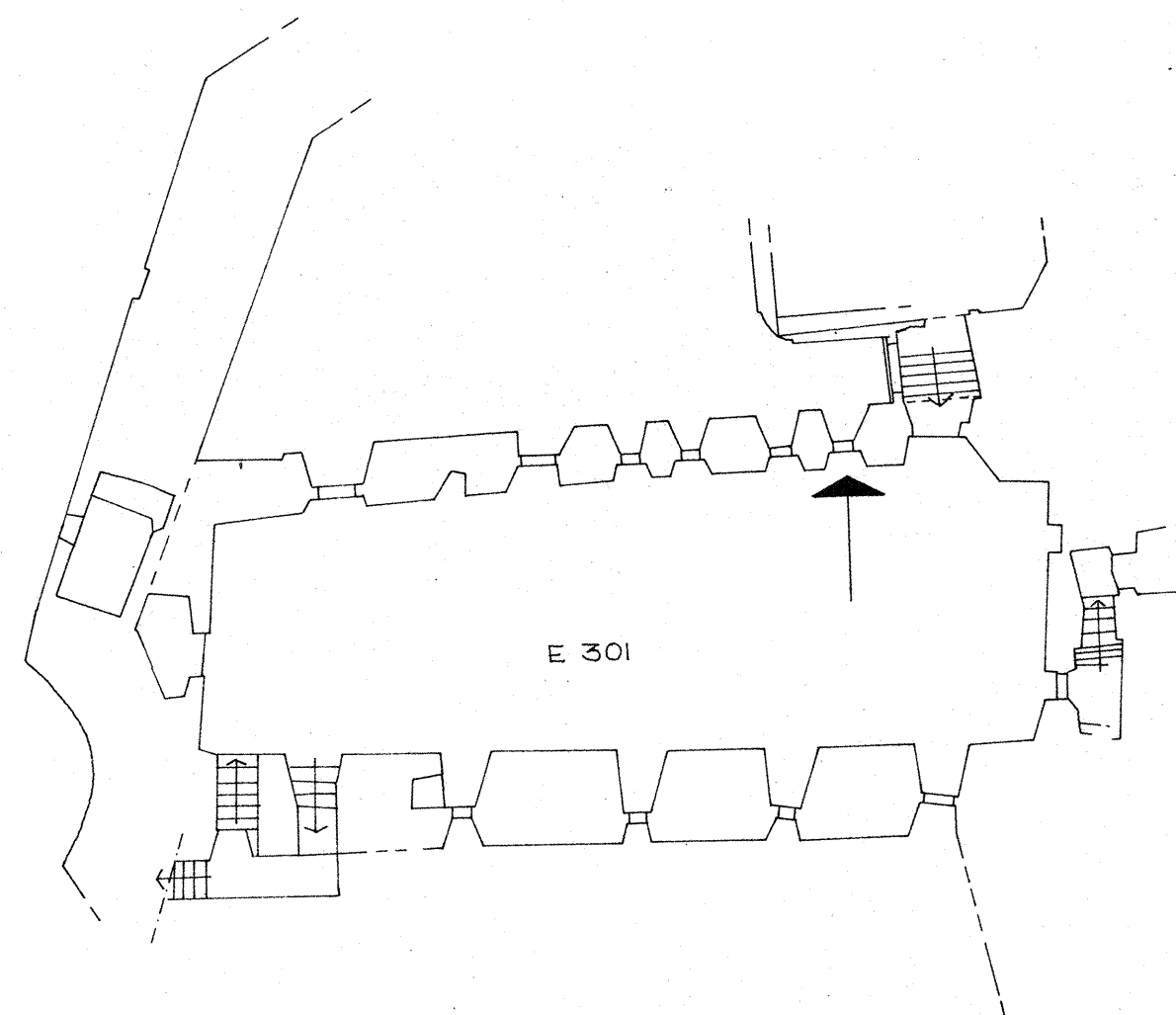
ETELÄPIELI

POHJOISPIELI

±91.00

±91.00

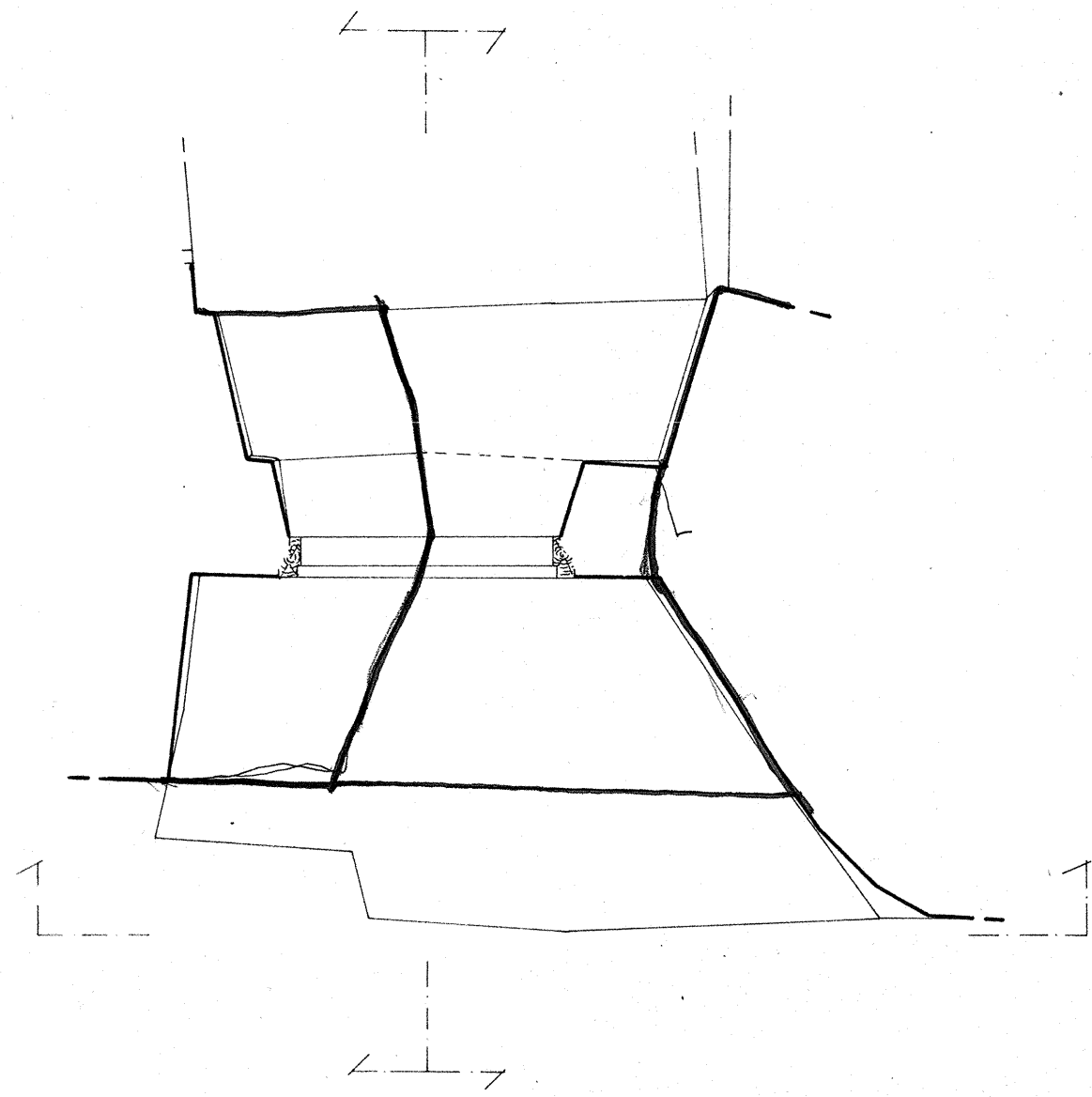

E 301

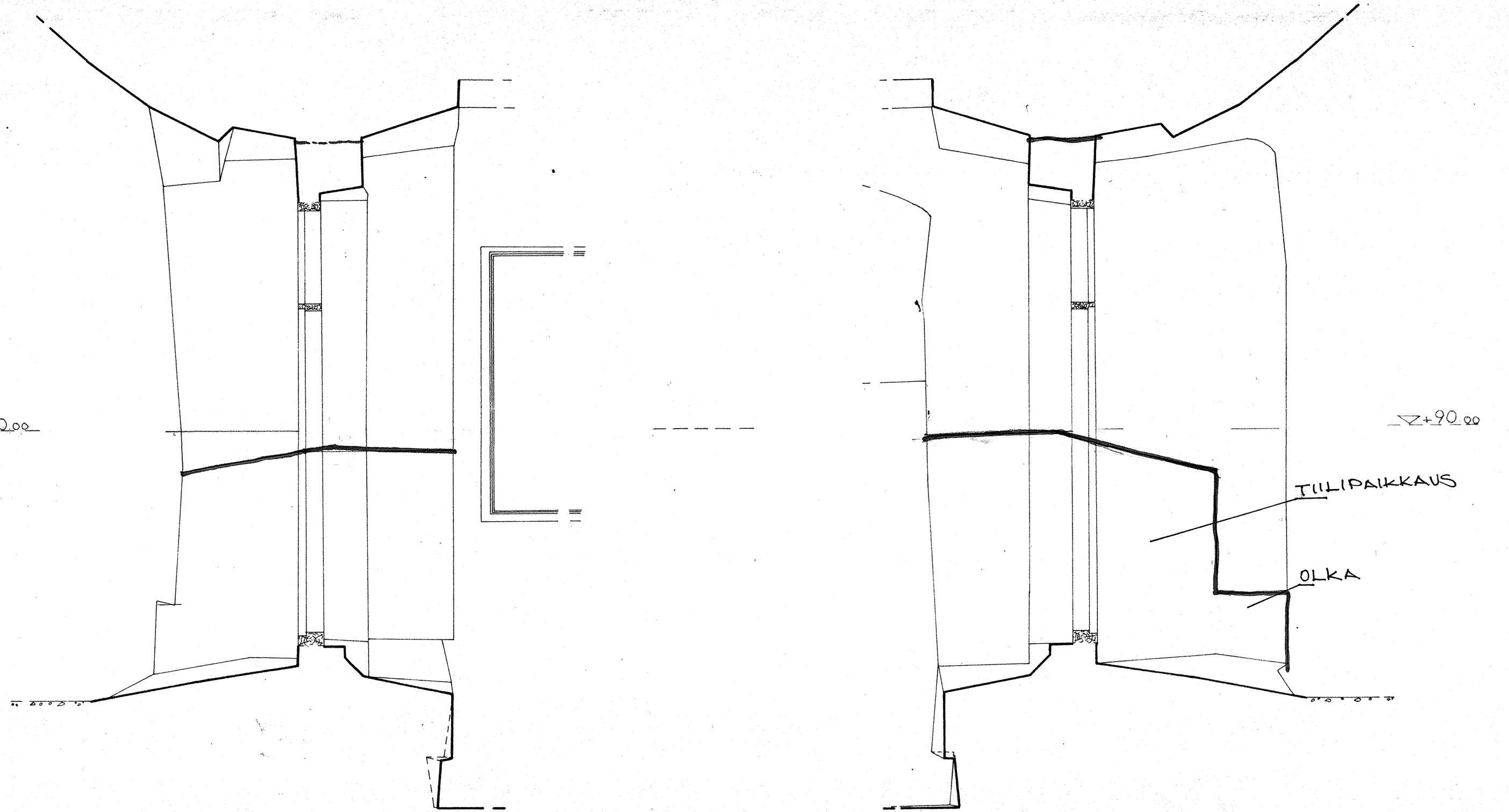
OLAVINLINNA

HUONE E 301 IKKUNAUKKO
MK 1/25 V.1968 HAHTIAINEN

REKONSTRUKTIOPUURROS

▽+90.00

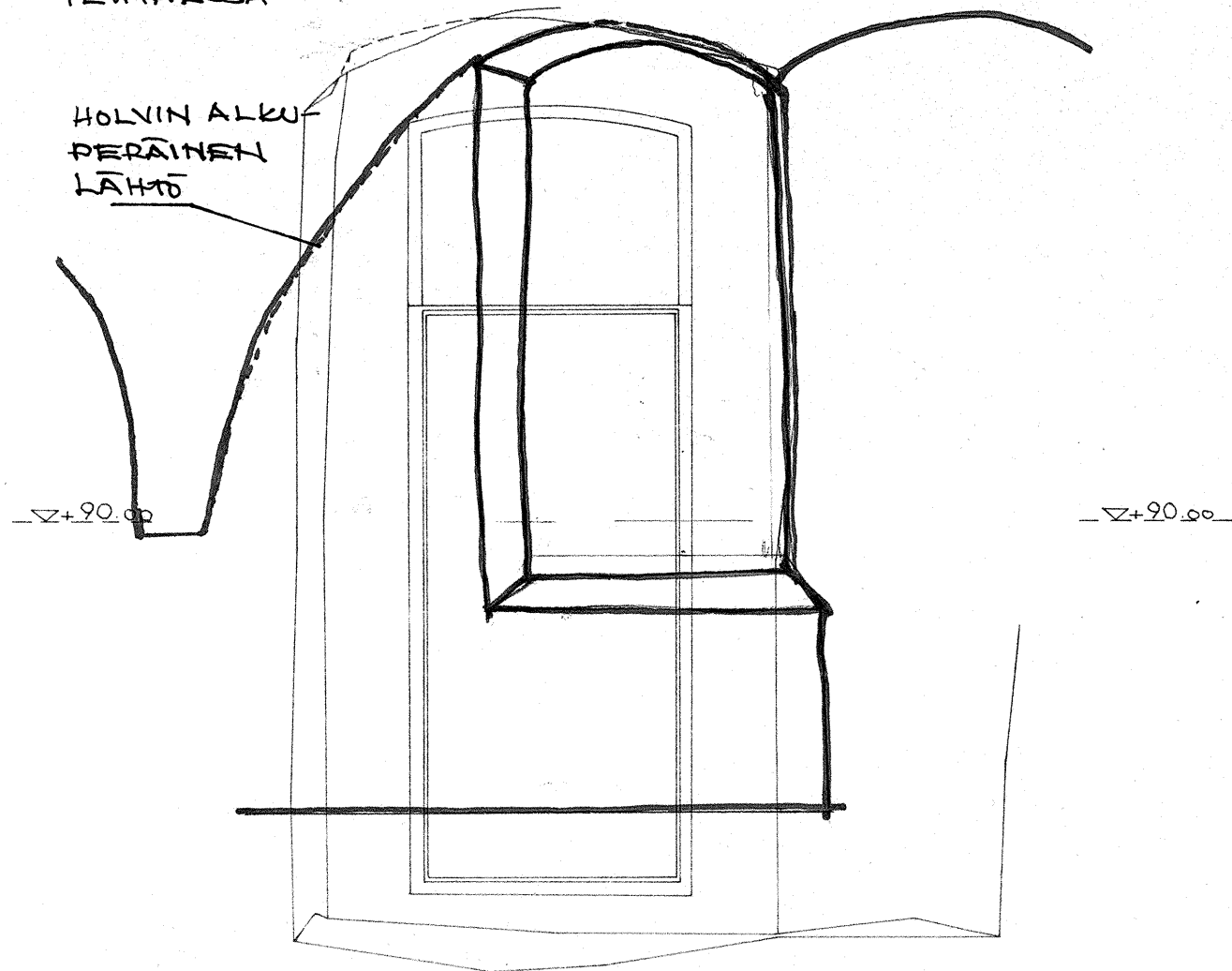
▽+90.00

TILIPAIKKAUS

OLKA

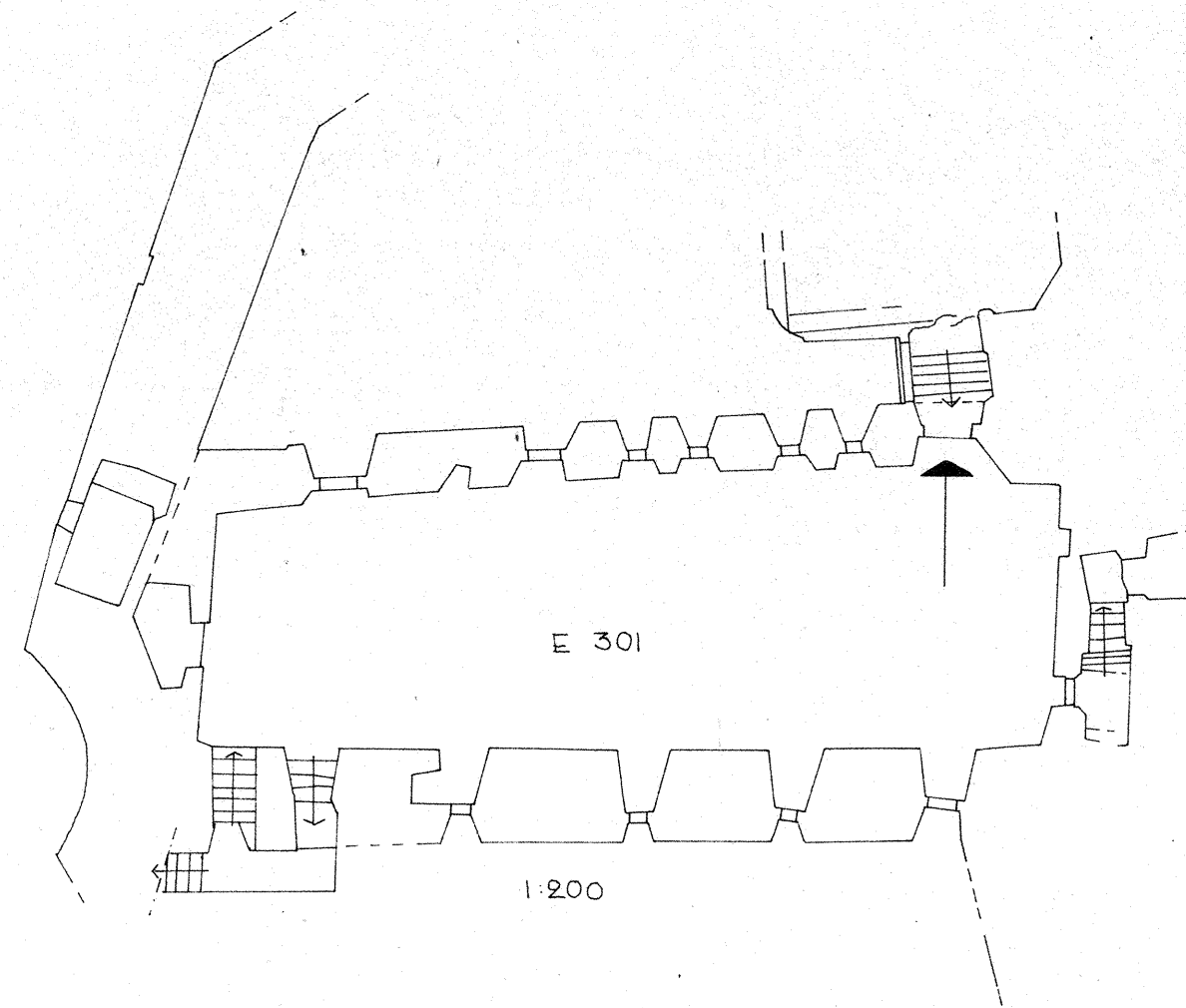
HOLVI RIKOTTU OVIAUKKOA
TEHTÄESSÄ

HOLVIN ALKU
PERAINEN
LAHTO

▽+90.00

▽+90.00

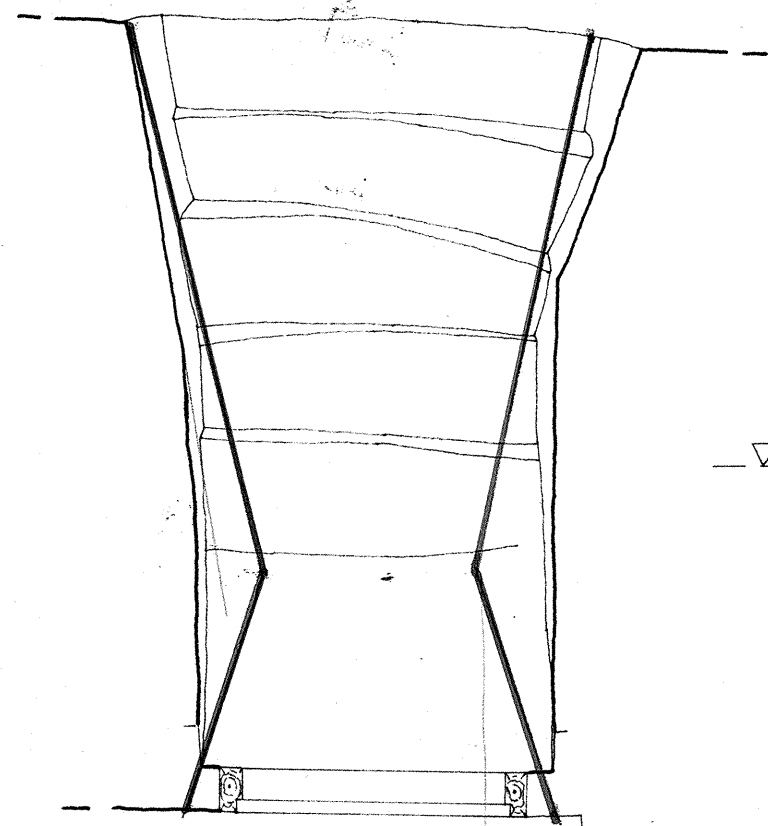

E 301

1:200

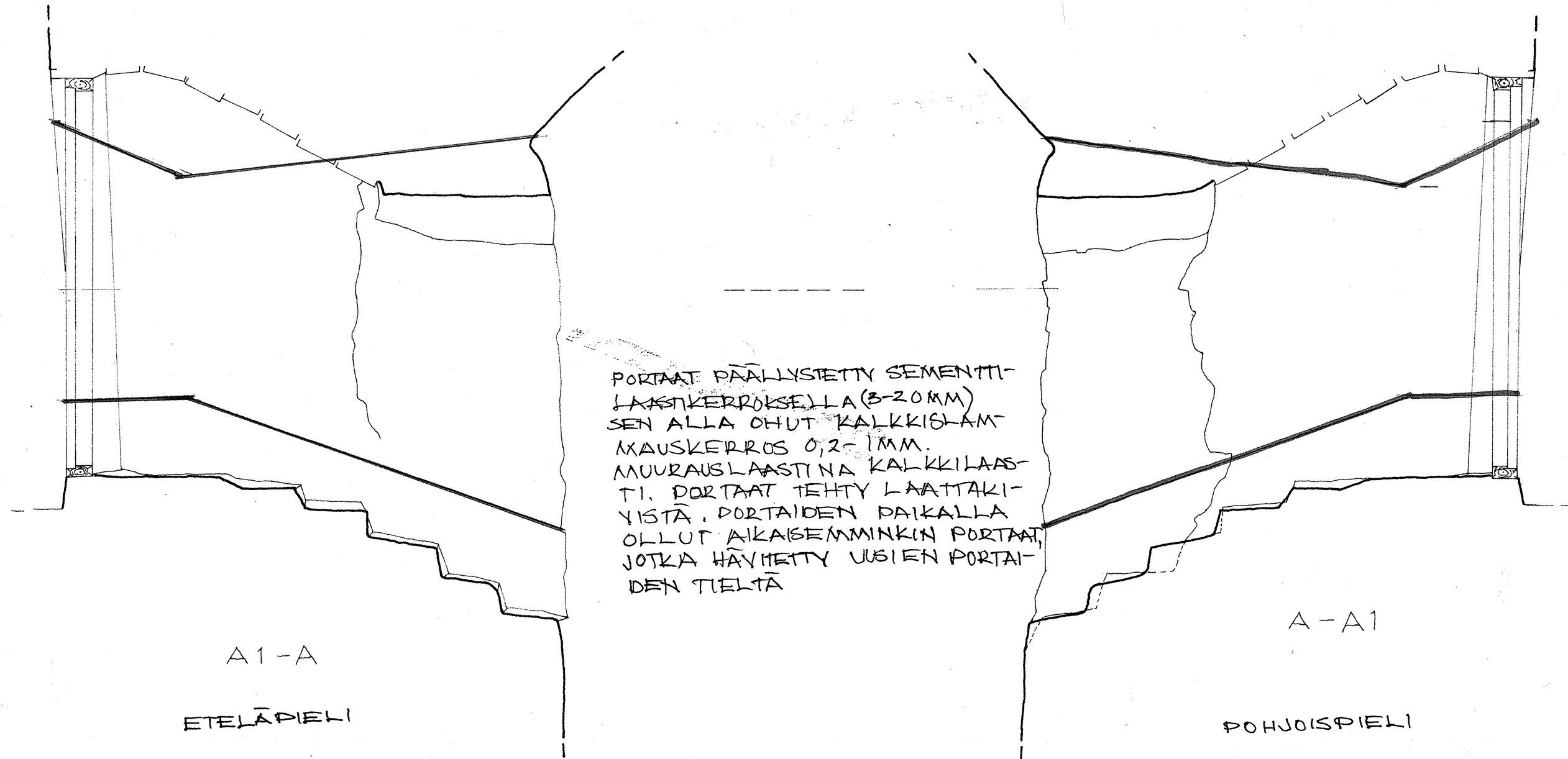
OLAVINLINNA
HUONE E 301 OVIAUKKO
MK 1/25 V.1968 HAHTIAINEN

REKONSTRUKTIONPIIRROS

± 91.00

A1

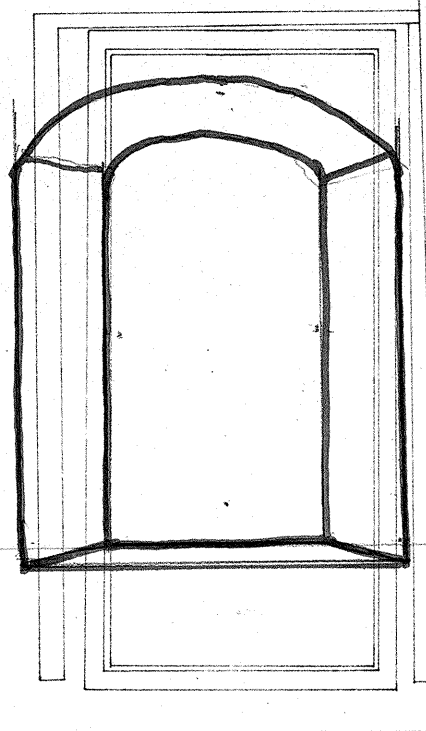

± 91.00

PORTAAT PÄÄLYSTETTY SEMENTTI-
LAASTIKERROKSELLA (3-20MM)
SEN ALLA OHUT KALKKISLAM-
MAUSKERROS 0,2-1MM.
MUURAUSLAASTINA KALKKILAAS-
TI. PORTAAT TEHTY LAATTAKI-
YISTÄ. PORTAIDEN PAIKALLA
OLLUT AIKAIEMMINKIN PORTAAT,
JOTKA HÄYHETTY UUSIEN PORTAI-
DEN TIELTÄ

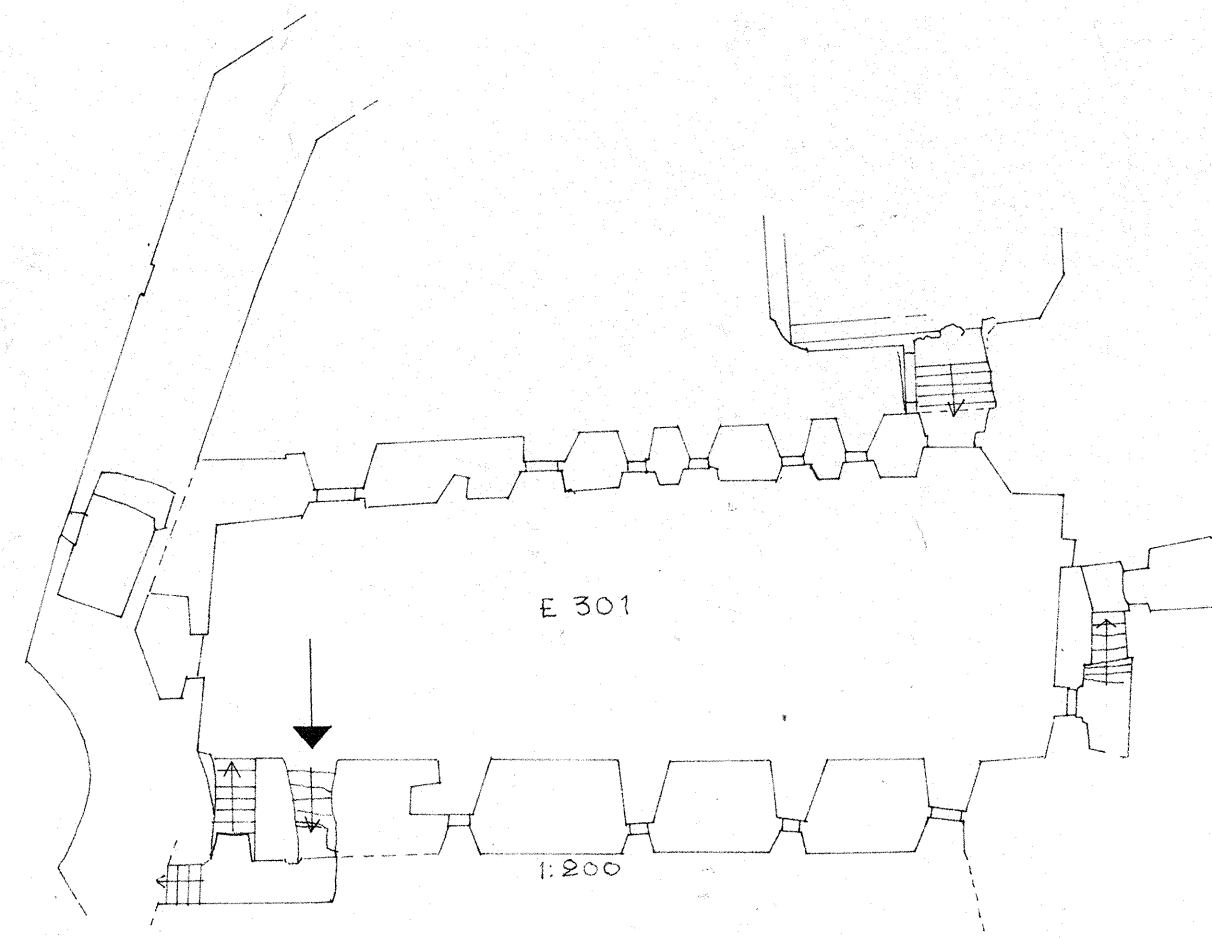
A1-A
ETELÄPIELI

A-A1
POHJOISPIELI

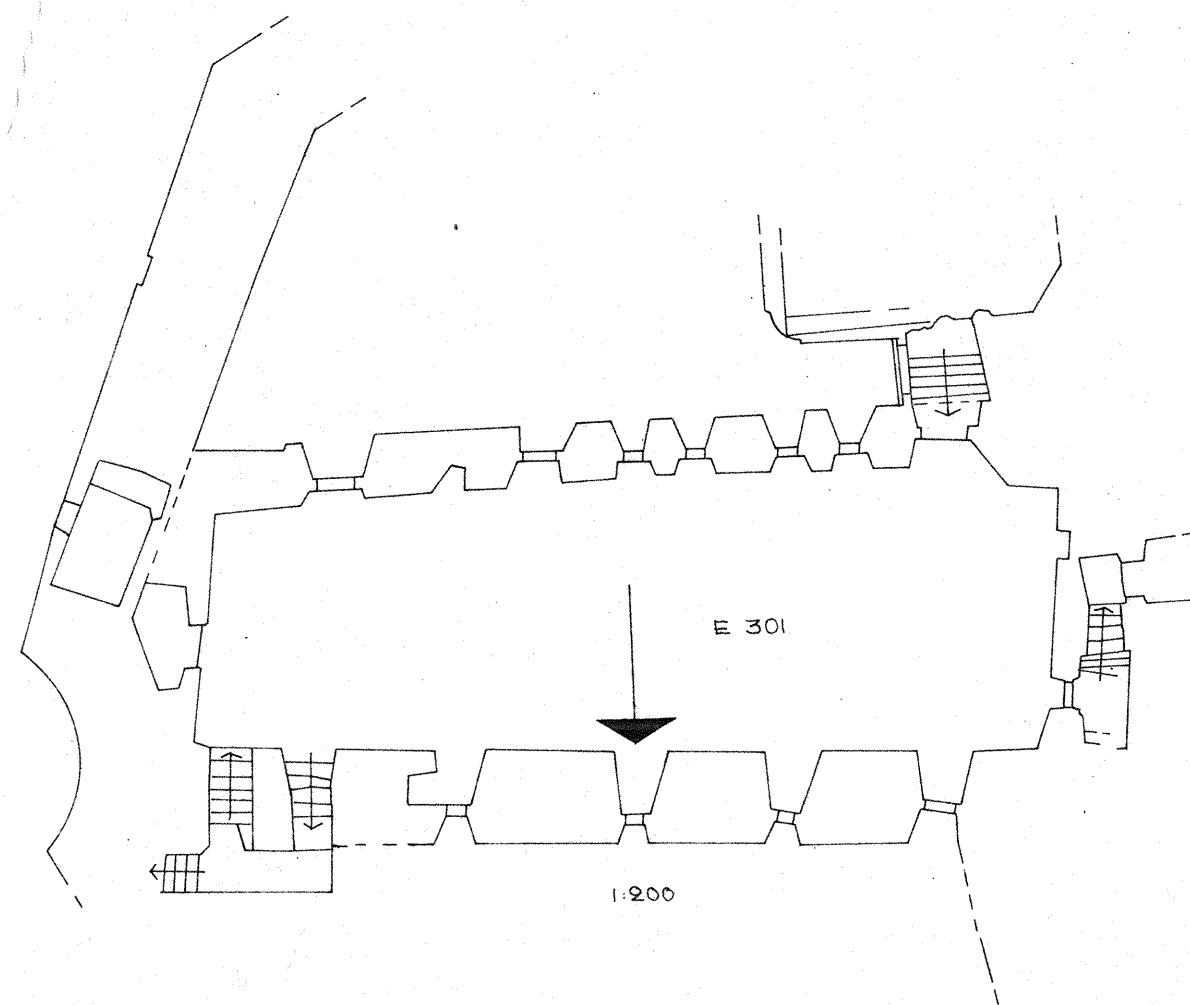
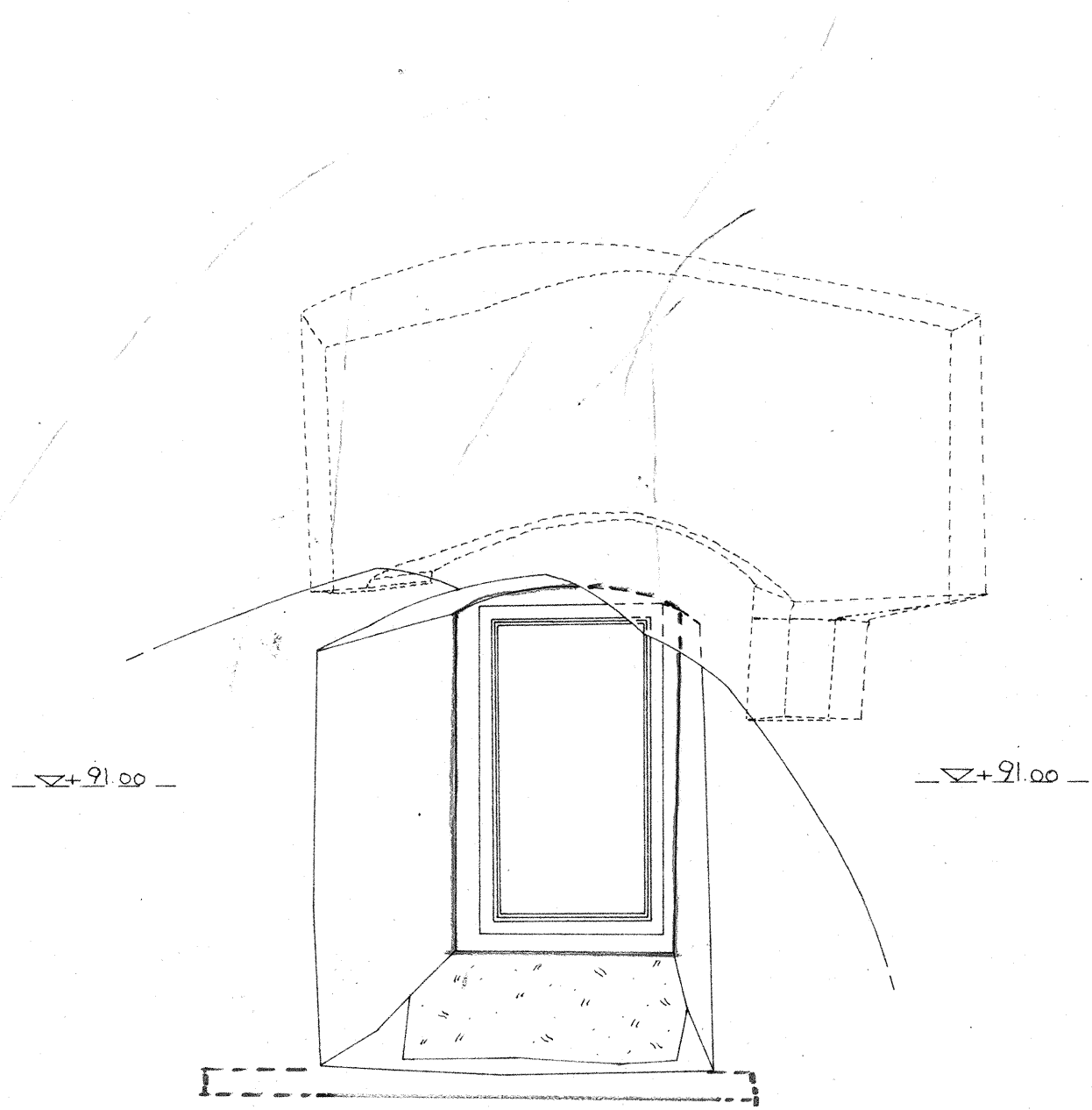
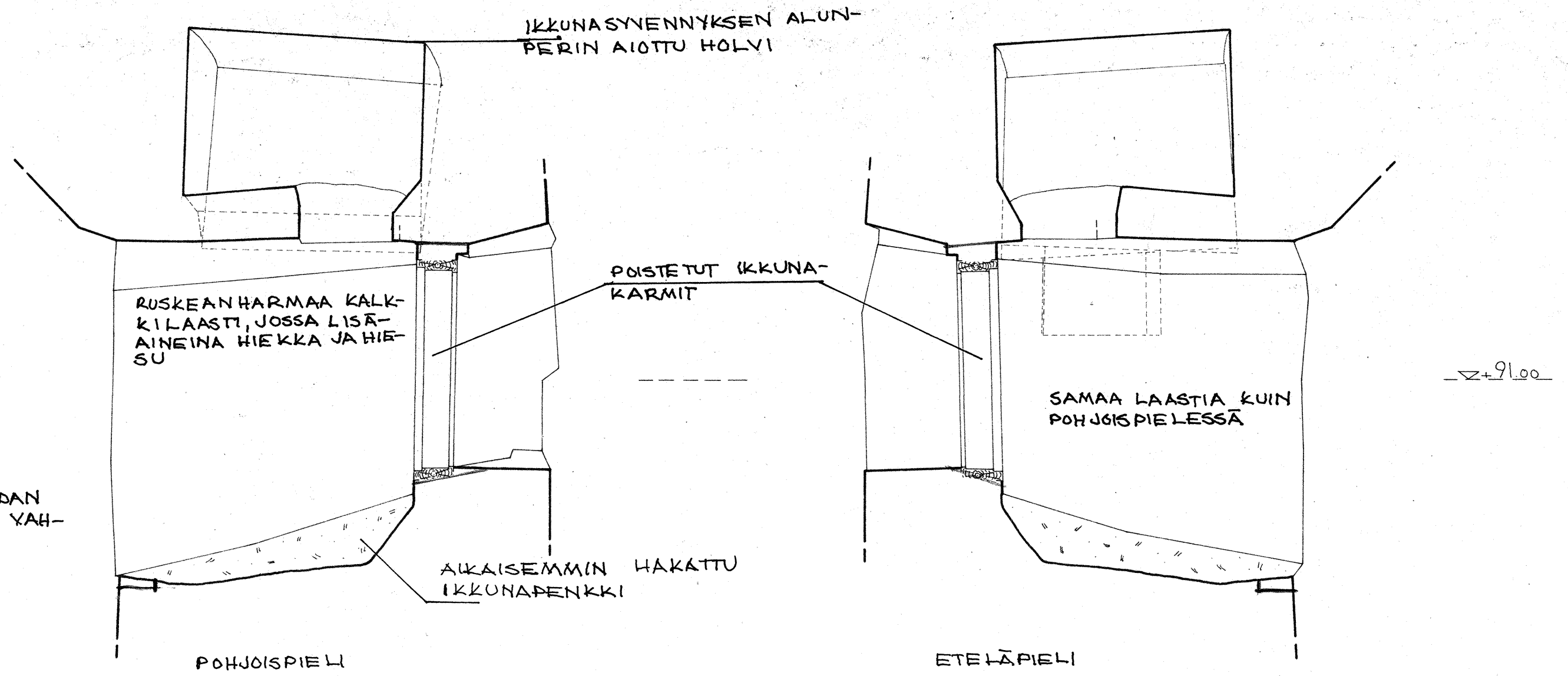
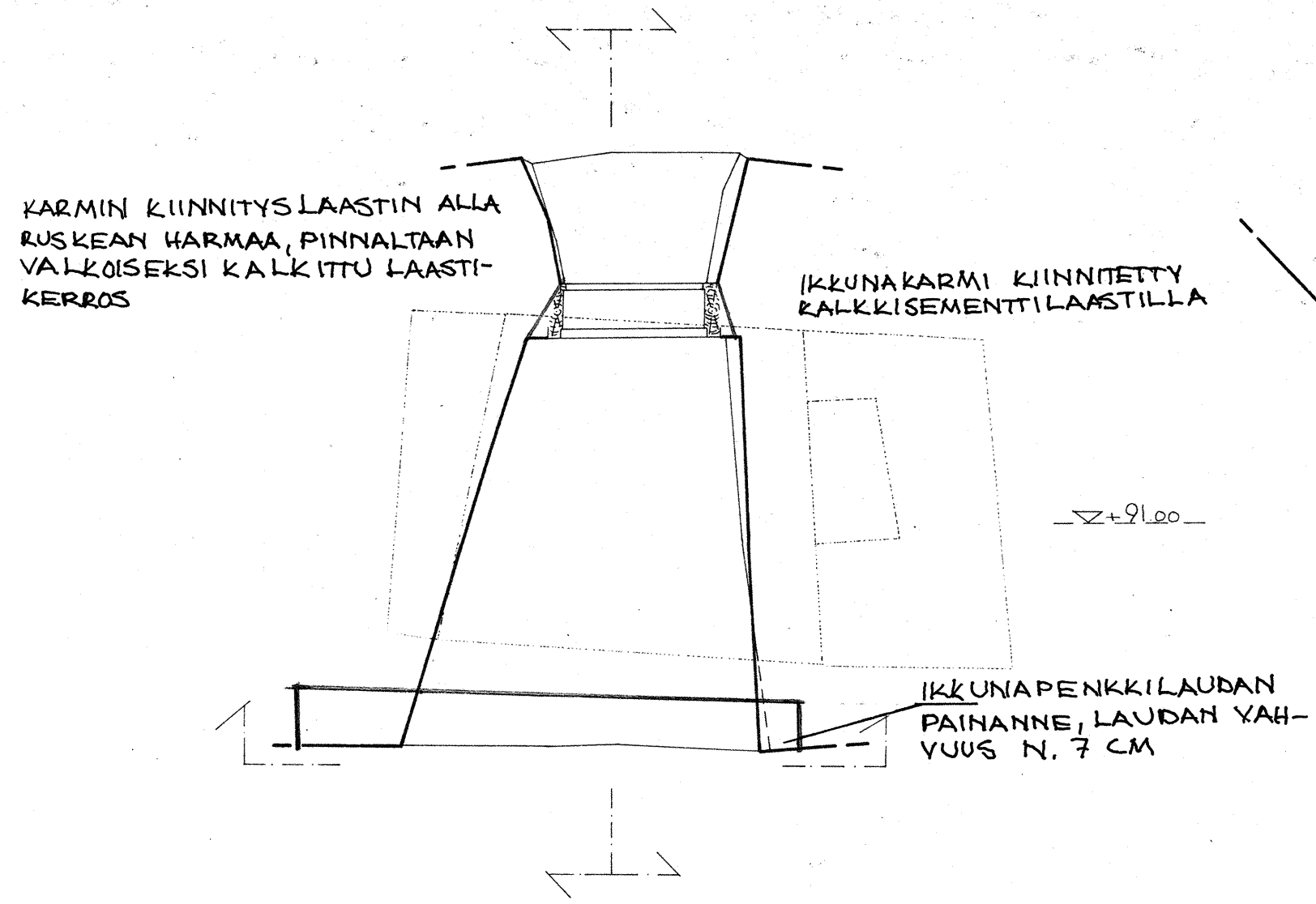
± 91.00

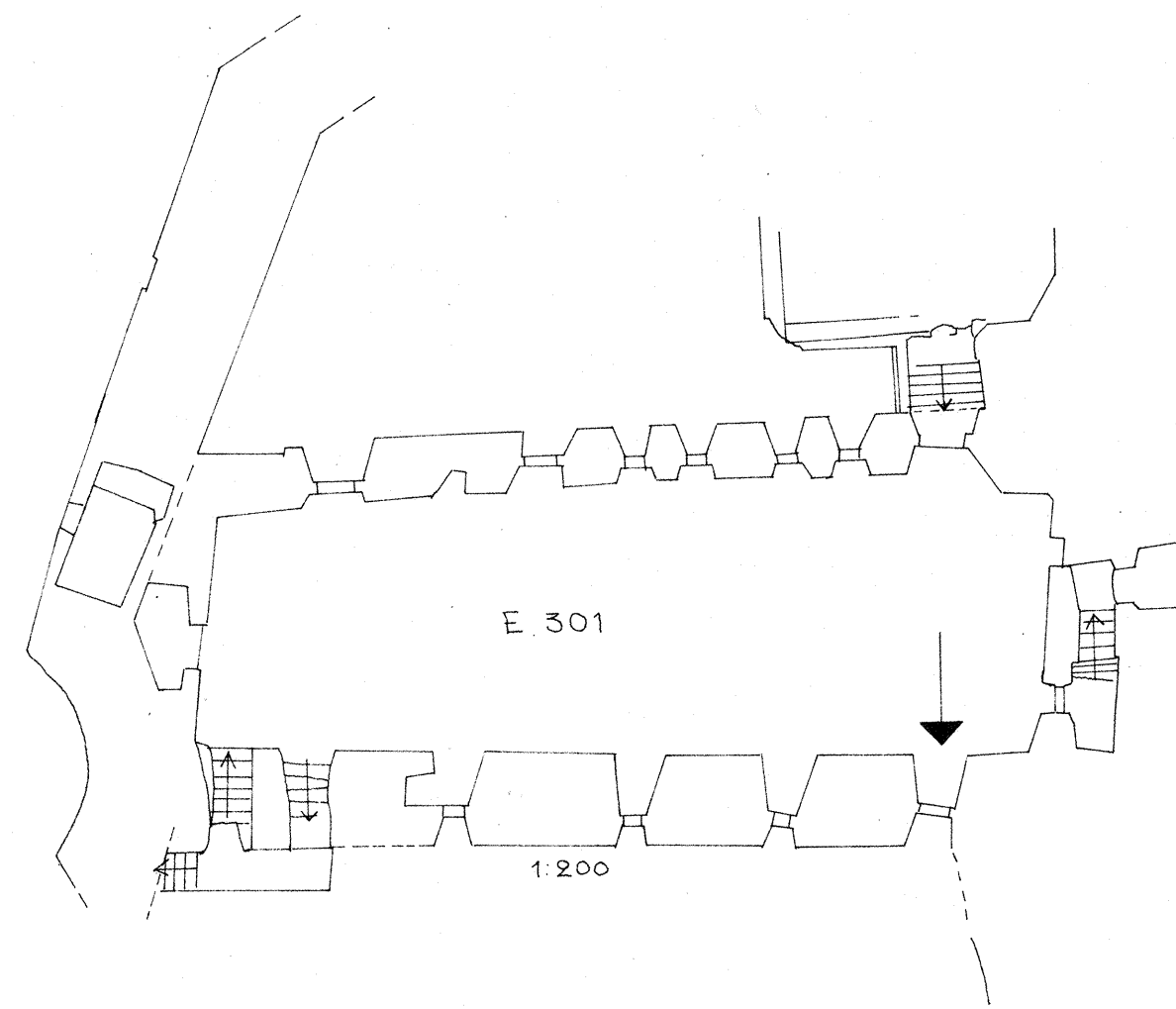
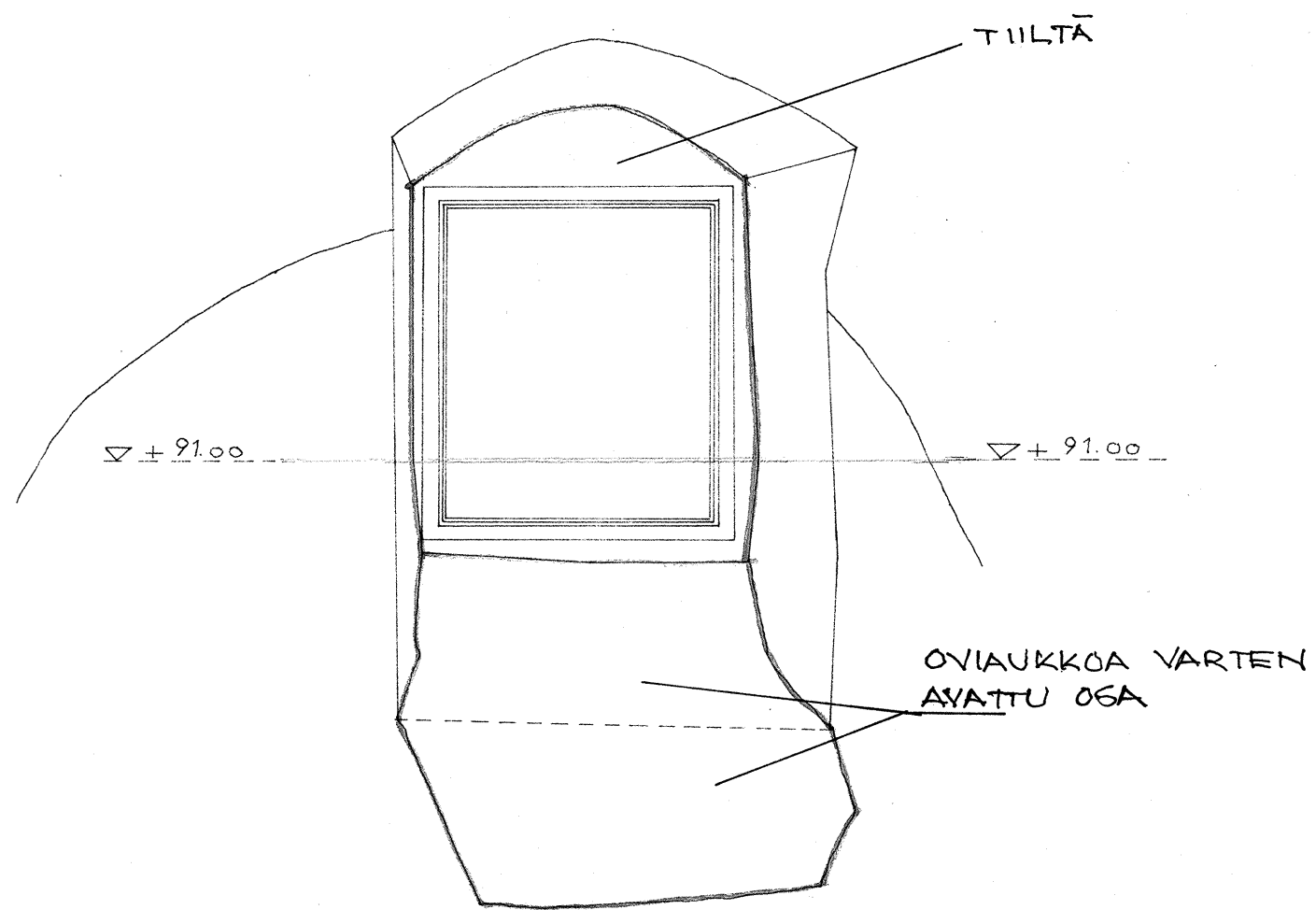
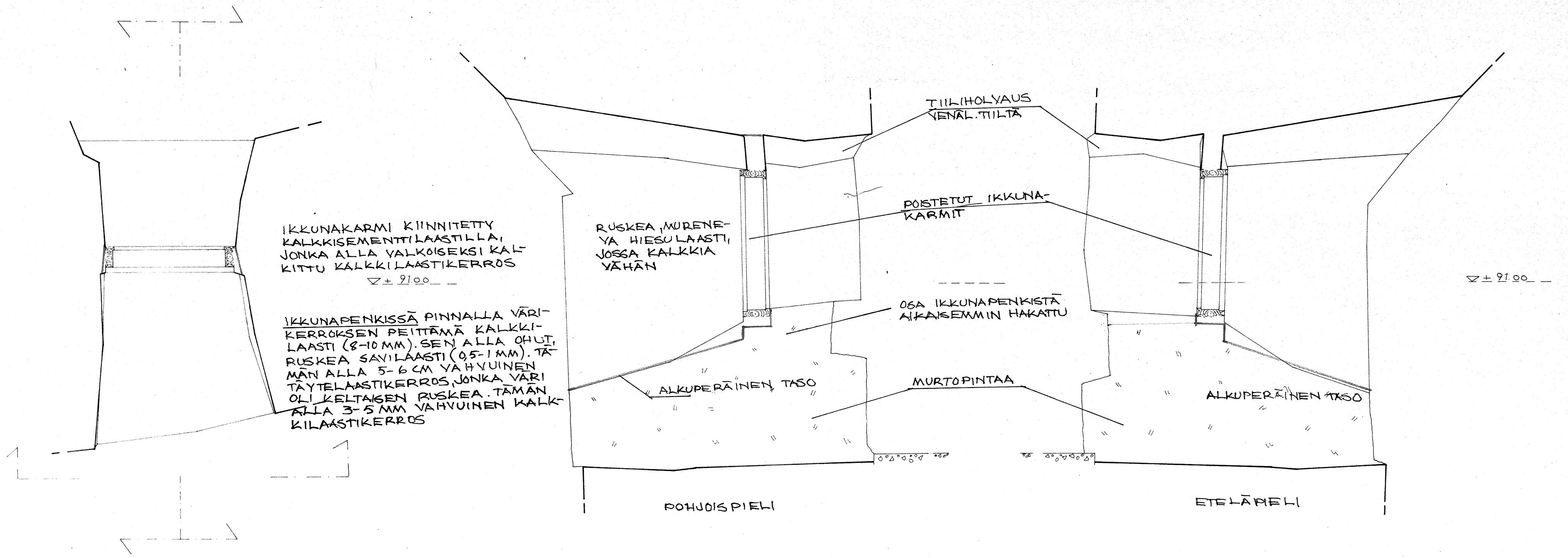
± 91.00

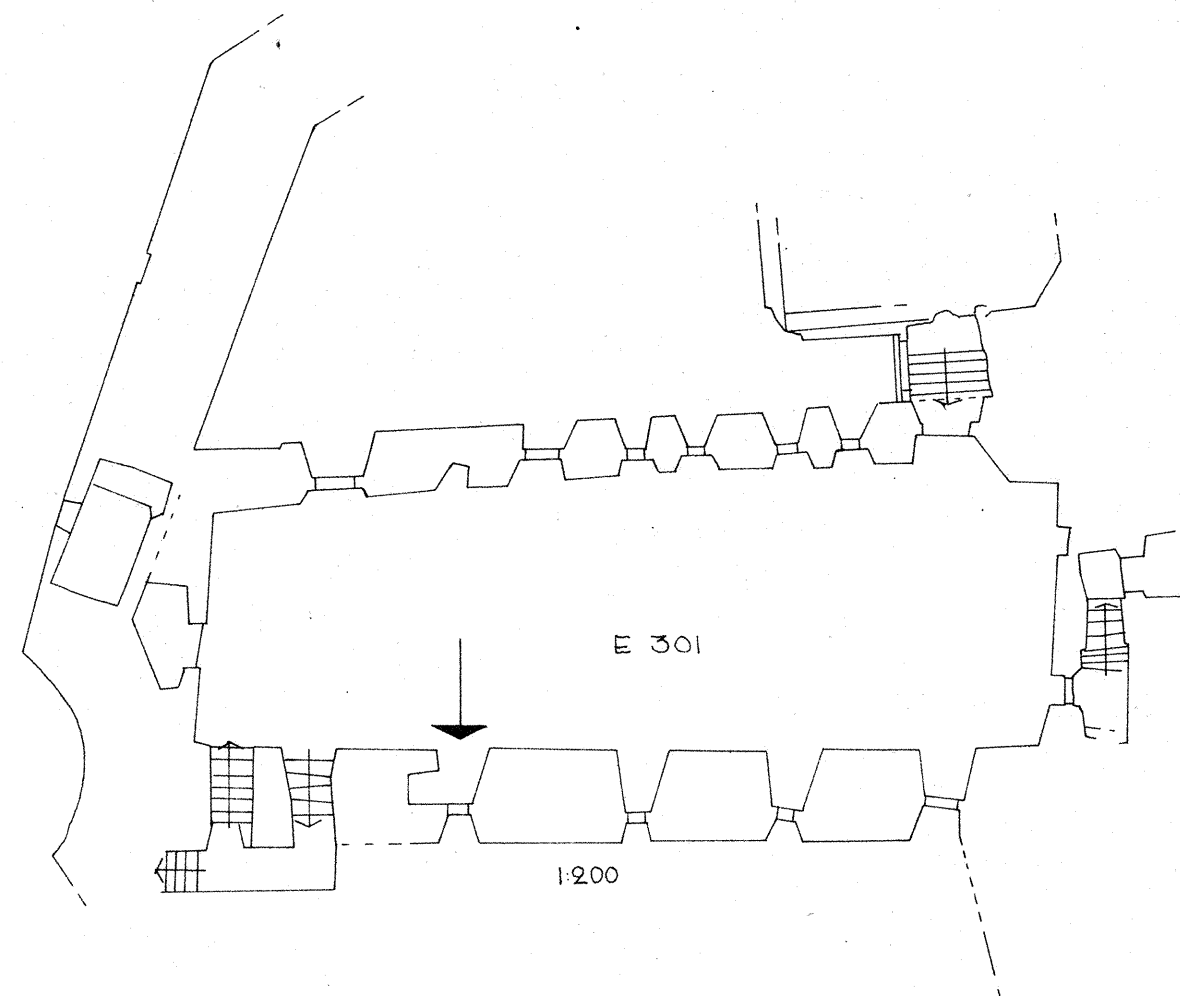
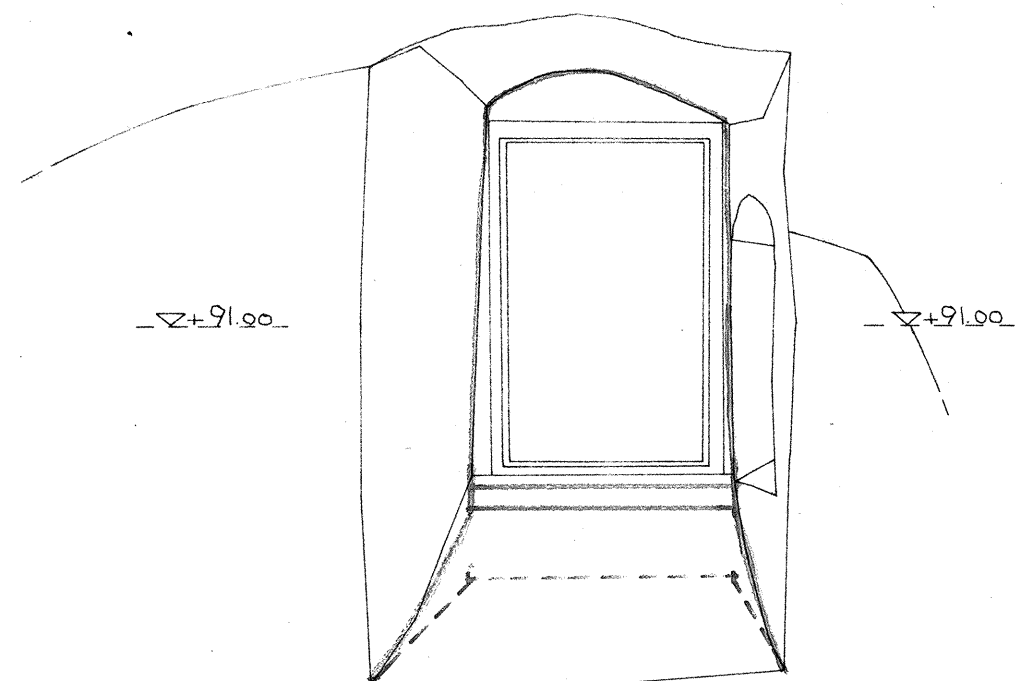
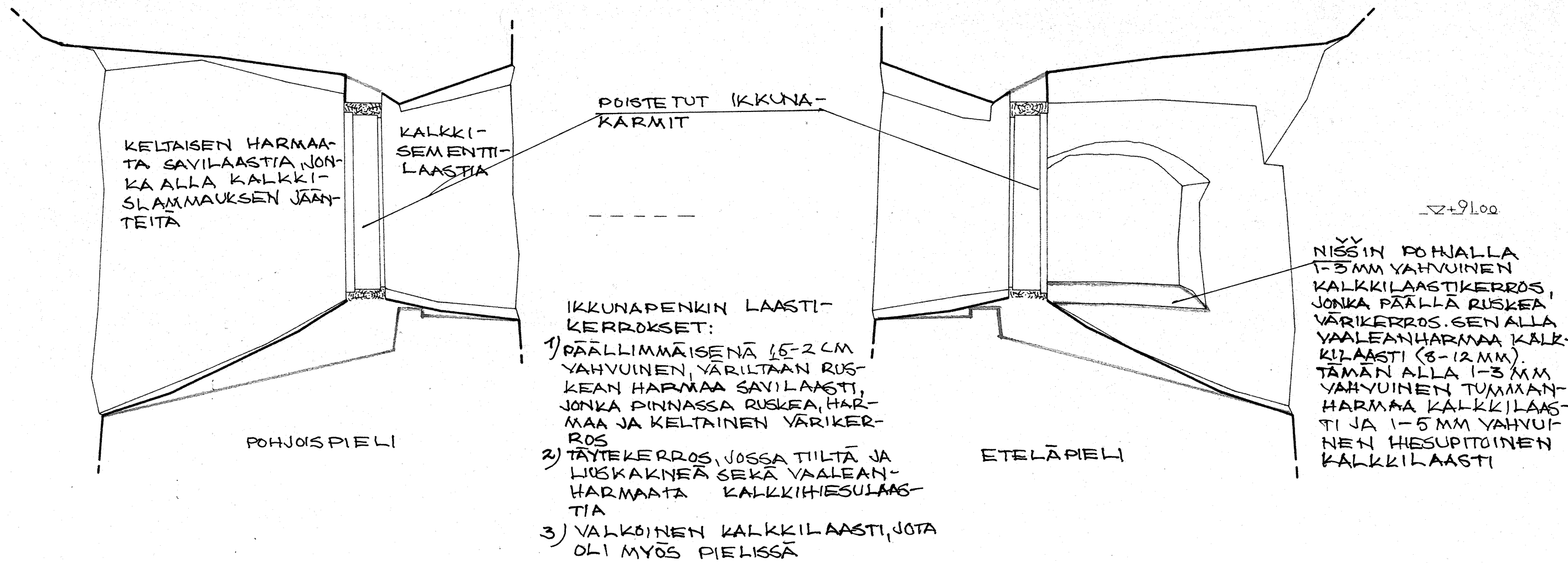
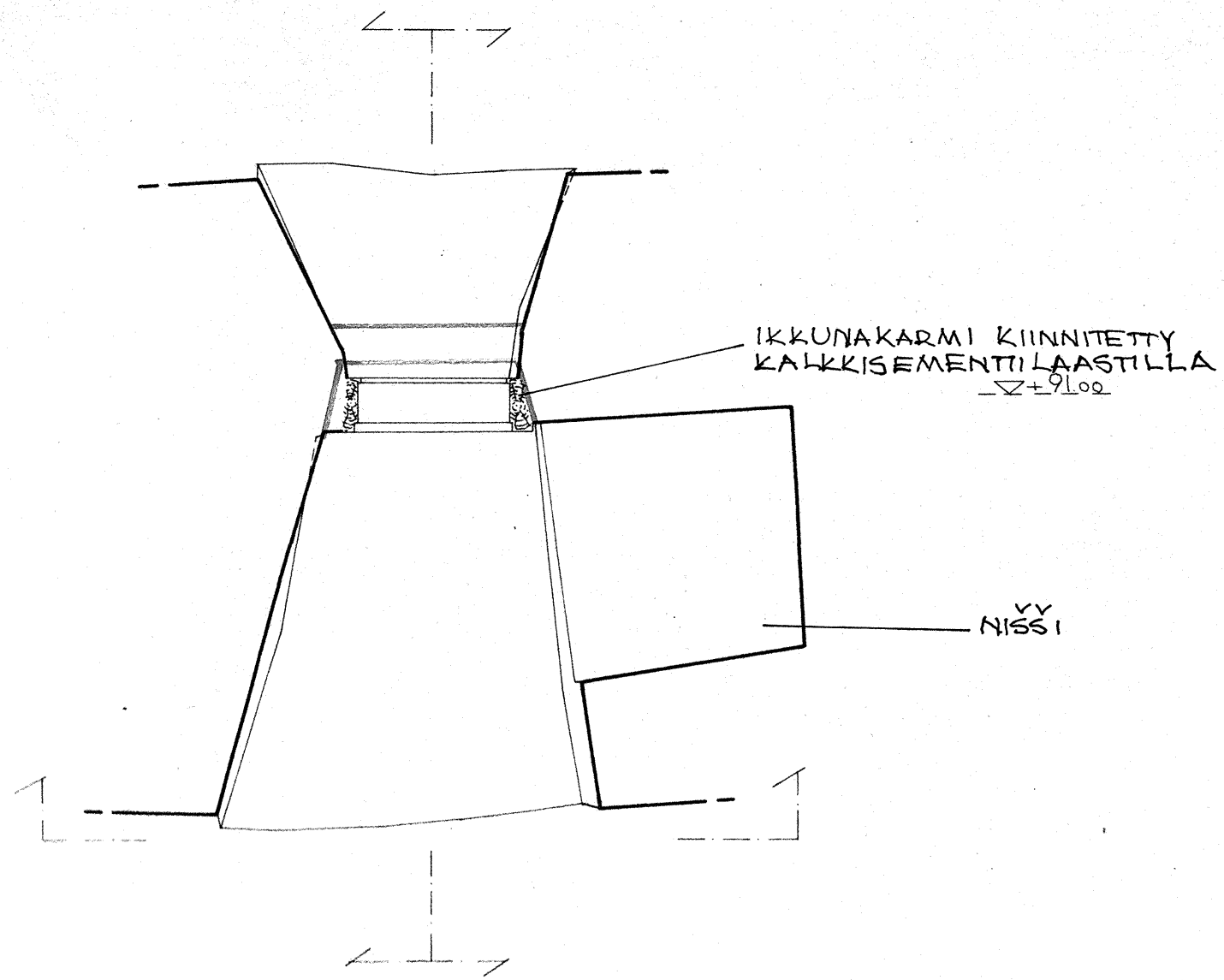

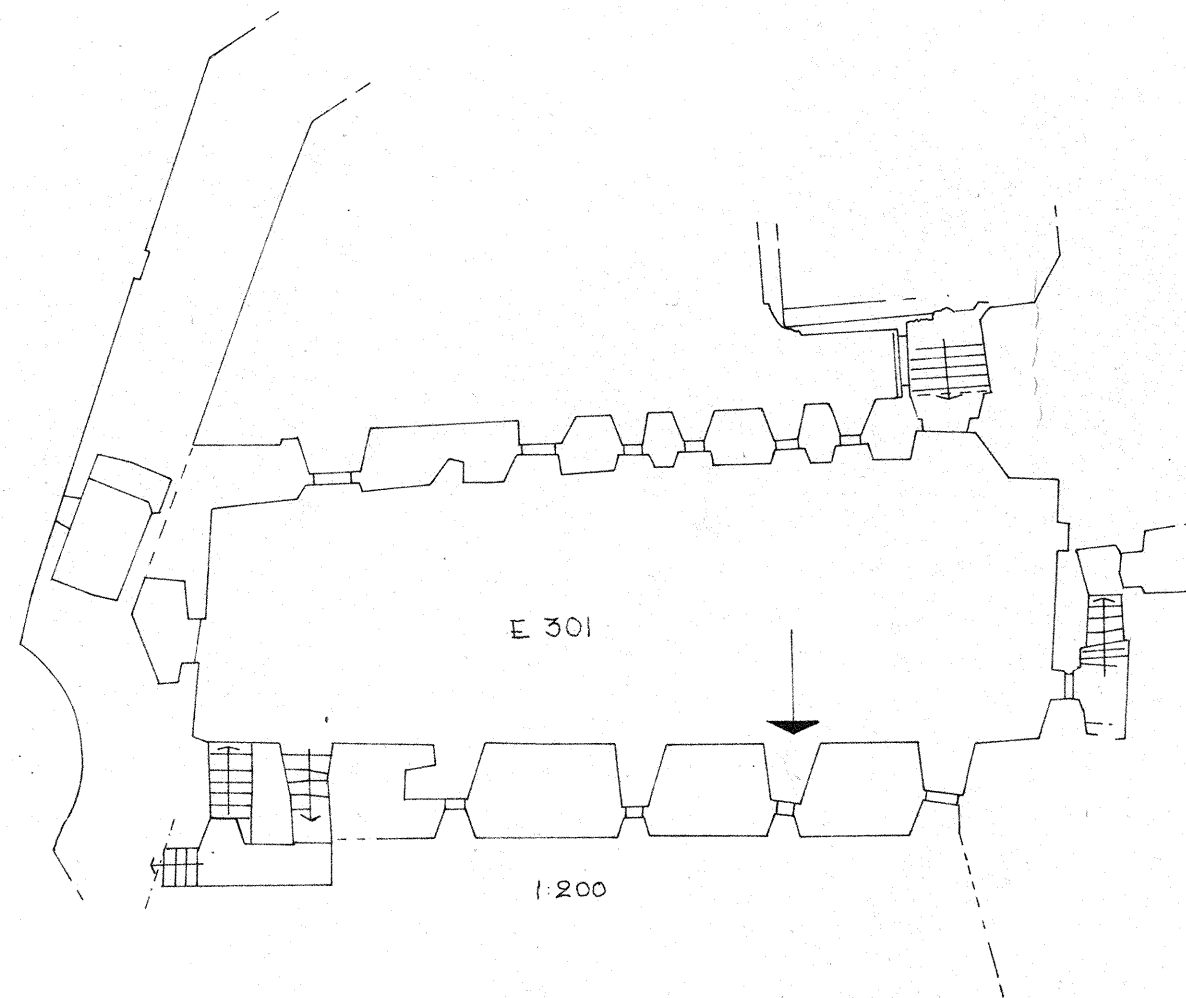
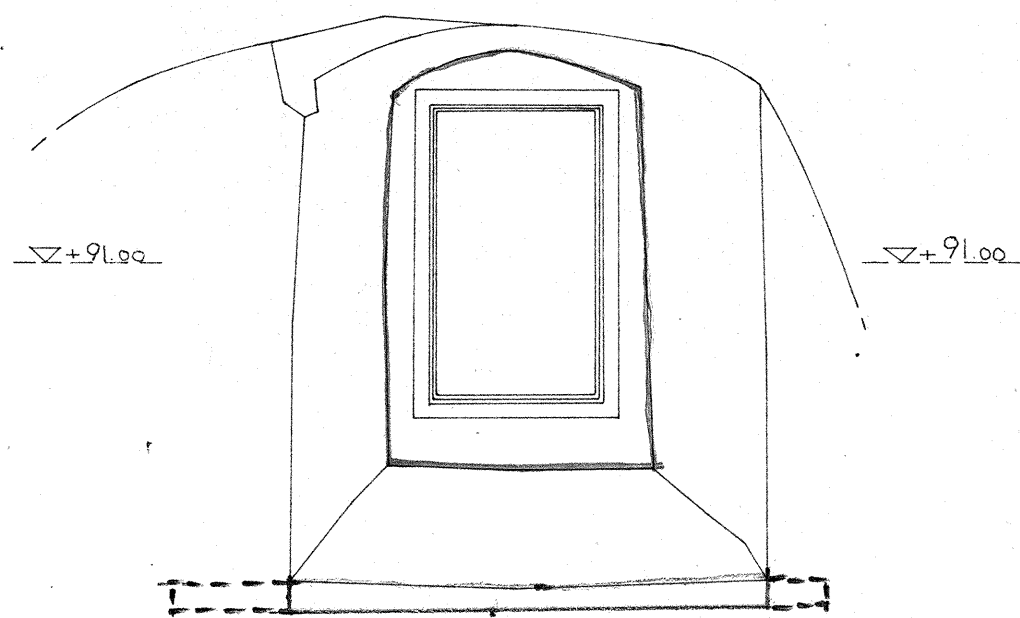
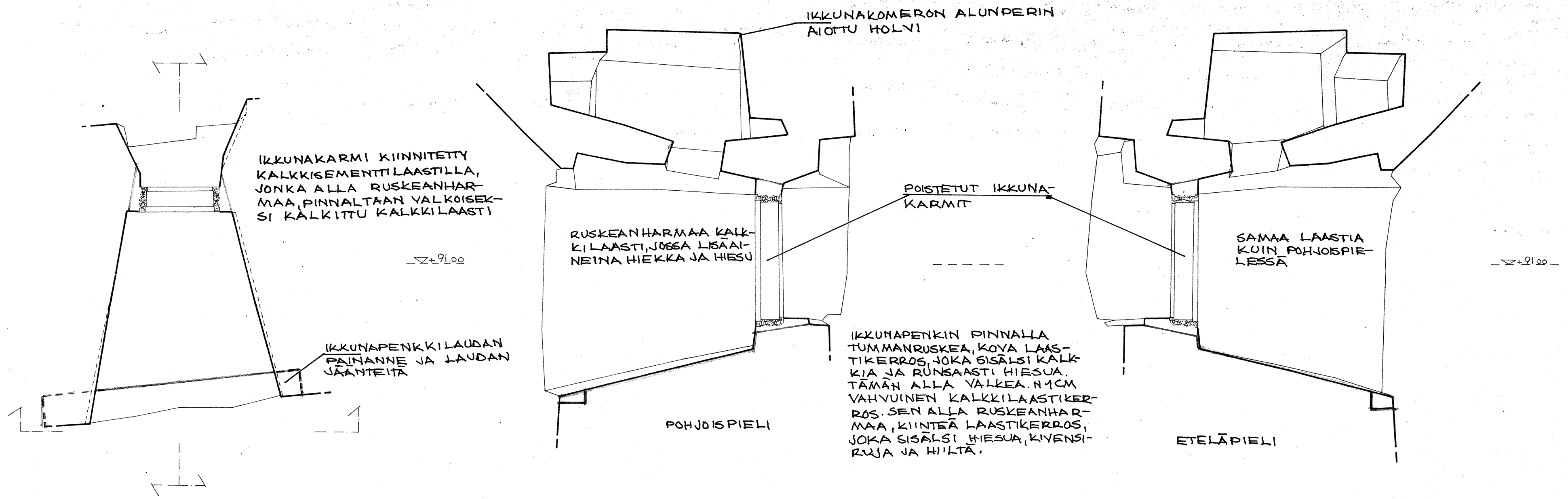
E 301

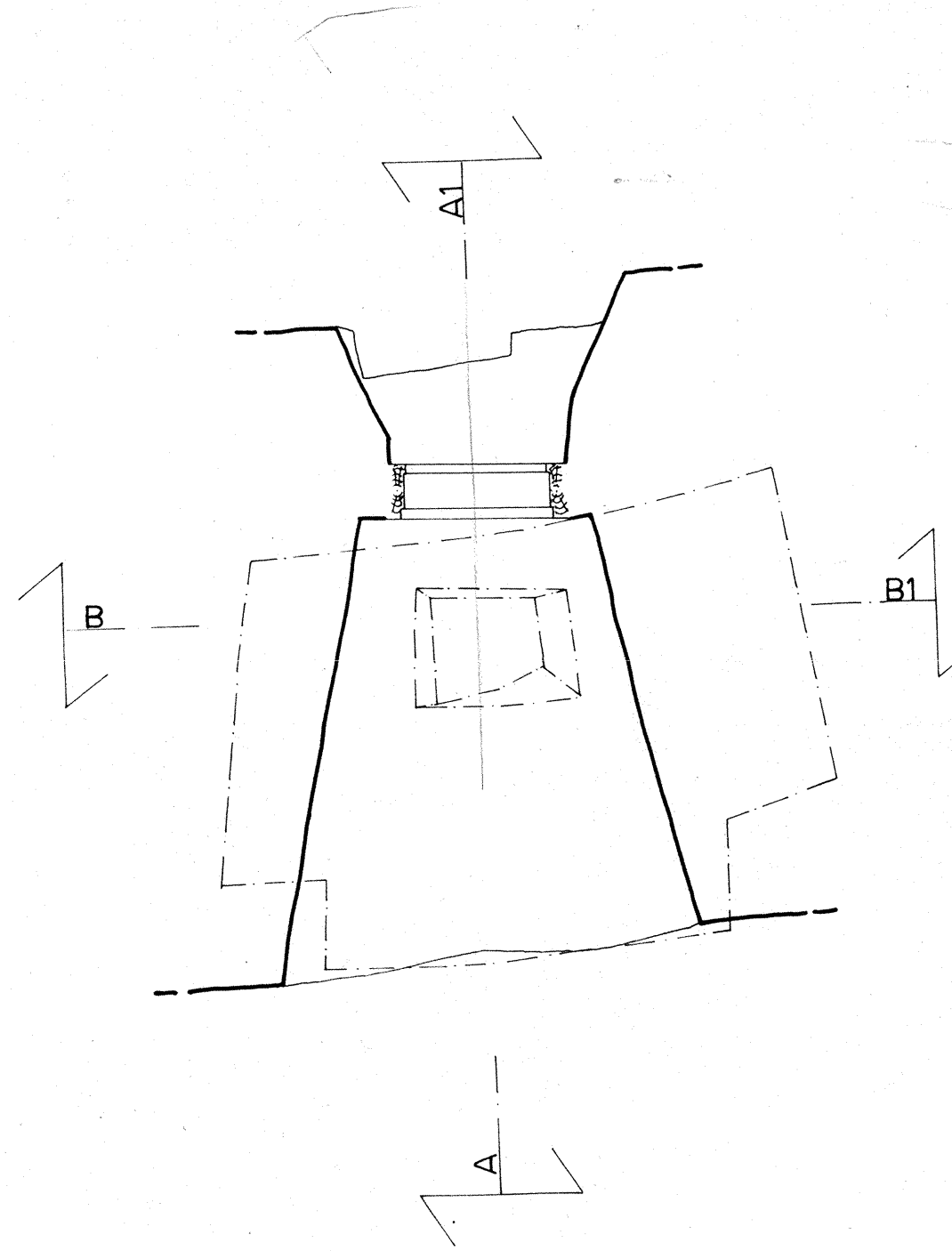
1:200

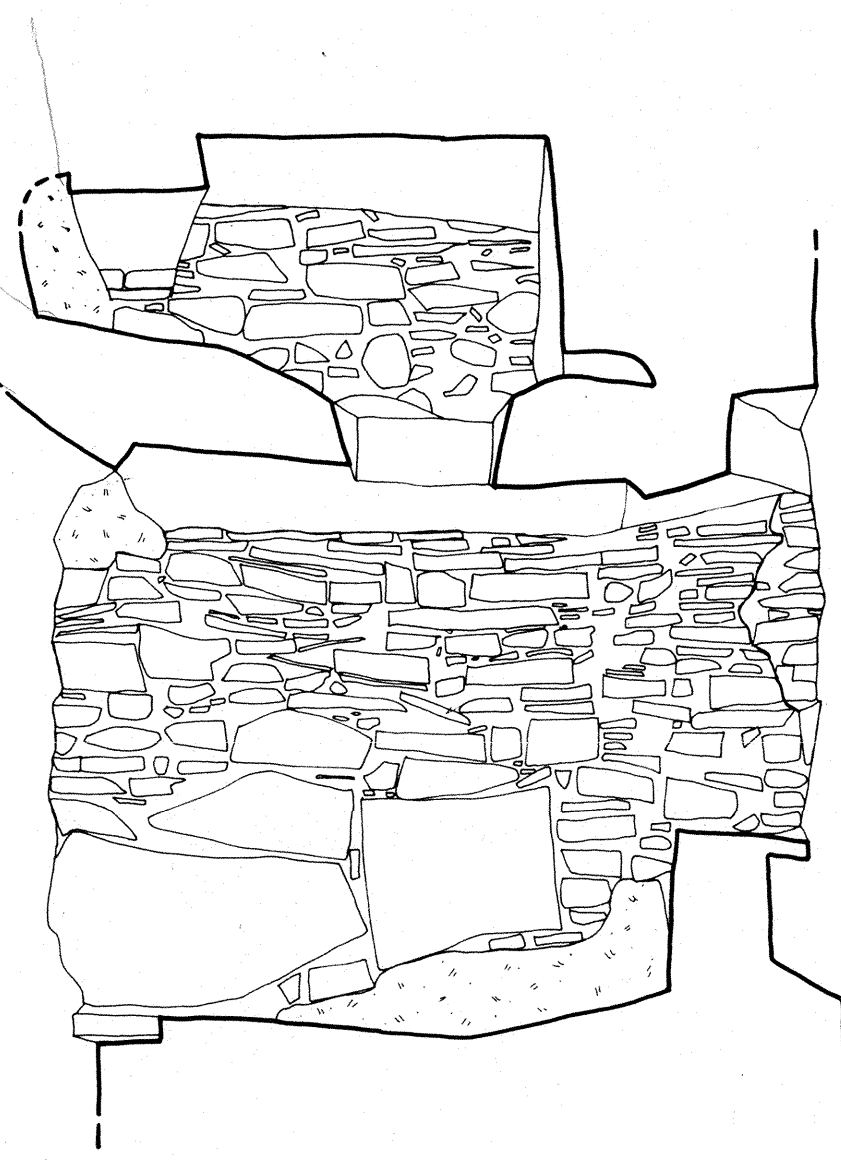

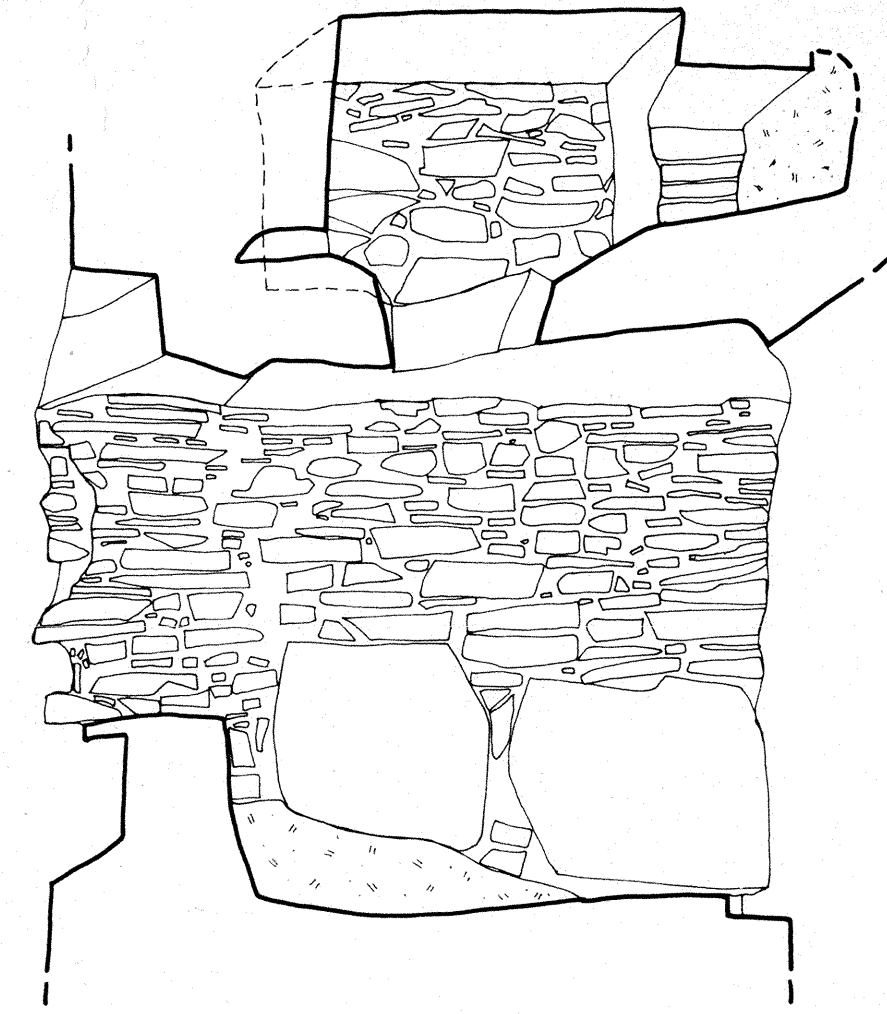

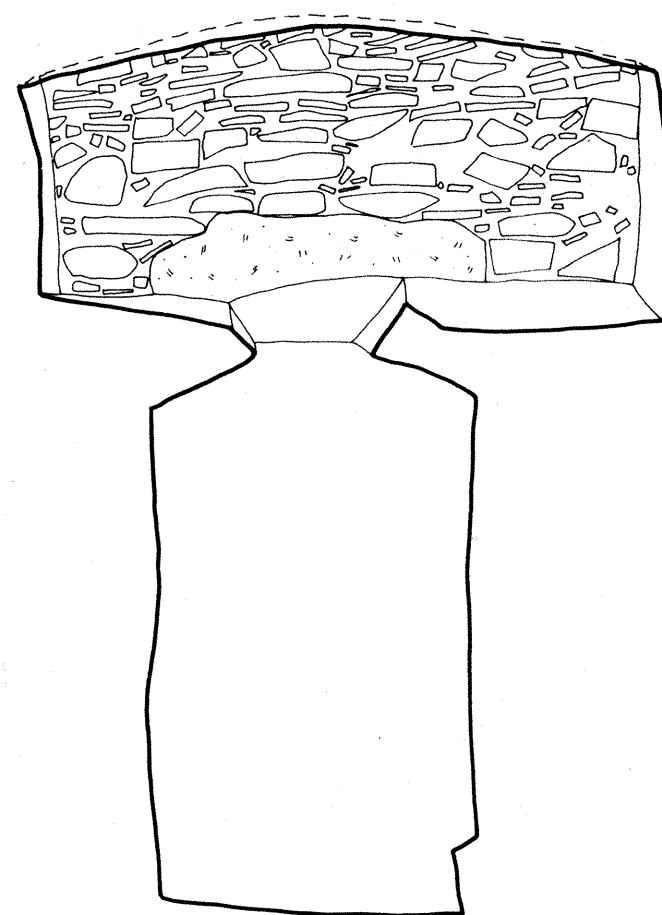
▽+96.00

A-A1

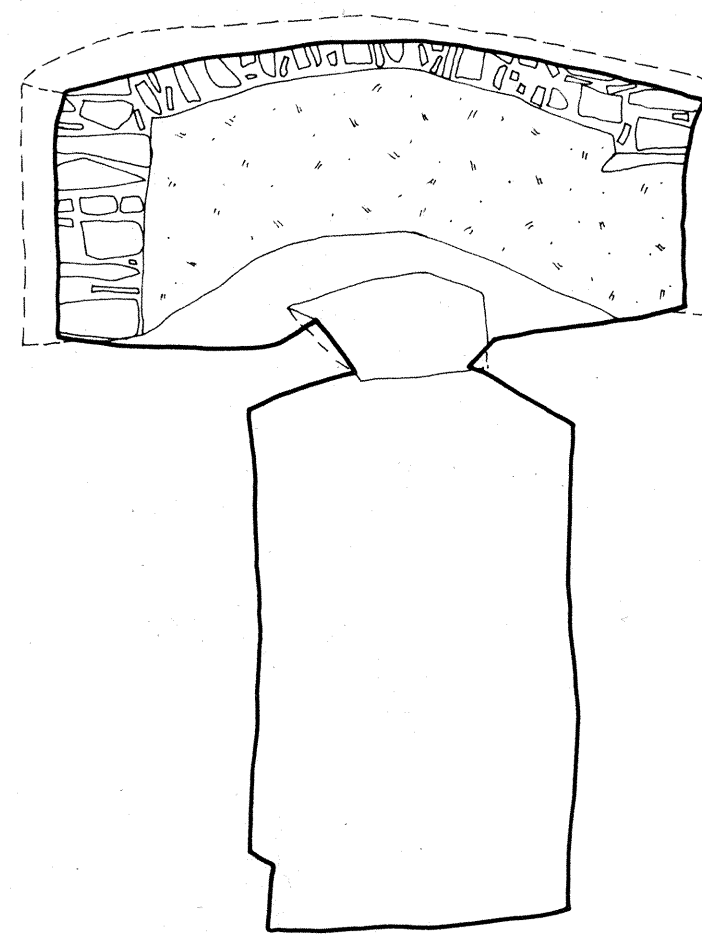

A1-A

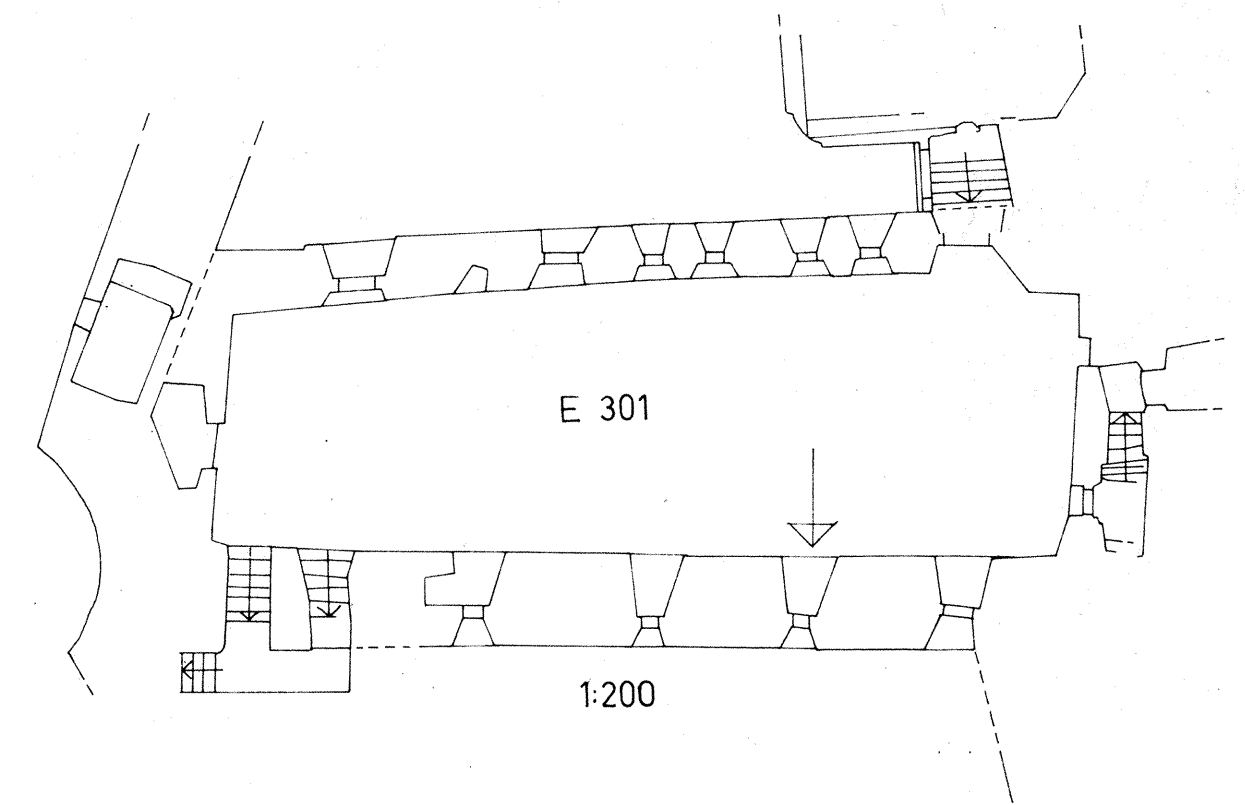
▽+96.00

B1-B

▽+96.00

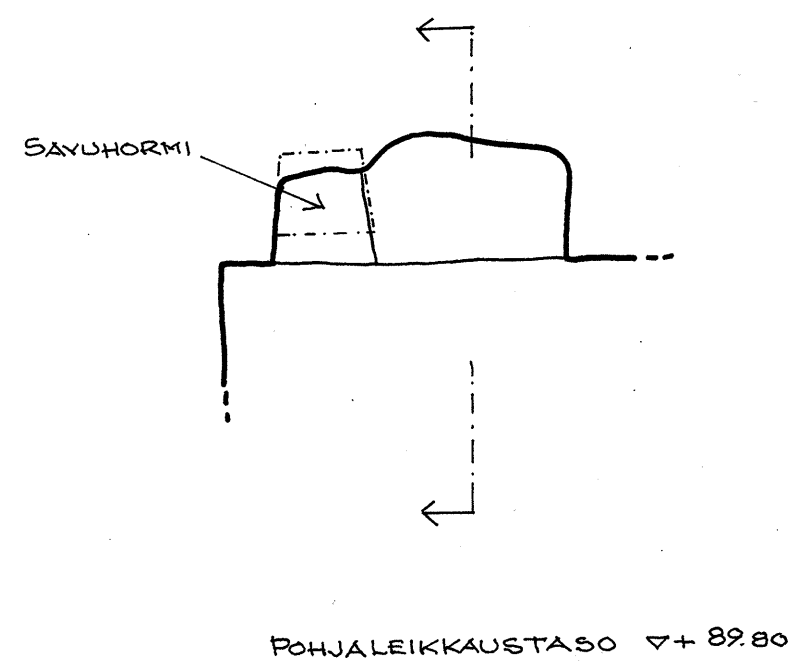
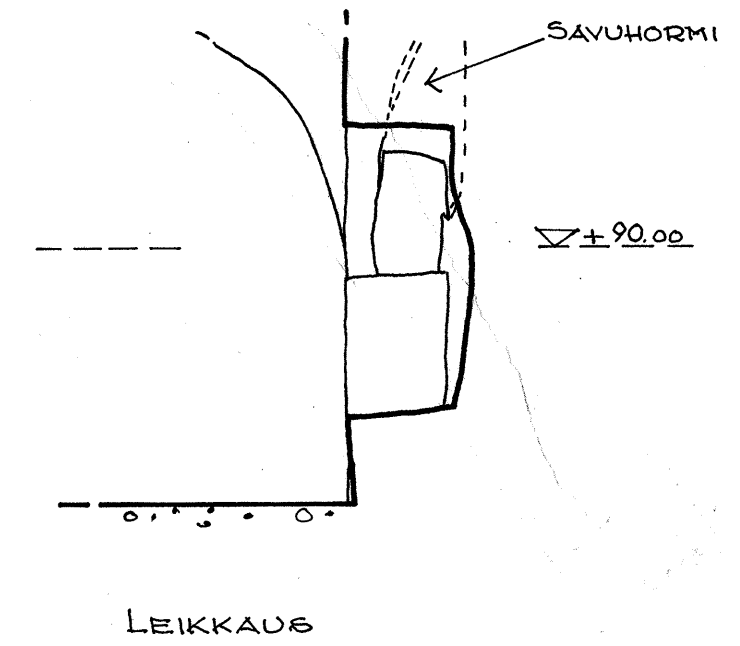
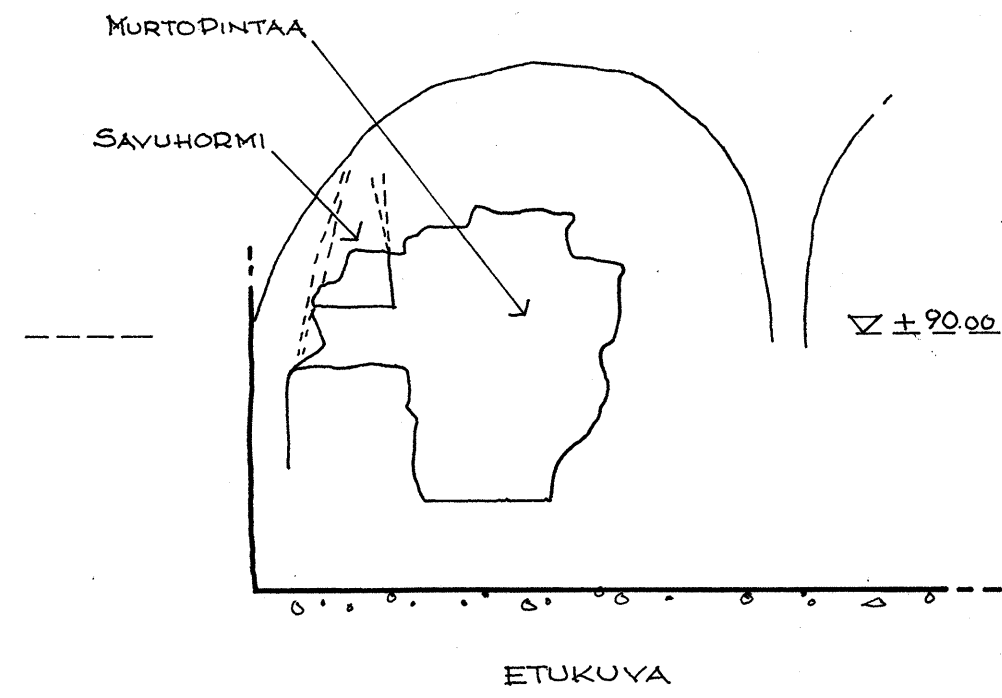
B-B1

E 301

1:200

OLAVINLINNA
 HUONE E 301 IKKUNA-AUKKO
 MITTASI JA PIIRSI 1970 P.LAUKKANEN
 MK 1:25 KOP 1970 H.AHTIAINEN

OLAVINLINNA
 KUNINKAANSALI
 POHJOISSEINÄN KOMERO
 MK 1/50

RAKENNUSHISTORIAN
 SEASTON ARKISTO

23.27/5

KUNINKAANSALIN RAKENNUSHISTORIA

Pekka Räsänen (1969-70)

Salin rakentamisvaiheista

Kuninkaansalin rakentamisajankohdasta ja varsinkin sen holvauksesta ei ole olemassa varmaa tietoa. Holvauksen on yleisesti katsottu olevan peräisin 1500-luvun lopulta.¹ Nykyisin kuitenkin useimmat tutkijat pitävät salin holvausta keskiaikaisena.² 1500-luvun lopun ajoitusta voidaan jonkun verran todistella asiakirjatiedoilla. Kuningas Juhana III:n kirjeestä Arvid Henrikssonille 13.12.1576³ ilmenee, että linnaan oli koottu kiviä ja kalkkia rakennusmateriaaliksi ja että kuningas oli kirjoittanut Henrik van Myndenille ja rakennusmestarille Viipuriin ja pyytänyt näitä Savonlinnaan neuvomaan, kuinka rakennukset tulisi suorittaa ja rakennusmestaria valitsemaan yhden, joka valvoisi töitä.

Toisesta lähteestä, linnan tileistä vuodelta 1577⁴ ilmenee, että oli käytetty 1455 1/2 päivätöitä 36 kyynärää pitkän salin muuraamiseen linnan eteläpuolelle (sunder på slottet) ja kamarin salin sisäpuolelle. Näiden kahden lähteen nojalla voidaan päätellä, että kyseessä on ilmeisesti ollut juuri Kuninkaansalin rakentaminen tai sen holvaaminen, sillä 36 kyynärää on nykymitoissa 22,3 metriä eli sama kuin Kuninkaansalin pituus ja muita vastaavanpituisia saleja ei linnasta tunneta. Samassa yhteydessä puhutusta komerosta voitaisiin päätellä, että se tarkoittaa salin eteläpäässä olevaa komeroa E 304:ää. Myös se seikka, että neuvonantajia oli tarvittu Viipurista osoittaa, että kyseessä on ollut tavallista seinämuurausta vaativampi työ eli siis tässä tapauksessa holvaaminen.

Kuninkaansalin holvaaminen liittyy selvästi päälinnan itäsiiven tilan käyttötarkoitukseen. Salin itäseinän suuret holvatut ikkunakomerot nykyisten ikkunoiden yläpuolella, jotka ovat salin kattoholvin peittämiä osoittavat, että päälinnan itäsiivellä on ollut merkittävä puolustusvastuu siinä vaiheessa kun nuo itäseinän isot ikkunakomerot olivat vielä käytössä. Salin holvaaminen aiheutti näiden alkuperäisten ikkunoiden tukkimisen ja uusien pienempien ikkunoiden muuraamista niiden alapuolelle. Holvaamisella on pyritty luomaan salista linnan edustus- ja juhlatilat. Uudet itäseinän ikkunat eivät kelvanneet puolustustarkoituksiin. Päälinnan itäsiiven itäpuolelle on siten pitänyt rakentaa vahvoja puolustuslaitteita tai rakenteita siinä vaiheessa, jolloin Kuninkaansali holvattiin ja se menetti puolustustarkoituksensa. Kyseessä on siis ollut puolustusvastuun siirtäminen siiven itäpuolen etuvarustuksille.

Puolustusvastuun siirtäminen on hyvinkin voinut tapahtua 1570-luvulla, sillä edellisellä kymmenluvulla, 1560-62 Kustaa Fincken aikana rakennettiin Paksu torni. Tällaiseen kehitykseen, linnan puolustusrintaman, jos niin voidaan sanoa, siirtyminen idemmäksi ja lähemmäksi Kyrönniemen korkeita kallioita liittyy ampuma-aseiden kehitykseen, mikä vaati vastapainoksi korkean puolustuksen.

Kehityslinja korkeuteen perustuvaan puolustukseen aiheutti siis paitsi päälinnan itäsiiven puolustusvastuun luovuttamisen nähtävästi lähinnä Paksulle tornille myös tämän siiven korottamisen. Nähtävästi on ajatuksena ollut se, että jos vihollinen on päässyt Isolle linnanpihalle asti niin tällöin on vielä pystytty torjumaan se päälinnan itäsiivestä käsin, ei enää Kuninkaansalista, koska se holvaamisen jälkeen ei enää ollut puolustukseen sopiva vaan tätä tarkoitusta varten rakennetusta puolustuskäytävästä salin yläpuolella, käytävästä E 401. Salin holvaamisajankohtaan liittyy siis myös siiven puolustustason korottamisella Kuninkaansalin tasolta puolustuskäytävän E 401:n tasolle.⁵

Kun Kuninkaansalin holvaaminen on ajoitettu keskiajalle on sitä perusteltu sillä, että keskiajalla käytettiin holvausmateriaalina yleisesti liuskekiviä, kuten Kuninkaansalin holvissa on käytetty ja jos sali olisi holvattu vasta 1500-luvun lopulla

niin holvauksessa olisi silloin käytetty tiiltä, koska tiili oli yleinen holvausmateriaali 1500-luvun lopulla. Tällaisenaan todistelu vaikuttaa perustellulta, mutta on kuitenkin ilmeistä, että tällaiset yleistämiset esimerkiksi materiaalin kohdalta eivät aina pidä paikkaansa. Tutkimukseni alussa esitetty asia-kirjatieto⁶, että linnaa oli v. 1576 koottu kiviä ja kalkkia (ja nähtävästi suuret määrät, koska rakentamisessa tarvittiin apua asiantuntijoilta Viipurista ja kyseessä on ollut nähtävästi suurehko holvaus) eikä tiilestä puhuta mitään, osoittanee, että Kuninkaansalin holvaamista jo keskiajalla ei voida perustella materiaalilla.

Edellä esittämäni todistelun perusteella ajoitan Kuninkaansalin holvaamisen vuoteen 1577.

Kuninkaansali linnan edustustilana (1577-1600-luvun loppu)

Edustustilaksi ja samalla "kuninkaansaliksi" päälinnan itäsiiven kolmas kerros tuli kōeroksen holvaamisen jälkeen 1570-luvun lopulla, Juhana III:n aikana. Olisiko siis kyseessä vastaavanlainen, joskin karumpi, edustustilan luominen kuin oli samaan aikaan tapahtunut Turun linnan korottaminen renessanssi-kerroksella. Juhana III näyttää joka tapauksessa olleen kiinnostunut Olavinlinnan rakentamisesta, kuten ilmenee hänen kirjeestään Arvid Henrikssonille.⁷

Kulkuyhteydet:

Saliin oli kaksi kulkuyhteyttä, toinen ovi oli salin pohjoisseinällä, josta oli yhteys Kirkkotornin kierreportaille, toinen ovi oli länsiseinällä ja tämä oli myös salin pääsisäänkäynti eli portaali. Portaali löytyi vuoden 1969 tutkimusten yhteydessä länsiseinän viidennestä ikkuna-aukosta pohjoisesta lukien.⁸

Portaaliin kuului myös tyypillinen nurkkaikkuna, oven ja ikkunan väliin jäi tukipylväs, joka näkyy ulkoapäin katsottuna tasasivuisena kolmionkärkenä. Ovi ja Ikkuna oli sijoitettu saman holvikaaren alle. Portaalin asemaa olivat omiaan korostamaan sen yläpuolelle sijoitetut vaakunataulut. Portaalista on ollut kulkuyhteys asuintiloihin, nykyiseen D-siipeen Kuninkaan-

salin ulkoseinää pitkin kulkenutta puurakenteista kävelysiltaa pitkin D-siiven keskuskierreportaille.

Ikkunat:

Kenties puhtainta ajan arkkitehtonista näkemystä on voitu toteuttaa salin länsiseinällä, jossa puolustusnäkökohtia ei ole alkuaankaan tarvinnut huomioida siten kuin itäseinän rakenteen suunnittelussa. Länsiseinän malliltaan kapeat ja korkeat ikkunat korostavat yhdessä holvin kanssa salin juhlavuutta ja lieventävät itäseinän jykevien ikkunoiden antamaa raskasta vaikutelmaa. Keskiaikaisessa puolustusasussaan salin itäseinällä oli viisi suurta holvattua tykkikomeroa. Holvaamisen yhteydessä nämä komerot jäivät holvin "sisään" peittoon ja uudet ikkunat tehtiin näiden alapuolella. Uusia, alkuperäisiä huomattavasti pienempiä ikkunoita oli myös viisi kappaletta (samat ikkunat kuin nykyisin sekä lisäksi silloin oli ikkuna porraskäytävä E 302:n paikalla). Länsiseinällä oli ikkunoita kuusi kappaletta sekä lisäksi portaalin yhteyteen kuulunut nurkkaikkuna. Itäseinän ikkunoista mainittakoon lisäksi, että ne ovat ilmeisesti olleet varustetut rautaristikoidella, koska fragmentteja tällaisista riskoista löytyi itäseinän neljännessä ikkunasta pohjoisesta lukien.

Nähtävästi jo alkuvaiheessa salin ikkunoihin on kuulunut lasitus. Asiakirjatiedon mukaan⁹ Kuninkaansaliin tehtiin v. 1666 kolme uutta ikkunakarmia. Jokainen ikkuna-aukko oli jaettu neljään ikkunaan ja suurempaan määrään ruutuja.

Lämmitys:

Kuninkaansali sai lämpönsä kahdesta lämpöpisteestä, nimittäin luoteiskulmassa olleesta takasta sekä lounaiskulmassa sijainneesta kaloriferista eli kuumailmalämmittimestä. Muualta linnasta ei ole kaloriferin tapaista lämmityssysteemiä tavattu. Sen esikuvat olivat Tallinnassa.¹⁰

Tulipalo v. 1631:

Kesällä 1631 tapahtunut tulipalo aiheutti vakavia tuhoja linnassa ja ilmeisesti myös Kuninkaansalissa, sillä kerrotaan tällöin tuhoutuneen myös vaakunataulu linnan juhlallisesta perustamisesta. Tässä tulipalossa lienee tuhoutunut myös puurakenteiset kävely-yhteydet salin portaalista D-siiven keskuskierreportaille, sekä ilmeisesti myös keittiörakennus pienen linnanpihan eteläpäässä.

Kuninkaansali luterilaisena kirkkona (1650-70-1., - 1750-luku)

Varmaa tietoa Kuninkaansalin vihkimisestä kirkoksi ei ole, mutta voidaan päätellä sen tapahtuneen 1650-70-lukujen tienoilla, sillä näistä ajoista alkaen puhutaan Kuninkaansalin kohdalla myös kirkosta, vaikka aivan ilmeisesti tarkoitetaan samaa huonetta. Vuoden 1670 inventaariossa esiintyy sali nimenomaan Kuninkaansalin nimellä.¹¹ 1730-luvun ruotsalaisessa leikkauksissa sali on jo kirkkona.¹² Vuonna 1701 mainitaan kirkon lehterille rakennetun uudet portaat.¹³ Tämä osoittaa, että salista on tehty kirkko ennen 1700-luvun alkua. Kirkon muuttuminen Kirkkotornin kappelista Kuninkaansaliin lienee yhteydessä uskonpuhdistuksen aikaiseen kirkkopoliittikkaan, jonka ideologia vaati itselleen mahtiasemaa ja Kuninkaansali oli omiaan sitä ainakin ulkonaisesti luomaan. Toinen merkittävä syy lienee ollut linnan pohjoissiiven puolustus, sillä kappelilla oli hyvä sijainti sivallustaktiikkaa silmälläpitäen. Kolmantena tekijänä lienee ollut samoihin aikoihin rakennettu Komendantinrakennus, josta linnanisäntä sai itselleen "ajanmukaisemmat" tilat. Kirkon sisustuksesta tiedetään, että sakasti oli salin pohjoispuolella huone A 202 Kirkkotornissa, alttari salin pohjoispäässä ja lehteri salin eteläpäässä. Lehteriosa oli eristetty aitauksella kirkkosalista.¹⁴ Muutostöiden yhteydessä rakennus P korotettiin kolmikerroksiseksi. P 301:een tehtiin ovi Kuninkaansalin = kirkon itäseinän eteläpäästä, siis porraskäytävä E 303 ja P-rakennuksen ullakolle, josta oli edelleen käynti Eerikintornin kierreportaille tehtiin kirkon puolelta ovi itäseinään silloiseen viidenteen ikkuna-aukkoon pohjoisesta lukien eli porraskäytävä E 302. Muuten itäseinä säilyi ennallaan.

Länsiseinän eteläisin ikkuna muutettiin ilmeisesti juuri tässä vaiheessa oveksi, josta oli käynti suoraan pienen linnanpihan yli rakennettua parvisiltaa pitkin läntiselle kehämuurille ja Komendantinrakennukseen. Parvisiltaa kannatti linnanpihalle rakennettu kivipatsas.

Portaali umpeenmuurattiin alaosastaan ja sen paikalle tehtiin ikkuna. Portaali-ikkuna umpeenmuurattiin ulkopuolelta ja sen paikalle jätettiin seinäkomero. Muutostyöt suoritettiin nähtävästi tulipalon jälkeisinä korjaustöinä, jotka saatiin päätök-

seen 1650-luvulle tultaessa.¹⁵

Kirkkovaiheen aikana ei sali nähtävästi enää ollut lämmitetty. Vuoden 1670 inventaariossa mainittiin Kuninkaansalin kohdalla yksi rappeutunut korsteeni eikä sen tai salin korjauksesta ole minkäänlaista mainintaa.¹⁶ Takka ja kaloriferi olivat nähtävästi molemmat jo tällöin umpeenmuuratut. Kaloriferi jäi lehterin taakse ja takan paikalle sen viereen tuli seinäkomero kirkon astioita varten. Tämän aikaisista korjauksista mainittakoon, että 1670 olivat katto ja lattiat valmiit kirkossa.¹⁷

V. 1723 tehtiin 6 suurta uutta ikkunaa linnan kirkkoon á 3 taalerialia kappale sekä kahdeksan pienempää á 1 taaleriali kappale sekä korjattu 7 ikkunaa kirkossa "med 18 rutor bly och tenn" eli 18 ruutua lyijypuittein.¹⁸

Ortodoksinen kirkkovaihe (1750-1. - 1850-1.)

Venäläisten vallattua linnan he muuttivat luterilaisen kirkkosalin ortodoksisen kirkkokunnan pyhätköksi 1750-luvulla. Kirkon sisustus muuttui sikäli, että lehteri salin eteläpäässä poistettiin käytöstä ja koko salin eteläpää erotettiin 2,5 jalkaa paksulla tiilimuurilla¹⁹ muusta kirkosta kirkon eteiseksi. Eteisestä oli ovi kirkon puolelle. Eteisen erottaminen tiilimuurilla kirkosta aiheutti sen, että eteinen jäi melko pimeäksi tilaksi ja tämän vuoksi puhkaistiin eteiseen valoaukko P 301:een johtavan porraskäytävän E 303 yläpuolelle. Eteisen permanto oli "sikin sokeroon" kudotuista tiilistä.²⁰

Kulkuyhteydet:

Kulkuyhteydet olivat ortodoksisen kirkon aikana seuraavat: Kirkosta oli käynti Kirkkotornin kierreportaille ja kirkon eteiseen. Kirkon eteisestä oli yhteys parvisiltaa pitkin läntiselle kehämuurille, P 301:een sekä rakennus P:n ullakolle, josta edelleen kirkkokäytävään E 401 ja Ritariparvelle.

Korjaustyöt 1872-77. (Aspelin ja Kiseleff)

Ortodoksisena kirkkona Kuninkaansali oli 1850-luvulle saakka,

jolloin se jälleen vihittiin luterilaiseksi kirkoksi ollen vankilakirkkona, sillä 1850-luvulla linna toimi muutamia vuosia vankilana. C.L.Engel suunnitteli Olavinlinnasta vankilaa jo 1830-luvulla ja hänenkin suunnitelmassaan Kuninkaansali olisi palvelut vankilan kirkkona.²¹ Vuosien 1868-69 tulipalot aiheuttivat tuhoa myös Kuninkaansalille. Pienen linnanpihan yli kulkenut parvisilta läntiseltä kehämuurilta Kuninkaansaliin paloi. Tulipalon jälkeiset korjaustyöt suoritettiin vuosina 1872-77 Mikkelin lääninarkkitehdin C.Kiseleffin johdolla ja J.R.Aspelin toimi neuvonantajana. Kuninkaansalin yhtenäisyys palautettiin purkamalla tiiliseinä, joka erotti kirkon eteisestä. Salin seinien vierelle tehtiin romanttissävvyiset seinäpenkit.²² Salin länsiseinän eteläpäästä parvisillalle johtanut ovi muutettiin ikkunaksi. Porraskäytävä E 303 yläpuolella olleeseen ikkunaan ei asetettu lasia vaan siihen kiinnitettiin yksinkertainen puukaide.²³ Tarkempia tutkimuksia Kuninkaansalissa Aspelin ei suorittanut, koska "sekä sisä- että ulkopuolelta valkoiset seinät eivät ole omiansa tutkimuksiin"²⁴, kuten hän salin tilasta mainitsi.

Jac Ahrenbergin restaurointi v. 1911

1870-luvulta lähtien linna tuli turismin palveluun ja vuonna 1890 se julistettiin muinaismuistoksi ja linnan hoitokomitean taholta lähti aloite, että tietyt osat linnasta sisustettaisiin "muinaismuistona". Muinaistieteellinen toimikunta laati ehdotuksen jonka mukaan Kuninkaansali sisustettaisiin juhla- ja kokoushuoneeksi. Toimikunnan ehdotus ei tyydyttänyt savonlinnalaisia, jotka sitten pyysivät yliarkkitehti Jac Ahrenbergilta vaihtoehtoa. Toimikunnan ja Ahrenbergin välille syntyi kiistaa Kuninkaansalin restaurointiperiaatteista, mutta lopulta Ahrenbergin suunnitelma ainakin osittain toteutettiin ja sali sisustettiin renessanssiromantiikan tyyliin. Seinät jäseneltiin renessanssipaneelilla, holveihin maalattiin kasvi aiheita ja ikkunoihin maalattiin lasimaalausvaakunat. Holvit valkaistiin kalkkimaalilla, mutta varsinaiset seinäpinnat, joita kilpikaaret rajaavat maalattiin ruskehtavaan sävyyn. Salin pohjoisseinän länsipäähän tehtiin valeovi entisen

seinäkomeron paikalle lähinnä symmetrian aikaansaamiseksi. Myös Aspelinin aikaiset seinäpenkit poistettiin ja niiden tilalle tehtiin seinäpaneeliin liittyvät penkit sekä itä-että länsiseinälle.²⁵ Turismia palveli länsiseinän ensimmäiseen ikkunaan, pohjoisesta lukien, laajennettu ovi, josta tuli olemaan yhteys Adjutanttirakennukseen. Pitäisin Ahrenbergin restaurointia lähinnä tyylihistoriallisena restaurointiperiaatteena, joka oli vielä vallalla vuosisadan vaihteessa. Renessanssiromantiikkaan kuului vielä se, että salia ryhdyttiin opaskirjoissa nimittämään "ritarisaliksi".

Kuninkaansalin restaurointikysymys v. 1927

V. 1919-26 Sune Maconin johtaman restaurointityön jälkeen Kuninkaansali jäi rappiotilaan. V. 1925 poistettiin salin lattia ja seinäpaneelit, koska linnantuvan välikaton uusiminen ei voinut muuten tapahtua. Salin lattialaudat ja seinäpaneelit oli kasattu keskelle salia romuläjäksi. Oli siis varsin omituista, että varsinainen linnan restaurointivaihe oli päättynyt, mutta linnan pääsali oli jätetty tällaiseen tilaan.

Olavinlinnan hoitokomitea ja Suomen matkailijayhdistys kiirehdivät salin restaurointia, koska sali oli jäänyt v. 1925 sellaiseen kuntoon, ettei sinne matkailijaa voinut ohjata: "lattia, penkit, ja seinäpaneelit on jätetty keskellä lattiaa romuläjäksi." Sementtilattia oli paikoitellen rikki ja kattorappauksessa oli korjattavia kohtia. Nämä instanssit ehdottivat, että entiset seinäpaneelit ja penkit pantaisiin paikoilleen ja sementtilattia joko korjattaisiin tai laadittaisiin puulattia sementtilattian päälle.²⁶

Arkkitehti Sune Maconi esitti kaksi vaihtoehtoa, "ruotsalaisen" ja suomalaisen menettelyn".²⁷ Ruotsalaisen menettelyn mukaan ehdotus oli seuraava: "- tutkitaan seinät ja holvit. Ellei kalkkimaalauksia löydy kalkkimaalataan holvit sekä seinät Muinaistieteellisen toimikunnan värinäytteiden mukaan.

- Jac Ahrenbergin paneeli poistetaan, koska se "sivistyshistoriallisesti" ei ole oikea ja sen sijaan tehdään yksinkertaisempi laseerattu paneeli kaikilta osiltaan sopiva seinien pintaan ja siellä oleviin ikkunapieliin ja seinäkaappeihin erityisten piirustusten mukaan.

- uusi puulattia asetetaan ja mahdollisesti laseerataan
- seinäpinnat rapataan hienoksi paikoissa, missä sähköjohdot kulkevat
- taitamattomaan tammiväriin maalatut ikkunankehukset raapitaan, välipuut poistetaan ja asetetaan uudet suorakaiteenmuotoiset lasit lyijykehyksissä. Niklatut nykyaikaiset espagnoletit poistetaan ja korvataan käsintaotuilla rautakoukuilla.
- kaikki ovet tehdään osaksi uudestaan piirustusten mukaan ja varustetaan uudella lukolla 1600-luvun mallia
- vanha graniittikasarmen (tarkoittaa kasarmirakennusta Q) ulkokatto muutetaan niin, että valo pääsee koillis~~länsi~~ikkunoista
- Pistolekorsin vaakuna~~n~~ restauroidaan ja muutetaan salin pohjoisseinälle.
- sali valaistetaan 1600-luvun mallisilla messinkikruunuilla, jotta huone vaikuttaisi kirkolta, jona sitä käytettiin 1600-1700-luvuilla.

"Suomalaisen menettelyn" mukaan Ahrenbergin seinäpaneeli jäisi entiselleen lukuunottamatta ikkunoita ja ovia, missä paneeli tarkemmin sovitetaan ikkunoiden ja ovien mukaan

- avonainen takka muurataan 1500-tai 1600-luvun tyyliin
- muuten seurataan ruotsalaista menettelyä

Muinaistieteellinen toimikunta pyysi tohtori Juhani Rinteeltä lausunnon Maconin²⁸ esittämistä ehdotuksista ja lähetti arkkitehti A.W. Rancken tutkimaan Kuninkaansalia paikan päälle.

Rinne arvosteli jyrkästi Maconin "ruotsalaista ja suomalaista menettelyä" ja epäili, olisiko Ruotsissa tätä nykyä ainoatakaan taidearkeologia tai konservattoria, joka haluaisi mennä meidän Olavinlinnaamme tekemään laseerattuja seinäpenkeillä varustettuja ja paneeleja laseeratun lattian jatkoksi ja sen jälkeen samalle huoneelle tavoittelemaan kirkkovaikutusta messinkikruunujen avulla.

Rinne kohdisti kritiikkinsä Maconin restaurointiperiaatetta kohtaan, jota hän piti vanhentuneena. Rinne oli juuri Ruotsissa tustunut uusiin menetelmiin, jonka mukaan oli pyrittävä luomaan restaurointi "historialliselta todellisuuspohjalta tavoittelematta keinotekoisista aikakaustuntua tyyli detaljeilla." Tältä pohjalta oli Rinteen mukaan myös Kuninkaansali restauroitava.²⁹ ~~28~~

Vastakkain oli siis kaksi erilaista restaurointiperiaatetta, tyylihistoriallinen restaurointi jota Maconi edusti ja histo-

riallinen restaurointi jota Rinne edusti. Jälkimmäisen periaatteen mukaan tajuttiin että jokainen rakennus on yksilö ja sitä tulisi käsitellä sen mukaisesti eikä seuraamalla yleistäviä tyyllisuuntia. Maconilla tosin oli pyrkimys historialliseen restaurointiin, sillä hän pyrki arkistotutkimuksella rakennusten alkuperäisen asun selvittämiseen, mutta tyylihistorian perinne oli hänellä vielä taakkana.

Muinaistieteellisen toimikunnan arkkitehti A.W. Rancken tutki salin holveja eikä havainnut jälkiä vanhoista koristemaalauksista ja siten ehdotti salin uudestaan "valkaisemista". Ainoastaan tummanharmaa maalattu paneeli, joka oli 30 cm korkeampi kuin 1911 tehty puupaneeli, tuli nykyisen väripinnan alta näkyviin, kuten hän salin tutkimuksissaan totesi.

Rancken ehdotti, että betonilattian päälle pantaisiin "skolnikipuut", n. 60 cm:n välein salin poikkisuuntaan ja kiinnitetään seiniin. Näiden päälle permantolaudat. Näin uusi permanto tulisi 15 cm entistä korkeammalle. Komeroon E 304 johtavan aukon Rancken ehdotti rakennettavaksi yksinkertainen puuovi. Ikkunoiden kotelot ja holvit olisi maalattava lämpöisellä, vaalealla kalkkilaastivärillä ilman rajoja tahi koristeita. Ikkunat vaakunoinneen olisi säilytettävä. Ikkunoiden karmit ja pokat maalataan tumman ruskeiksi, niin myös ovet. Rancken ehdotti myös messinkikruunujen sijasta kattoon asetettavaksi yksinkertaiset sähkölamput. Ranckenin ehdotuksen mukaan uunia ei muurattu. ²⁹³⁰

Erilaisista vaihtoehtoista toteutettiin lopulta lähinnä arkkitehti A.W. Ranckenin ehdotus, joten Kuninkaansali ei kokenut suuriakaan muutoksia ja säilyi siten lähes kokonaan Ahrenbergin luomuksena. Seinäpaneelit ja penkit asennettiin takaisin paikoilleen, betonilattiaa paikattiin. Karmit, pokat ja ovet maalattiin tummanruskeiksi. Komeroon E 304 johtavaan aukkoon tehtiin yksinkertainen puuovi. ³⁰³¹

Restaurointi 1960 - 75

V. 1927 restauroinnin jälkeen ei salin rakenteisiin puututtu.
V. 1933 saliin hankittiin lämmityskamina. ³² Kamina sijoitettiin salin lounaiskulmaan ja liitettiin uunin E 203 hormiin. Lämpö-

Takka:

valok.: 744, 745

piir.sign.:

Seinän länsipäässä olevasta takasta on jäljellä vain fragmentteja. Takan pohja on lähes lattian tasossa, tasolla +88.72. Takan pohja on muodostanut neljä sivua. Läntisen- ja itäisen sivun pituus on 50 cm ja luoteis- ja koillissivujen pituus 35 cm. Takan syvyys seinäpinnasta takan pohjukkaan on 50 cm. Takan otsa ja itäpieli eivät ole säilyneet ehjinä. Länsipieli on säilynyt ja siitä kaareutuu tasolta + 89.73 kuusi liuskekiveä. Nämä ovat fragmentteja takan otsan holvauksesta. Otsa muodostanut liuskekivistä kudotun segmenttikaaren. Otsa johtaa seinämuurin sisässä kulkevaan hormiin, joka on suorakaiteenmuotoinen. Sen pohjois- ja eteläsivu ovat tasolla + 90.75 (jolta hormi alkaa) 50 cm ja itä- ja länsisivu ovat 45 cm leveät. Hormi tulee ulos E 402:n pohjoisseinästä tasolla + 95.38. Hormi kapeenee hiukan ylöspäin mentäessä. Yläpäässä sen pohjois- ja eteläsivu ovat 40 cm ja itä- ja länsisivu 38 cm leveät. Hormi oli tukittu ylhäältä puisella lieriömäisellä huhmareella, joka oli pinnaltaan hieman hiiltynyt. Huhmareen maljaosa oli 21 cm syvä ja sen halkaisija oli 24 cm. Maljaosan pohjassa oli 4-5 mm:n paksuinen rautapelti. Hormin tukkeena oli huhmareen lisäksi laastin kappaleita ja rautakuula. Hormi avattiin näistä tukkeista v. 1968. Takka on muodoltaan ollut samanlainen kuin muut linnan takat: puolipyöreä alus ilman reunoja lähes permannon tasalla ja seinämuurista ulkoneva otsa, joka johti savut hormiin. Kuninkaansalin takka poikkeaa muista takoista kuitenkin siinä, että se on sijoitettu kokonaan seinämuurin sisään, vain takan otsa on aavistuksen verran ulonnut seinämuurista. Muut takat ulkonevat seinämuurista paljon selvemmin.

Valeovi:

valok.: 152, 744

piir.sign.:

Takan viereen, sen itäpuolelle Ahrenberg teetti vastaavankokoisen oven kuin on seinän itäpäässä. Se oli kuitenkin vain pelkkä valeovi. Tämän valeoven pielet olivat myös muurattu tiilestä. Molempien ovien koristeelliset karmirakenteet liittyvät seinä-

patterit asennettiin vuonna 1938. Ne sijoitettiin seinän vierustaa pitkin kulkevien penkkien alle. ³² 33

1960-luvun alussa purettiin salin sisustus, seinärappaukset ja lattia. Uusi restaurointisuuntaus pyrkii palvelemaan lähinnä salin tulevaa käyttöä ja suunnittelussa on tullut esille samantlaisia ongelmia kuin aikaisemmissa restauroinneissa. Varsinkin turismia palvelevat kulkuteydet rikkovat salin alkuperäistä luonnetta ja näiden suunnittelussa näyttää entinen linja jatkuvan.

Kuninkaansali on linnan keskeisin ja edustavin huonetila. Salin keskeisyys ja merkitys tulee esille myös linnaa koskevista asiakirjatiedoista, sillä Kuninkaansalia käsitteleviä asiakirjatietoja on melko runsaasti verrattuna siihen, mitä niitä on linnan muista osista. Tämä seikka tekee tutkimuksen erittäin mielenkiintoiseksi ja toinen seikka on se, että tämä huonetila on kokenut niin monia rakenteellisia muutoksia. Tutkimustulosten hahmoutuessa on tullut yhä suurempi tarve ryhtyä rekonstruoimaan vanhan päälinnan ja erityisesti sen itäsiiven keskiaikaista rakennusvaihetta.

LÄHDEVIITTEET

- 1) Opuscula Aspeliana II, Hki 1942, s. 192 ja Julius Ailio: Savonlinna, kuvallinen matkaopas, Hki 1905, s.30
- 2) suull. laus.
- 3) Anteckningar till Olofsborg Slotts- och byggnadshistoria af J.R. Aspelin 1870-71 (VA 1576: 6486:25 v.)
- 4) Sama, v.1577 tilit (VA 1577:6497:26)
- 5) ks. rekonstruktiopiirustukset
- 6) ks. lähdeviite n:o 3
- 7) sama
- 8) Kuninkaansalin inventointikertomus s. 17
- 9) Anteckningar till...1670 inventaario
- 10) Kuninkaansalin inventointikertomus 1969-70, sl 12
- 11) Anteckningar till...1670 inventaario
- 12) ruotsal. leikk. piirr., sign. 23.15/7b
- 13) VA 6736, f. 4139-4144 (Pohjolan-Pirhosen käsikirj.)
- 14) leikk. piirr., sign. 23.15/7b
- 15) Kenr. kuv. Nils Bielken kirje 3.8.1631. VA 6119 f 160(Pohjolan-Pirhosen käsikirj)
- 16) Anteckningar till...1670 inventaario
- 17) sama
- 18) sama, v. 1723 tilit
- 19) Aspelin 1886, s.34
- 20) sama s. 35
- 21) Engelin suunnitelmapiirr., sign. 23.3/1
- 22) Sinisalo:ARK 11.12/1963 ja postikortti Foto-Adam, Viipuri, Olavinlinnaa koskevat asiakirjatiedot v.1921-1957, sign. 00392
- 23) Aspelin 1886, s.33 viereinen kuva
- 24) sama s. 34
- 25) Sinisalo: Ark 11.12/1963 ja postikortti Foto Adam, Viipuri, Olavinlinnaa koskevat asiakirjatiedot v. 1921-1957, sign. 00392
- 26) Olavinlinnaa koskevat asiakirjat v. 1921-1957, sign. 00360
- 27) sama sign. 00357
- 28) sama sign. 00359
- 29) sama sign. 00362
- 30) sama sign. 00373
- 31) sama sign. 00370
- 32) sama sign. 00421
- 33) piirr. sign. 23.3/18

panelointiin. Itse ovilevyt koostuvat kahdesta peilipaneelistä. Ahrenbergin renessanssihenkinen restaurointi korostui täten erityisesti tällä käsiteltävällä salin pohjoisseinällä tyylihistoriallisena restaurointisuuntauksena. Valeovella saatiin aikaan symmetria, jolla kuitenkin ei ollut mitään perusteita anti-kvaaristen tosiseikkojen pohjalta, sillä valeoven paikalla ei ole ollut aikaisemmin mitään ovea. Aspelinin aikana tämän valeoven kohdalla oli "laudoitettu komero", jossa luultavasti on säilytetty kirkon astioita, kuten Aspelin arvelee. Komeron pilet on hävitetty rakennettaessa valeovea. Ks. liite 7.

ITÄSEINÄ

valok.: 456

piir.sign.:

Yleiskuva:

Seinä muurattu lohkotuista harmaakivistä, kivikokoja: 37 x 14, 24 x 16, 43 x 36, 52 x 40, 46 x 6, 18 x 10. Joukossa pieniä liuskekiviä kiilakivinä. Muurausvarveja ei ole havaittavissa. Muuraus on samanlaista ja samanaikaista kuin pohjoisseinä. Seinät ovat keskenään muurausliitteessä.

Eteläpäässä seinä rajoittuu Eerikintorniin ja salin eteläseinään. Itäseinä on muurausliitteessä Eerikintornin kanssa, mutta ei ole muurausliitteessä eteläseinän kanssa. Eteläseinä = E 304:n pohjoisseinä on muurattu jälkeempään kylkiäisenä Eerikintornia vasten ja sen kärki ulottuu Kuninkaansalin itäseinään. Ks. liite 8.

Kattoholvi lepää itäseinällä viiden kilpikaaren päällä. Paino jakautuu kilpikaarien välisille korvakkeille, joita kaartuu seinäpinnasta neljä sekä puolikas korvake seinän pohjoispäässä. Seinän eteläpään korvakkeen rikkoo porraskäytävä E 303. Seinäpinta muodostuu siten viiden kilpikaaren rajaamasta pinhasta ja näiltä pinnoilta aukeavat seinän ikkunat ja oviaukot porraskäytäviin. Itäseinän pituus on n. 22,5 m ja seinän vahvuus vaihtelee 230 - 245 cm.

Ikkunoita on itäseinällä neljä isolle linnanpihalle, porraskäytävä E 302, jonka kautta päästään P-rakennuksen ullakolle sekä porraskäytävä E 303, jonka kautta päästään P 301:een. Tämän porraskäytävän päällä on yhdellä tiilivarvilla umpeenmuurattu ikkuna.

Ikkunat:

valok.: 158-160, 322-326, 2179-2188

piir.sign.:

Ensimmäisessä ja neljännessä ikkunassa pohjoisesta lukien ikkunoiden holvit rikkovat kilpikaaren rajauksen ulottuen tätä korkeammalle. Ensimmäisen ikkunan holvi ulottuu tasolle + 92.45 ja neljännen ikkunan holvi tasolle + 92.00. Toisen ja kolmannen ikkunan kohdalla kilpikaarien laki on tasolla + 91.80 ja täällä samalla tasolla on ikkunoiden holvin laki. Porraskäytävien E 302 ja E 303 kohdalla olevan kilpikaaren laki on myös tasolla + 91.80. Porraskäytävä E 303 rikkoo kilpikaaren korvakkeen. Korvakkeet alkavat itäseinällä tasolta +89.78 - 90.00.

Ikkunoiden holvit muurattu yhtäaikaisesti salin kattoholvin kanssa. Ikkunakarmit olivat Ahrenbergin aikaiset, kiinnitetty paikalleen kalkkisementttilaastilla. Ikkunapenkeissä oli 3-4 päällekkäistä eri ikäistä laastikerrosta. Toisessa ja kolmannessa ikkunassa pohjoisesta lukien oli ikkunapenkkilaudan painanne ja jäänteitä laudasta tasolla + 89.83 - 89.94 (kts. tark.ikkunapiirustukset).

2
Ensimmäisen, toisen, kolmannen ja neljännen ikkunan, pohjoisesta lukien, yläpuolella on E-siiven alkuperäistä rakennussuunnitelmaa edustavat ikkuna- tai tykkikomeroit nykyisten ikkunoiden yläpuolella. Näiden ikkunakomeroitten holvin laki on tasolla +92.87-92.90. Komeroitten lattiat ovat tasolla +90.96. Komeroitten lattiapinta on tasainen. Komeroissa on tynnyriholvattu katto. Holvi on ollut laudoitettu. Holvissa on yhä jäljellä muutamia holvilautoja. Laudat ovat palaneita ja hiiltyneitä. Laudat kuten siis holvikin ovat itä-länsi-suuntaiset. Laudat työntyvät 5-10 cm itä- ja länsiseinän päälle, holvin ja näiden seinien liitteeseen. Lattiatasoa tutkittaessa löytyi siitä myös palaneen puun jätteitä. Ne ovat joko palanutta lattialaudoitusta tai kattoholvista tippuneita palaneen puun jätteitä. Komeroitten seinät ovat muurausliitteessä keskenään. Ks. liite 9.

Näissä alkuperäisissä ikkunakomeroissa^m ollut myös kivistä muuratut seinäpenkit, komeroitten pohjois- ja eteläseinällä. Tällainen kivipenkki on parhaiten esillä kolmannessa ikkunassa pohjoisesta lukien. Seinäpenkin korkeus on 57 cm., tämän päällä on 5 cm paksu ja 26 cm leveä lankku itä-läns-suuntaisena. Lisäksi